

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อศึกษาสภาพและปัญหาของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในสำนักเรียนส่วนกลาง เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้ตรงกับสภาพความเป็นจริงมากที่สุด ผู้วิจัยได้นำรูปแบบการวิจัยเอกสารและการวิจัยเชิงสำรวจมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในบทนี้ผู้วิจัยขอเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 8 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยการพรรณนาตีความ และนำเสนอในรูปแบบความเรียง

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

เป็นข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามซึ่งเป็นคำถามแบบเลือกตอบ ผู้วิจัยนำมาแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

เป็นข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบและปลายเปิด ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ ดังนี้

- แบบสอบถามแบบเลือกตอบ ผู้วิจัยนำมาแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

- แบบสอบถามแบบปลายเปิด ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ด้วยการตีความแล้วนำเสนอในรูปแบบความเรียง

แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

3.1 สภาพของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามความคิดเห็นของผู้บริหารสำนักเรียน และครูอาจารย์

3.2 สภาพของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามความคิดเห็นของนักเรียน

ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

เป็นข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม แบบประเมินค่า 5 ระดับ ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์โดยการหาค่ามัชฌิมเลขคณิต (\bar{X}) และหาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำข้อมูลมาแปลความหมายของคะแนน โดยใช้เกณฑ์ของ John W. Best (1970) ดังนี้

4.50-5.00 คะแนน หมายถึง เป็นปัญหามากที่สุด

3.50-4.49 คะแนน หมายถึง เป็นปัญหามาก

2.50-3.49 คะแนน หมายถึง เป็นปัญหาน้อย

1.50-2.49 คะแนน หมายถึง เป็นปัญหาน้อยที่สุด

1.00-1.49 คะแนน หมายถึง ไม่เป็นปัญหาเลย

แล้วนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปตารางประกอบความเรียง แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

4.1 ปัญหาของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามความคิดเห็นของผู้บริหารสำนักและครู-อาจารย์

4.2 ปัญหาของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามความคิดเห็นของนักเรียน

ตอนที่ 5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

เป็นข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ด้วยการตีความ และนำเสนอในรูปความเรียง แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

5.1 ข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสำนักเรียน

5.2 ข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามความคิดเห็นของครู-อาจารย์

5.3 ข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามความคิดเห็นของนักเรียน

ตอนที่ 6 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการทางการศึกษาของ
นักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

เป็นข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามแบบเลือกตอบและปลายเปิด ผู้วิจัยนำ
มาวิเคราะห์ ดังนี้

- แบบสอบถามแบบเลือกตอบ ผู้วิจัยนำมาแจกแจงความถี่และหา
ค่าร้อยละ แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง

- แบบสอบถามแบบปลายเปิด ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ด้วยการตีความ
แล้วนำเสนอในรูปความเรียง

ตอนที่ 7 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสำนักเรียน

ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ด้วยการตีความสรุป แล้วนำเสนอในรูปความเรียง

ตอนที่ 8 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต

ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ด้วยการพรรณนาและนำเสนอในรูปความเรียงประกอบ
ภาพถ่าย

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของการศึกษาพระปริยัติ
ธรรมแผนกบาลี

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เป็นการศึกษาที่มุ่งไปที่พระไตรปิฎกอัน
เป็นคัมภีร์ที่บันทึกพระธรรมวินัยซึ่งเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้ (สมเด็จพระเจ้าบรม
วงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2514) แต่เดิมนั้นพระไตรปิฎกเป็นภาษาบาลีซึ่งเป็น
ภาษาของชาวมัชฌิมประเทศที่พระพุทธสาวกทำสังคายนา แบ่งออกเป็น 3 หมวด (กรมการ
ศาสนา, 2516) ได้แก่

ก. พระสูตร ว่าด้วยเรื่องราว นิทาน ประวัติศาสตร์ เป็นต้น มี 21,000
พระธรรมขันธ์

ข. พระวินัย ว่าด้วยระเบียบ ข้อบังคับของภิกษุสงฆ์ มีทั้งข้อห้ามและข้อ
อนุญาต มี 21,000 พระธรรมขันธ์

ค. พระอภิธรรม ว่าด้วยการศึกษาธรรมชั้นสูง มี 42,000 พระธรรมขันธ์

ต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไปในนานาประเทศที่ใช้ภาษาอื่น และ
ชาวประเทศนั้น ๆ ไม่รู้ภาษาบาลีทำให้เรียนพระไตรปิฎกลำบาก จึงเกิดความคิดขึ้นต่างกัน

ประเทศทางข้างเหนือมีประเทศทิเบตและจีน เป็นต้น แปลพระไตรปิฎกจากภาษาบาลีเป็นภาษาของตน โดยประสงค์ที่จะให้เล่าเรียนรู้ได้ง่ายจะได้มีคนเลื่อมใสศรัทธามาก ครั้นพระไตรปิฎกเดิมไม่มีใครเล่าเรียนก็ค่อย ๆ สูญไป สันหลักที่จะสอบสวนพระธรรมวินัยให้ถ่องแท้ได้ ลัทธิพระพุทธศาสนาในประเทศฝ่ายเหนือเหล่านั้นก็ผันแปรวิปลาสไป แต่ส่วนประเทศทางข้างใต้มีลังกาทวิปตลอดมาจนประเทศพม่า มอญ ไทย ลาว และเขมร ประเทศเหล่านี้คิดเห็นมาแต่เดิมว่า ถ้าแปลพระไตรปิฎกไปเป็นภาษาอื่นทิ้งของเดิมเสียแล้ว พระธรรมวินัยก็คงคลาดเคลื่อน จึงรักษาพระไตรปิฎกไว้ในภาษาบาลี การเล่าเรียนคัมภีร์ก็ต้องเรียนภาษาบาลีให้เข้าใจเสียขั้นหนึ่งก่อน แล้วจึงเรียนพระธรรมวินัยในพระไตรปิฎกต่อไป ฉะนั้นการเรียนบาลีจึงเป็นการสืบอายุพระพุทธศาสนา หากไม่รู้ภาษาบาลีก็จะไม่สามารถล่วงรู้พระพุทธรัจนะในพระไตรปิฎกได้

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีมีรากฐานมาจากการศึกษาภาษาบาลี หรือที่เรียกว่าการศึกษาพระไตรปิฎก ได้แพร่เข้ามาสู่ประเทศไทย พร้อม ๆ กับพระพุทธศาสนา (กรมการศาสนา, 2527) อันปรากฏหลักฐานมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ผู้วิจัยจึงได้แบ่งประวัติความเป็นมาของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 1781 - พ.ศ. 2536 เป็น 2 ยุค คือ

ยุคที่ 1 ยุคของการวางรากฐานของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ซึ่งเป็นการศึกษาภาษาบาลี หรือที่เรียกว่า การศึกษาพระไตรปิฎก แบ่งเป็น 4 ช่วง ดังนี้

- 1.1 ช่วง พ.ศ. 1781-1893 (สมัยกรุงสุโขทัย)
- 1.2 ช่วง พ.ศ. 1893-2310 (สมัยกรุงศรีอยุธยา)
- 1.3 ช่วง พ.ศ. 2310-2325 (สมัยกรุงธนบุรี)
- 1.4 ช่วง พ.ศ. 2325-2411 (สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น)

ยุคที่ 2 ยุคของการปฏิรูปการศึกษาของคณะสงฆ์ ซึ่งทำให้มีการศึกษาพระปริยัติธรรมเกิดขึ้น ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2411 (สมัยรัชกาลที่ 5) จนถึงสมัยปัจจุบัน (พ.ศ. 2536) แบ่งเป็น ดังนี้

- 2.1 ช่วง พ.ศ. 2411 - พ.ศ. 2453 (สมัยรัชกาลที่ 5)
- 2.2 ช่วง พ.ศ. 2455 - พ.ศ. 2468 (สมัยรัชกาลที่ 6)
- 2.3 ช่วง พ.ศ. 2468 - พ.ศ. 2477 (สมัยรัชกาลที่ 7)
- 2.4 ช่วง พ.ศ. 2477 - พ.ศ. 2536

ยุคที่ 1 ยุคของการวางรากฐานของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

1.1 ช่วง พ.ศ. 1781 - พ.ศ. 1873 (สมัยกรุงสุโขทัย)

ในสมัยกรุงสุโขทัยนั้น หลักฐานเกี่ยวกับการศึกษาของสงฆ์มีไม่มาก ในสมัยนี้วัดยังคงเป็นศูนย์กลางการจัดการศึกษา มีการศึกษาภาษาบาลี การศึกษาเนื้อหาของพระไตรปิฎก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2507) การจัดการศึกษายังไม่มีระบบแน่นอน เพียงแต่ว่าหากผู้ใดบวชแล้ว เมื่อมีความสนใจศึกษาพระพุทธศาสนาศึกษาได้จากพระไตรปิฎก (สุมาลี สุวรรณแสง, 2516)

เมื่อพ่อขุนรามคำแหงมหาราชขึ้นครองราชย์ พระองค์ได้ทรงสร้างพระแท่นมนังคศิลาอาสน์กลางคดกลาง และโปรดให้พระมหาเถระแสดงพระธรรมเทศนาสั่งสอนประชาชน ในบางครั้งจะทรงแสดงธรรมด้วยพระองค์เอง ประชาชนจึงพากันเลื่อมใสพระพุทธศาสนา และมีโอกาสได้ศึกษาพระพุทธศาสนาด้วย (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2489) ดังปรากฏหลักฐานในศิลาจารึกหลักที่ 1 ว่า (อ้างถึงในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2489) “...คนสุโขทัยนี้ มักทาน มักทรงศีล มักโอบทาน พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมือง สุโขทัยนี้ ทั้งชาวแม่ ชาวเจ้า ท่วยปั่ว ท่วยนาง ลูกเจ้าลูกขุน ทั้งสิ้นทั้งหลาย ทั้งผู้ชาย ทั้งผู้หญิง ผุ่งท่วยมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทรงศีล เมื่อพรรษาทุกคน...”

การศึกษาทางพระพุทธศาสนาในสมัยกรุงสุโขทัยนี้ เจริญรุ่งเรืองที่สุดในสมัยพระมหาธรรมราชาลิไท พระองค์ทรงส่งเสริมการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในเวลานั้นให้เจริญยิ่งขึ้น พระองค์ได้ทรงอุทิศปราสาทราชมณเฑียรในพระบรมมหาราชวัง ให้เป็นสถานศึกษาของพระภิกษุสามเณร ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (2503) กล่าวถึงในหนังสือเรื่องโนโบราณคดีว่า “...พระเจ้าแผ่นดินสร้างปราสาทพระราชคฤห์เหม่งปราสาทนภศูล และพระมณเฑียรสถานพิมานจตุรมุข แต่งตั้งสมณจารย์ พราหมณาจารย์ ดบตี ขติสงฆ์ เสด็จให้มาเล่าเรียนพระไตรปิฎกธรรม และศึกษาศิลปศาสตร์ วิชาการต่าง ๆ ในบริเวณมหาปราสาทนั้น...” และกล่าวถึงในหนังสือเรื่องพระร่วง (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2489) ว่า “...พระเจ้าแผ่นดินทรงอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาด้วยการสร้างพระเจดีย์ วิหาร และสังฆาวาส ทั้งบำรุงการเล่าเรียนพระ

ไตรปิฎก แม้จนประธานอนุญาตให้ใช้พระราชมณเฑียรเป็นที่พระภิกษุสามเณรเล่าเรียนในพระราชวัง อันเป็นต้นแบบอย่างที่ใช้ในกรุงรัตนโกสินทร์...”

สำหรับผู้ทำการสอนนั้น ถ้าผู้ใดมีความรู้ ความชำนาญในคัมภีร์พระไตรปิฎกก็จะเป็นอาจารย์ผู้สอนได้ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นพระสังฆราชหรือพระมหาเถระและพระเถระผู้มีความรู้ หรือพระสงฆ์ นักปราชญ์ และแม้กระทั่งพระมหากษัตริย์ ดังปรากฏในศิลาจารึกหลักที่หนึ่งว่า (อ้างถึงใน สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2489) “...มหาเถร สังฆราชปราชญ์ เรียนจบไตรปิฎก... ในสุโขทัย มีสังฆราช มีปุครู มีเถร มีมหาเถร...”

ยังมีหลักฐานที่ปรากฏว่า พระมหากษัตริย์ทรงศึกษาพระพุทธศาสนา จากพระมหาเถระ และพระเถระนักปราชญ์อีกด้วย ในศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงหลักที่ 4 ด้านที่ 1 (2489) กล่าวว่า “. . . พระกัมมรแดงอัญศรีสุริยพงศราม มหาธรรมราชาธิราช ทรงอาจเรียนพระไตรปิฎกจบเสร็จ เรียนพระวินัย พระอภิธรรม โดยโลกาจารย์. . .”

สังฆราชสมัยนั้นเป็นตำแหน่งสังฆนายกสูงสุด ปุครูหมายถึงพระครูในปัจจุบันเป็นตำแหน่งรองลงมาจากสังฆราช พระมหาเถระ และพระเถระ หมายถึง พระภิกษุที่มีพรรษาอายุและทรงคุณธรรมในทางพระศาสนาตามวินัยบัญญัติมิได้เป็นสมณศักดิ์ที่กษัตริย์ทรงแต่งตั้ง (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2489)

นอกจากนี้ ในหนังสือเรื่องพระร่วง ได้กล่าวถึงพระมหาธรรมราชาลิไท ทรงศึกษาพระไตรปิฎกและคัมภีร์จากพระมหาเถระและราชบัณฑิต (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2489) ว่า

...พระธรรมทั้งหลายนี้ เจ้าพระญาเลไทยอันเป็นกระษัตริย์ทรงบังคับฤาจะมาอาจผูกพระคัมภีร์ไตรภูมิภคานี้ได้เสีย เพราะเหตุท่านนั้นทรงพระปิฎกไตรธรรมระได้ฟังได้เรียนแต่สำนักนี้ พระสงฆ์เจ้าทั้งหลายคือว่า พระเถรมุณี ฟังเป็น อาทิ ครูมเรียนแต่พระอ โนมทัสสี และพระมหาเถรธรรมपालเจ้าบ้างฯ พระมหาเถรสิขาธัญญเจ้าบ้างฯ พระมหาเถรพงษ์เจ้าบ้างฯ พระมหาเถรปัญญาณทันธฯ เรียนแต่ราชบัณฑิตผู้ 1 ชื่อ อทรายราชบัณฑิต เรียนแต่ใกล้ด้วยสารพิไลย แต่พระมหาเถรพุทธโฆษาจารย์ในเมืองหริภุญไชยา...

จึงนับว่ามีราชบัณฑิตเป็นผู้สอนด้วย

1.2 ช่วง พ.ศ. 1893 - พ.ศ. 2310 (สมัยกรุงศรีอยุธยา)

การศึกษาของสงฆ์ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนสมัยแรก ๆ นั้น ยังไม่พบหลักฐานที่ชัดเจน เข้าใจว่าโดยทั่วไปการทำนุบำรุงและส่งเสริมการศึกษายังคงดำเนินไปคล้ายกับกรุงสุโขทัย

พระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ที่ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และการศึกษาของ สงฆ์ตามแบบอย่างพระมหาธรรมราชาลิไทแห่งสมัยสุโขทัย พระมหากษัตริย์พระองค์นั้นคือ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. 1991-2031) ทรงถวายที่ในพระราชวังเป็นวัด และสละราชสมบัติออกผนวชในปี พ.ศ. 2008 นอกจากทรงผนวชเองแล้ว ใน พ.ศ. 2027 ยังโปรดให้พระราชโอรส (สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2) ทรงผนวชเป็นสามเณรพร้อมกับพระราชนัดดา อีกพระองค์หนึ่ง (พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตฺโต), 2533)

ในรัชสมัยของพระเจ้าทรงธรรมซึ่งเสวยราชย์ในระหว่าง พ.ศ.2163-2171 ทรงสนพระทัยในการศึกษาพระปริยัติธรรมมาก โดยทรงเสด็จบอกพระธรรมวินัยแก่พระสงฆ์ที่พระที่นั่งจอมทองสามหลัง ดังมีหลักฐานปรากฏจากคำให้การของขุนหลวงหาวัด มีข้อความตอนหนึ่งว่า (อ้างถึงใน หลวงประเสริฐอักษรนิติ, 2510) “...พระองค์ชำนาญในการพระธรรมและคัมภีร์ วิปัสสนาธุระ ทั้งพระสูตรและพระปรมัตถ์ พระองค์ก็บอกหนังสือพระสงฆ์อยู่ตรา...”

ในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ระหว่าง พ.ศ.2199-2231 นับว่าเป็นสมัยที่การบวชเรียนที่มีต้นแบบมาแต่สมัยสุโขทัยนั้น ได้รับความนิยมนอย่างสูงมาก เนื่องจากพระองค์ทรงเลื่อมใสการศึกษาพระปริยัติธรรมอย่างยิ่ง มีเรื่องราวปรากฏบันทึกในจดหมายเหตุลาตูแบร์ (แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร, ค.ศ. 1714) ว่า พระองค์ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา พระราชทานพระราชูปถัมภ์แก่ผู้บวชเป็นภิกษุสามเณรเป็นเอนกประการ จนเป็นเหตุให้ราษฎรที่ปรารถนาจะหลบเลี่ยงราชการบ้านเมืองพากันไปบวชเสียเป็นอันมาก เมื่อพระองค์ทรงทราบความ จึงดำรัสให้ออกหลวงสรรศักดิ์เป็นแม่กองประชุมสงฆ์สอบความรู้พระภิกษุสามเณร ปรากฏว่า พระภิกษุสามเณรที่จะหลบเลี่ยงราชการออกไปบวช ไม่มีความรู้ทางพระพุทธศาสนา จึงถูกบังคับให้ลาสิกขาออกเป็นฆราวาสเป็นอันมาก

จะเห็นได้ว่าสมัยกรุงศรีอยุธยา พระมหากษัตริย์เป็นองค์ศาสนูปถัมภก โดยให้การบวชเรียนเป็นส่วนหนึ่งทางการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงปลายกรุงศรี

อยุธยา ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศเป็นต้นมา ทรงกำหนดว่าผู้ที่จะเป็นขุนนางได้ต้องเป็นผู้ที่ผ่านการบวชเรียนมาแล้ว ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาไกรสรานุภาพ (2461) ทรงพระนิพนธ์ไว้ว่า

... ได้ยืนยันว่า การที่กุลบุตรออกบรรพชา คุณอุปสมบทในครั้งกรุงเก่าแต่ก่อน เป็นแต่เฉพาะผู้มีความศรัทธา ฟังมาถือเป็นประเพณีเมืองว่ากุลบุตรทุก ๆ คนควรจะต้องบรรพชาและอุปสมบทเป็นอย่างส่วน 1 ของการศึกษา ตั้งแต่ในรัชกาลของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศซึ่งเสวยราชย์เมื่อปีชวด พ.ศ. 2275 เป็นต้นมา กล่าวกันว่า ในรัชกาลนั้น ผู้ที่จะเป็นขุนนางมียศบรรดาศักดิ์ต้องเป็นผู้ที่ได้บวชแล้ว จึงทรงตั้ง เพราะฉะนั้นเจ้านายในพระราชวงศ์ก็ต้องทรงผนวชทุกพระองค์ เหมือนกัน ข้อนี้อาจจะฟังเห็นได้ในพระราชพงศาวดาร เมื่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศสวรรคต เมื่อปีชวด พ.ศ. 2301 เจ้าฟ้าอุทุมพรพระราชโอรส ซึ่งเป็นพระมหาอุปราชเสด็จผ่านพิภพในปีพระชันษาพอครบอุปสมบท พอทำพิธีบรมราชาภิเษกเสด็จเสวยราชย์อยู่ 3 เดือน ก็ออกผนวชในปีนั้น...

หนังสือเรียนที่ใช้ยังคงเป็นพระไตรปิฎกเช่นเดียวกับสมัยสุโขทัย ดังปรากฏในจดหมายเหตุลาตูแบร์ว่า (แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร, ค.ศ. 1714)

...สอนองค์ศีลและองค์ธรรมของพระพุทธศาสนาภิรัช และสอนให้ทราบเรื่องตำนานพระสมณโกดมบรมพุทธเจ้า อันเป็นศาสดาของพระสงฆ์ทั้งปวง แต่ไม่มีพงศาวดาร ไม่มีกฎหมายและไม่มีวิทยาศาสตร์อย่างใดอย่างหนึ่งสอนกันในวัด อนึ่ง คณาจารย์ก็สอนให้ศิษย์เรียนภาษาบาลี...

ในส่วนของผู้สอนนั้นนอกจากจะเป็นพระสงฆ์ที่มีความรู้ในพระพุทธศาสนาแล้ว ยังมีพระมหากษัตริย์ซึ่งมีหลักฐานปรากฏว่า พระเจ้าทรงธรรมทรงเป็นผู้บอกพระไตรปิฎกด้วยพระองค์เอง จากตอนหนึ่งในหนังสือพงศาวดารกรุงเก่าว่า (หลวงประเสริฐอักษรนิติ, 2510) “...สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมซึ่งเสวยราชย์ในระหว่าง พ.ศ. 2163 ถึงพ.ศ. 2171 ได้ทรงศึกษาพระปริยัติธรรมชำนาญมาแต่ทรงผนวช ครั้นเมื่อเสด็จ ขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติ เสด็จออกบอกหนังสือพระภิกษุสามเณรที่พระที่นั่งจอมทอง เนื่อง ๆ ...”

สำหรับการวัดผลนั้น พบว่าในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีการสอบไล่เพื่อวัดความรู้ตามพระไตรปิฎก (มร.เคอะลาตูแบร์, ค.ศ. 1714) โดยแบ่งการศึกษาของ สงฆ์เป็น 3 ชั้น หรือ 3 ประโยค คือ (กรมการศาสนา, 2513)

1. บาเรียนตรี ต้องแปลจบพระสูตรตันปิฎก
2. บาเรียนโท ต้องแปลจบพระสูตรตันปิฎกและพระวินัยปิฎก
3. บาเรียนเอก ต้องแปลจบพระสูตรตันปิฎก พระวินัยปิฎก และ

พระอภิธรรมปิฎก คือ แปลจบพระไตรปิฎกนั่นเอง

ผู้ผ่านทั้ง 3 ชั้นเรียกว่า มหาบาเรียนบาลี ใช้อักษรย่อว่า บ.บ. วิธีสอบพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงประกาศกำหนดเวลา พระมหาเถรและราชบัณฑิตจะจัดตั้งคณะกรรมการขึ้น โดยมีพระเจ้าแผ่นดินเป็นประธานในการสอบ และจะเริ่มจากแปลพระสูตร ซึ่งเป็นชั้นที่ง่ายเสียก่อน ผู้สอบจะต้องจับสลากเพื่อแปลคัมภีร์ซึ่งผูกไว้ จับได้ผูกไหนก็ต้องแปลผูกนั้น ถ้าแปลผิดกรรมการจะให้โอกาสแก้ตัวได้เพียง 3 ครั้ง มากกว่านี้ถือว่าตก ถ้าสามารถแปลพระสูตรตามข้อความในประโยคที่กำหนดให้ได้ ก็ถือว่าได้ระดับบาเรียนตรี ถ้าเกิดอดสาหะต่อไปจะสอบในระดับบาเรียนโทและเอกก็ต้องศึกษาและแปลอย่างละ 3 ปี(มหามกุฏราช วิทยาลัย, 2536) พระภิกษุสามเณรในสมัยกรุงศรีอยุธยา ถ้าได้บวชเรียนและศึกษาพระธรรมวินัย จะได้เปรียบกว่าผู้ที่ไม่ศึกษาพระธรรมวินัย เพราะในสมัยนี้ได้มีกฎหมายที่บ่งถึงศักดิ์นาของผู้ศึกษาพระธรรมวินัย ในตอนหนึ่งว่า (เสฐียร โกเศศ, 2510) สามเณรและพระที่มีความรู้ในสมัยอยุธยา มีกฎหมายออกมาฉบับหนึ่ง (ในปี พ.ศ.1997 รัชสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ) คือ พระไวยการตำแหน่งนายทหารหัวเมือง โดยให้ศักดิ์นาอันหมายถึงนาของศักดิ์ มิใช่พื้นที่นา สูงกว่าพระสงฆ์ธรรมคา คือ

สามเณร รู้ธรรม เสมอนา 300 มิได้รู้ธรรม เสมอนา 200

พระภิกษุ รู้ธรรม เสมอนา 600 มิได้รู้ธรรม เสมอนา 400

พระครู รู้ธรรม เสมอนา 2400 มิได้รู้ธรรม เสมอนา 1000

1.3 ช่วง พ.ศ. 2310 - พ.ศ. 2325 (สมัยกรุงธนบุรี)

แนวทางการจัดการศึกษาพระไตรปิฎกสมัยนี้ รับมาจากกรุงศรีอยุธยาเป็นหลัก แต่ไม่ได้มีการดำเนินการจัดวางให้เป็นระบบดังเดิม พระเจ้าตากสินมหาราชจึงต้องให้มีการสืบเสาะหาพระสงฆ์ที่มีความรู้ในพระไตรปิฎก เพื่อแต่งตั้งขึ้นเป็นพระราชาคณะตามสมควรเหมือนเช่นในสมัยกรุงศรีอยุธยา (กรมการศาสนา, 2516) และถ้าทราบว่ามีพระสงฆ์รูปใดมีความสามารถในการสอนพระไตรปิฎก หรือมีความรู้แตกฉานในพระไตรปิฎก ก็จะทรงยกย่องและถวายผ้าไตรจีวร ผ้าเทศน์เนื้อละเอียด (เปลื้อง ณ นคร, 2513) และ

ในสมัยกรุงธนบุรีก็ปรากฏว่ามีพระสงฆ์ที่สอบได้เปรียญสูงๆดังพระนิพนธ์ของสมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมพระยา ดำรงราชานุภาพ (2461) ว่า

...ในครั้งกรุงธนบุรีก็คงได้เคยสอบพระปริยัติธรรม เพราะมีชื่อเปรียญต่างๆ ปรากฏอยู่ในหนังสือพระราชพงศาวดารหลายองค์ คือ พระมหามิ เปริชญเอก วัดเลียบ ได้เป็นสมเด็จพระสังฆราชในรัชกาลที่ 2 พระมหานาค เปริชญเอก วัดบางหัวใหญ่ และพระมหาศร เปริชญโท วัดโพธาราม เป็นต้น เหล่านี้ล้วนเป็นเปรียญครั้งกรุงธนบุรี...

1.4 ช่วง พ.ศ. 2325 - พ.ศ. 2411 (สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น รัชกาลที่ 1 - รัชกาลที่ 4)

สมัยเริ่มแรกตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ การศึกษาของสงฆ์ได้ดำเนินไปตามแบบอย่างในสมัยกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้โปรดให้มีการรวบรวมและแปลพระไตรปิฎกจากอักษรลาวและรามัญเป็นอักษรขอม แล้วคัดลอกและจารึกพระไตรปิฎกที่แปลและรวบรวมได้เก็บไว้ในตู้ ณ หอพระมณเฑียรบาล และถวายแก่พระสงฆ์ให้เล่าเรียนตามอารามหลวง (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2495) ต่อมาทรงเห็นว่า พระไตรปิฎกที่มีอยู่นั้นมีข้อความบางส่วนคลาดเคลื่อน พระองค์จึงโปรดให้มีการสังคายนาพระไตรปิฎกขึ้นใน พ.ศ.2332 (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2495) ในการสังคายนาครั้งนี้ประกอบด้วย พระภิกษุ 218 รูป กับราชบัณฑิต 32 คน แบ่งเป็น 4 กอง คือ (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2495)

กองที่ 1 สมเด็จพระสังฆราช (ศรี) วัดระฆัง เป็นแม่กองชำระพระสุคินตปิฎก

กองที่ 2 พระวันรัต (สุก) วัดพระศรีสรรเพ็ชญ์ เป็นแม่กองชำระพระวินัยปิฎก

กองที่ 3 พระพิมลธรรม วัดพระเชตุพน เป็นแม่กองชำระสัทธาวิเสส

กองที่ 4 พระพุฒาจารย์ (เป่า) วัดอินทาราม เป็นแม่กองชำระพระปรมัตถปิฎก

เมื่อสังคายนาเสร็จแล้ว ก็โปรดให้ช่างจำลองสร้างพระไตรปิฎกฉบับหลวงขึ้น เรียกว่า "ฉบับทองใหญ่" หรือ "ฉบับทองทึบ" หรือ "ฉบับทอง" มี 304 คัมภีร์ เป็น

หนังสือโบราณ 3,686 ผูก (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2478) และยังโปรดให้สร้างพระไตรปิฎก 2 ฉบับ (เสถียร สุกโสมณ, 2505) คือ "ฉบับรองทอง" หรือ "ฉบับข้างลาย" กับ "ฉบับทองชุบ" นอกจากนี้พระองค์ยังทรงสร้างพระไตรปิฎกถวายไปตามวัดต่าง ๆ หรือพระราชทานอนุญาตให้พระสงฆ์ยืมฉบับหลวงไปคัดลอกเอาเองเพื่อให้พระภิกษุสงฆ์ได้เล่าเรียน (เสถียร สุกโสมณ, 2505) โดยใช้เป็นตำราในการศึกษาเล่าเรียน ปรากฏหลักฐานในพงศาวดาร รัชกาลที่ 1 ว่า (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2478)

...พระบาทสมเด็จพระบรมพิตรเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชรำพึงถึงพระไตรปิฎกธรรมอันเป็นมูลรากแห่งพระปริยัติศาสนา ทรงพระราชศรัทธาพระราชทานพระราชทรัพย์เป็นอันมากให้เป็นค่าจ้างจารึกพระไตรปิฎกลงลานแต่บรรดามีฉบับในที่สุด ๆ อันเป็นอักษรลาว อักษรรามัญ ก็ให้ชำระแปลออกเป็นอักษรขอม สร้างขึ้นไว้ในตู้ ณ หอพระมณเฑียรธรรม และสร้างพระไตรปิฎกถวายพระสงฆ์ให้เล่าเรียนทุกพระอารามหลวงตามปรารถนา...

การสังคายนาพระไตรปิฎกในครั้งนี้ ถือว่าเป็นการปรับปรุงตำราทางด้านพระพุทธศาสนาของไทยให้ถูกต้องครบถ้วน ภายหลังจากที่มีการสูญหายในคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 และนับว่าเป็นพระราชกรณียกิจทางด้านศาสนาที่สำคัญยิ่งของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ ทำให้เกิดผลดีต่อการศึกษาของพระสงฆ์เป็นอย่างมาก เพราะพระไตรปิฎกนั้นเสมือน "ครู" ที่จะสั่งสอนแก่พระภิกษุสงฆ์แทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า (กรมศิลปากร, 2510)

เนื้อหาที่ใช้เรียนในสมัยนี้ยังคงเป็นพระไตรปิฎกเป็นหลัก ลำดับชั้นที่จัดพิมพ์ก็เช่นเดียวกับสมัยกรุงศรีอยุธยา การสอบไล่ในสมัยรัชกาลที่ 1 คงดำเนินตามแบบกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย คือ ผู้เรียนพระไตรปิฎกเฉพาะพระสุคตนักปิฎกครบ 3 ปีแล้วจะมีการสอบ เรียกว่า 3 ปีต่อการสอบ 1 ครั้ง การสอบไล่ครั้งหนึ่งนั้น จะต้องมีการประชุมพระสงฆ์ผู้ทรงคันถธุระ และโปรดให้สอบในวัดที่สถิตย์ของสมเด็จพระสังฆราช ดังนั้น ในสมัยนี้ที่ประชุมสอบไล่ คือ วัดระฆังโฆสิตาราม เพราะสมเด็จพระสังฆราช (ศรี) ประทับอยู่ที่นั่น ส่วนวิธีการสอบนั้นเป็น การสอบแปลปากเปล่า (กรมการศาสนา, 2527)

สถานศึกษาทรงโปรดให้ใช้หอพระมณเฑียรธรรมในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทั้งยังทรงแนะนำให้พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการส่งเสริมด้วย โดยได้มีการจ้างอาจารย์ไปบอกหนังสือพระ ณ ท้องพระโรงบ้าง วังเจ้านายบ้าง สร้างศาลาเป็นที่

เรียนต่างปากบ้าง ตามบ้านขุนนางผู้ใหญ่บ้าง ส่วนข้าราชการชั้นผู้น้อยลงมาหากมีความศรัทธาก็จ้างไปสอนตามวัด ต่าง ๆ (กรมการศาสนา, 2527)

เมื่อถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงโปรดให้สร้างพระไตรปิฎก "ฉบับรดน้ำแดง" เพื่อซ่อมส่วนที่ขาดหายไปในพระไตรปิฎก "ฉบับทองใหญ่" (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2505) การเรียนการสอนก็ทรงให้ปรับปรุงขึ้นใหม่ เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์มีความรู้มากขึ้นกว่าเดิม คือ เดิมจัดชั้นผู้สอบความรู้เป็นบาเรียนตรี-โท-เอก มาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระสังฆราช (มี) เห็นว่า แบบเรียนยังขาดเนื้อหาไปหลายตอน จึงทูลขอให้จัดความรู้มาเป็น 9 ประโยค (พระมหาอุทัย พุทธรังษี, 2509) แต่ละประโยคมีหนังสือใช้เรียน ดังนี้ (กรมการศาสนา, 2527)

1. ประโยค 1-2-3 ใช้รรดกถาธรรมบท การสอบต้องแปลให้ได้ 3 ประโยคในคราวเดียว
2. ประโยค 4 ใช้มังคัลลตทีปนี บัณฑิต ต่อมาใช้ทั้งบัณฑิตและบัณฑิตปลาย
3. ประโยค 5 เดิมใช้บาลีมุตตกะ เปลี่ยนไปใช้สารัตถสังคหะแล้วก็ปกรณ์วิเสส ภายหลังหันไปใช้บาลีมุตตกะอีก
4. ประโยค 6 ใช้มังคัลลตทีปนีบัณฑิตปลาย
5. ประโยค 7 ใช้สมันตปาสาทิกา อรรดกถาพระวินัย
6. ประโยค 8 ใช้ปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค
7. ประโยค 9 ใช้สารัตถทีปนีฎีกา ต่อมาเปลี่ยนไปใช้อภิธัมมัตถวิภาวินี

ทุกชั้นข้างต้นกล่าวสรุปได้ 3 ชั้น ตามแบบบาเรียนเก่า ดังนี้

1. บาเรียน 3 ประโยค จัดเป็นบาเรียนตรี
 2. บาเรียน 4-6 ประโยค จัดเป็นบาเรียนโท
 3. บาเรียน 7-9 ประโยค จัดเป็นบาเรียนเอก
- ชั้นบาเรียนเอกยังจำแนกรายละเอียดเป็น 3 ชั้น ดังนี้
- ประโยค 7 เรียก เอกสามัญ (เอก ส.)
 - ประโยค 8 เรียก เอกมัชฌม (เอก ม.)
 - ประโยค 9 เรียก เอกอุคค (เอก อุ.)

หลักสูตรที่ใช้เรียนในรัชกาลที่ 2 เน้นการใช้รรถถกถาแทนพระไตรปิฎกและการจัดชั้นเรียน และหนังสือเรียนตามแบบที่คณะสงฆ์ได้ยึดถือปฏิบัติสืบต่อมาจะ มีการเปลี่ยนแปลงบ้างเกี่ยวกับหนังสือเรียนเท่านั้น (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2536)

สำหรับการสอบ สมเด็จพระสังฆราชจะทรงเป็นประธานในการสอบทุกครั้ง ยกเว้นกรณีที่มีเหตุสุดวิสัย โดยในการสอบต้องแปลครั้งเดียวให้ผ่านถึง 3 ประโยค จึงนับเป็นบาเรียน ถ้าผ่านเพียง 2 ประโยค ถือว่าตก (สิริวัฒน์ คำวันสา, 2524) หลักปฏิบัติในการสอบนั้นพระภิกษุต้องปฏิบัติดังนี้คือ (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2514)

1. พระภิกษุต้องสอบแปลคัมภีร์อรรถถกถาธรรมบทให้ได้คราวเดียวทั้ง 3 ประโยค จึงนับว่าเป็นมาเรียนชั้นจัตวา หรือบาเรียนสามัญ
2. พระภิกษุต้องสอบคัมภีร์มังคัลลทีปนี จึงนับเป็นบาเรียนตรี ซึ่งบาเรียนชั้นสูงจะนับตั้งแต่ประโยค 4 เป็นต้นไป
3. พระภิกษุต้องสอบคัมภีร์บาลีมุตตกะ สอบได้นับเป็นบาเรียนโท
4. พระภิกษุที่สอบคัมภีร์มังคัลลทีปนีบันปลาย จะได้เป็นบาเรียนโทอยู่เช่นเดียวกับเปรียญ 5 ประโยค
5. ถ้าสอบคัมภีร์ปฐมสมันตปาลาทิกา อรรถถกถาพระวินัยได้ นับเป็นบาเรียนเอก ส. คือ ชั้นเอกสามัญ
6. ถ้าสอบแปลคัมภีร์วิสุทธิมรรคปกรณวิเสสได้ นับเป็นบาเรียนเอก ม. คือชั้นเอกมัชฌิมา

7. ถ้าสอบคัมภีร์ฎีกาสารัตถทีปนีได้ นับเป็นบาเรียนเอก อ. คือ ชั้นเอก เวลาสอบจะเริ่ม 15.00 น. ทุกวัน เว้นวัน โคนและวันพระไม่มีกำหนด เวลาให้สอบ ขึ้นอยู่กับว่าผู้สอบแปลได้เร็วหรือช้า นักเรียนจะต้องแปลด้วยปากต่อหน้ากรรมการสอบทีละรูป โดยใช้เทียนไขจุดตั้งไว้ เมื่อนักเรียนแปลจบ เทียนไขยังไม่หมดถือว่าสอบได้ แต่ถ้าเทียนไขหมดถือว่าสอบตก (สิริวัฒน์ คำวันสา, 2524)

ต่อมาเมื่อถึงสมัยรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงทำนุบำรุงการศึกษาของสงฆ์ ทรงให้มีการปรับปรุงพระไตรปิฎกให้มีความสมบูรณ์และแพร่หลายมากขึ้น ทรงโปรดให้สร้างพระไตรปิฎกถึง 7 ฉบับ ฉบับที่สร้างสำหรับหอหลวงมี 5 ฉบับ คือ (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2506)

1. ฉบับรคน้ำเอก ฉบับนี้มีฝีมือประณีตเป็นพิเศษกว่าทุกฉบับ นับตั้งแต่การคัดเลือกโบราณ จาร เขียน มีลายรคน้ำที่ปก มีการทำกรอบ ป้ายชื่อ และป้ายทอ คัมภีร์ด้วย

2. ฉบับรคน้ำโท ฝีมือรองลงมา

3. ฉบับทองน้อย ฝีมือช่างสตรีฝึกหัดทำ ปิดทองที่แบบฉบับทองใหญ่

4. ฉบับชูปย่อ ปกลายรคน้ำ เขียนชูปตัวหนังสือเป็นขี้น ทร ขอมข่ อ คล้ายฉบับทองชูป

5. ฉบับอักษรรามัญ จำลองจากพระไตรปิฎกรามัญ

ส่วนฉบับที่สร้างเพื่อพระราชทานตามพระอารามต่าง ๆ มี 2 ฉบับ คือ

1. ฉบับเทพชุมนุม ปกเขียนลายรคน้ำ เป็นรูปเทพชุมนุมพระราชทานไว้ที่วัดพระเชตุพน

2. ฉบับลายก้ามมะลอ ปกเขียนลายก้ามมะลอ ฉบับนี้ทรงสร้างตั้งแต่ยังไม่ได้ครองราชย์และพระราชทานไปไว้ที่วัดราชโอรส

ส่วนการเรียนการสอนได้มีการจ้างอาจารย์ไปบอกหนังสือขึ้นหลายอาราม ส่วนในบรมมหาราชวังนั้นก็ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเก๋งที่ริมหอพระปริยัติในบริเวณพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย โปรดเลี้ยงพระเพลและให้รางวัลด้วย ครั้นถึง พ.ศ. 2383 เก๋งไม่พอจำนวนพระ จึงโปรดเกล้าฯ ให้บอกหนังสือในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท มีอาจารย์บอกที่มุขทั้ง 4 มุขๆละ 1 คน ครั้นเมื่อเสด็จสวรรคตต้องใช้ปราสาทเป็นที่ประดิษฐานพระบรมศพ จึงย้ายไปเรียนที่ระเบียงวัดพระศรีรัตนศาสดารามชั่วคราว (สิริวัฒน วันคำสา, 2524)

การสอบในสมัยรัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯ อาราธนาสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส แต่ครั้งยังทรงกรมหมื่นให้ทรงรับภาระในการสอบไล่โดยจัดแบ่งออกเป็น 3 สูตร คือ ธรรมบท มงคลัตถทีปนี และสารัตถสังคหะ ซึ่งถือว่าเป็นหลักสูตรขั้นต้น ก่อนแปลธรรมบทต้องเรียนสนธิ และนามก่อน เรียกกันเป็นพื้นว่า มูลกัจจายน์ ขณะที่รัชกาลที่ 4 ทรงผนวชได้ทรงเข้าแปลตามรับสั่งของรัชกาลที่ 3 สำเร็จเป็นบาเรียน 5 ประโยค ภายหลังได้อาราธนาให้เสด็จเข้าทรงเป็นองค์กรรมการสอบ ต่อมาทรงแต่งตั้งให้เป็นประธานในการสอบของพระสงฆ์สามเณรทั่วไปและได้แก้ไขวิธีการสอบเสียใหม่ โดยให้พระภิกษุสามเณรที่จะสอบจับสลากหนังสือผูกโบราณที่จะเข้าสอบก่อน เมื่อจับสลากได้หนังสือในหลักสูตร

ของประโยคใด ก็นำหนังสือที่จับสลากได้ เข้าแปลโดยผ่านกรรมการทั้ง 3 กอง ถ้าสอบผ่าน จัดว่าได้ประโยค 1 ในปีนั้น เมื่อถึงปีที่ 2 หากสอบผ่านได้อีกก็เท่ากับได้ประโยค 2 โดยทำนองนี้ เมื่อถึงปีที่ 3 จึงนับเป็นบาเรียน 3 ประโยค พระสงฆ์สามเณรบางรูปที่เก่งและเชี่ยวชาญในการแปล เข้าสอบปีเดียวก็สามารถผ่านตั้งแต่ประโยค 1 ถึงประโยค 6 ก็มี หรือตั้งแต่ประโยค 1 ถึงประโยค 7 ก็มี และบางรูปก็สามารถสอบผ่านตั้งแต่ประโยค 1 ถึงประโยค 9 ก็มี วิธีตัดสินของกรรมการ คือ การทักท้วงในการแปล โดยทอดระยะให้แก่ผู้เข้าสอบแก้ตัว 3 ครั้ง หากทักท้วงครบ 3 ครั้ง ยังชักช้าแก้ไขแปลให้ถูกต้องไม่ได้นับว่าเป็นตก วิธีการวัดผลนี้ได้สืบทอดมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 4 (บรรพต วีระสัย, 2524)

โดยสรุป การวัดผลการศึกษาในยุคนี้ ในสมัยรัชกาลที่ 3 มีการสอบ 3 ปี ต่อครั้ง โดยประชุมสอบที่วัดอันเป็นที่สถิตย์ของสมเด็จพระสังฆราช แต่ในกรณีพิเศษอาจจัดสอบที่พระบรมมหาราชวัง

นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงอุดหนุนเลี้ยงดูบิดามารดาของพระสงฆ์ที่สอบไล่ได้เป็นบาเรียน (เปรียญในสมัยปัจจุบัน) และทรงพระราชทานอุปถัมภ์แก่พระภิกษุที่ศึกษาคัมภีร์พระพุทธศาสนา สำหรับพระภิกษุที่สอบไล่ได้บาเรียนและเลื่อนเป็นพระราชคณาแล้ว หากลาสิกขาบทธจะรับราชการ ก็ได้ทรงสนับสนุนถ้าบิดามารดามีความทุกข์ยาก หรือเป็นทาสก็โปรดพระราชทานพระราชทรัพย์ไถ่ถอนให้เป็นอิสระ (เจ้าพระยา ทิพากรวงศ์, 2477)

ในสมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การศึกษาของพระภิกษุสามเณรได้เจริญขึ้นกว่าแต่ก่อนมาก ทั้งนี้คงเนื่องมาจากก่อนที่พระองค์ขึ้นครองราชย์ ได้ทรงผนวชเป็นพระภิกษุอยู่ตลอดในสมัยรัชกาลที่ 3 คือ บวชเป็น ระยะเวลา 27 พรรษา พระองค์ได้ทรงเล่าเรียนพระไตรปิฎกจนมีความรอบรู้และแตกฉานเป็นพิเศษ นอกจากนี้ยังทรงเป็นพระราชครูระในการเสาะแสวงหาคัมภีร์พระไตรปิฎกต่าง ๆ ทั้งในลังกาและในเมืองรามัญเอามารวบรวม และสอบสวนกับที่มีอยู่ในประเทศไทย ทรงพิจารณาพระไตรปิฎกพบว่า พระสงฆ์ในเวลานั้นได้ปฏิบัติตนผิดไปจากพระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ในพระวินัยปิฎกเป็นอันมากจึงทรงแสวงหาผู้รู้และปฏิบัติตามพระวินัยจริงๆ ได้พบพระเถระชาวรามัญนามฉายา พุทธวังโส อยู่วัดบวรมงคล เป็นพระราชคณาที่พระสุเมธมุนีทรงเห็นว่า ท่านปฏิบัติตามพระวินัยจริง ๆ ทรงเลื่อมใสใคร่จะปฏิบัติตาม จึงเสด็จไปอยู่ที่วัดสมอราย (วัดราชาธิวาสในปัจจุบัน) มีผู้เลื่อมใสปฏิบัติ

ตามเจตนาตั้งเป็นคณะธรรมยุติกนิกายขึ้น เมื่อปี พ.ศ.2372 นอกจากนี้ ยังโปรดให้สร้างพระไตรปิฎกเรียกว่า "ฉบับล่องชาด" (เพราะด้านข้าง ปิดทองสลักชาด) (Prince Dhanivat (อ้างถึงใน สุมาลี สุวรรณแสง, 2516), 1960)

เมื่อพระองค์ทรงวางระเบียบธรรมยุติกนิกายเรียบร้อยแล้ว ก็ทรงพยายามฟื้นฟูการศึกษาทางบาลี และทรงแก้ไขวิธีเรียน ซึ่งแต่เดิมนั้นให้เรียนภาษามคธกับพระธรรมวินัยด้วยกันตามคัมภีร์ที่ใช้เป็นหลักสูตร ก็ได้ทรงเปลี่ยนเป็นสองชั้น คือ ชั้นต้นเรียนแต่ไวยากรณ์ไปจนจบคัมภีร์มงคลดทีปนี โดยต้องให้มีความรู้ในภาษามคธแตกฉานก่อน แล้วจึงให้ศึกษาหาความรู้พระธรรมวินัยด้วยการอ่านคัมภีร์อื่น ๆ ต่อไปเป็นการเรียนชั้นที่สอง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้นักเรียนในสำนักเรียนวัดบวรนิเวศที่พระองค์ทรงครองอยู่จึงรู้ภาษามคธเชี่ยวชาญ สามารถพูดได้และอ่านหนังสืออรรถกถาได้สะดวก เมื่อเข้าสอบก็สอบได้เป็นเปรียญประโยคสูงกว่าสำนักอื่น ๆ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2521)

งานเด่นในยุคสมัยของพระองค์มีทั้งปรีชาและปฏิบัติ หลังจากทรงตั้งคณะธรรมยุติกนิกาย พระองค์ก็วางระเบียบปฏิบัติ ภิภุสามเณรจำต้องศึกษาทั้งปรีชาขณะเดียวกัน ประพฤติปฏิบัติไปตามหลักธรรมวินัยไปพร้อมกับระบบการศึกษาเดิมนั้นมีอยู่แล้ว การเน้นทั้งภาคปรีชาและปฏิบัติ มีปรากฏกล่าวถึงในประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 ว่า (จดหมายเหตุแห่งชาติ, 2511)

...ฝ่ายสมณะผู้ประพฤติชอบประกอบการศึกษาปฏิบัติในพระวินัยสิกขาบท ก็ทรงสงเคราะห์ ขก่ของโดยสมควรแก่คุณวิเศษมากน้อย เพราะฉะนั้น พระราชาคณะฐานานุกรมและเปรียญ และเจ้าอธิการอนุจรฝ่ายคามวาสี อรัญวาสี ในกรุงนอกกรุงทั้งปวงจงประพฤติโดยชอบ ประกอบด้วยศีลสังวร อุตสาหศึกษา สอบศึกษานุกฤษฎ์ในข้อพระวินัยสิกขาบท และให้เล่าเรียนคัมภีร์และวิปัสสนาธุระตามสมณกิจ จึงสมควรเป็นสมณสักขบุตรสมมุติสงฆ์ อันประเสริฐในพระพุทธศาสนา...

ในสมัยรัชกาลที่ 4 นี้ การจัดทดสอบความรู้ทางพระพุทธศาสนาของพระภิภุสามเณรยังปรากฏว่าได้ใช้เป็นมาตรการหนึ่งสำหรับกำจัดผู้ที่อาศัยพระศาสนาหลบหนีการเกณฑ์เข้ารับราชการ ดังปรากฏหลักฐานในจดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 ว่า (หอพระวชิรญาณ, จ.ศ. 1215)

...ทุกวันนี้กุลบุตรที่บวชเป็นภิกษุสามเณรเข้าในพระศาสนาบางจำพวกมีศรัทธาตั้งใจรักษาศีลสิกขาบท อุตสาหะเล่าเรียน ค้นถุระ วิปัสสนาธุระตามสติปัญญาหวังจะได้เป็นคุณประโยชน์ก็มีบ้าง บางจำพวกเป็นคนเกียจคร้านกลัวจะเกณฑ์ใช้ข้าราชการหลบลิ้นหนีเข้ามาบวชเป็นภิกษุสามเณร อาศัยพึ่งพระศาสนาเลี้ยงชีวิต แล้วประพฤตินาจารทุจริตต่าง ๆ...

พระองค์ทรงกวาดขันให้พระภิกษุสามเณรศึกษาเล่าเรียนพระไตรปิฎก ถ้าพระภิกษุ สามเณรรูปใดมีสติปัญญาเฉลียวฉลาดสามารถแปลคัมภีร์พระไตรปิฎกได้เป็นเปรียญ ก็จะได้รับนิยัตินำให้เป็นรางวัล ได้รับการยกย่อง และได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ (หอพระวชิรญาณ, จ.ศ. 1198) ทั้งนี้ เพราะถือว่าพระภิกษุสามเณรที่รอบรู้ในพระไตรปิฎกนั้น "เป็นแก้วอันหา ได้ยากในโลกนี้" (หอพระวชิรญาณ, จ.ศ. 1215)

ยุคที่ 2 ยุคของการปฏิรูปการศึกษาของคณะสงฆ์

2.1 ช่วง พ.ศ. 2411 - พ.ศ. 2453 (สมัยรัชกาลที่ 5)

สมัยรัชกาลที่ 5 ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการปฏิรูปการศึกษาของคณะสงฆ์เป็นอย่างมาก บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในระบายนั้น ได้แก่ พระเจ้านั่งอาเชอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส และเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2509) พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะบำรุงการศึกษาของพระสงฆ์ที่สืบมาแต่เดิม ระบบการเรียนการสอนยังคงยึดถือตามแบบเดิมอยู่ แต่จัดให้มีการสอบทุกปีจากเดิมที่มีการสอบ 3 ปี ต่อ 1 ครั้ง ทั้งนี้ เพื่อเป็นการให้กำลังใจแก่นักเรียนที่จะไม่ต้องรอสอบเป็นเวลานานเหมือนแบบเดิม (กรมการศาสนา, 2526)

สำหรับสถานที่ศึกษานั้น ทรงโปรดให้ย้ายที่สอนจากเดิมที่ตั้งอยู่ที่แก่งในบริเวณวัดพระศรีรัตนศาสดาราม มาเป็นศาลาเรียนหนังสือที่วัดมหาธาตุ และมีราชบัณฑิตสอนประจำอยู่ทุกศาสนา (กฤษณา เกษมศิลป์, 2525) และโปรดให้ขนานนามว่า "มหาธาตุวิทยาลัย" ใน พ.ศ. 2432 (ราชกิจจานุเบกษา, ร.ศ. 115) ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่มีการใช้คำว่า "วิทยาลัย" ในประวัติศาสตร์การศึกษาของสงฆ์ไทย (กฤษณา เกษมศิลป์, 2525)

ปี พ.ศ. 2434 ได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างสังฆิกเสนาสนาราชวิทยาลัยอุทิศ

ถวายมหาธาตุวิทยาลัย เพื่อเป็นที่เล่าเรียนพระปริยัติธรรม และวิชาชั้นสูงสืบไปภายหน้า พระราชทานนามใหม่ว่า มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปี พ.ศ. 2436 พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ทรงจัดรูปแบบ การศึกษาของสงฆ์ให้เป็นเอกเทศขึ้น เริ่มให้มีการสอบพระปริยัติธรรมด้วยข้อเขียน อัน เป็นการเปลี่ยนแปลงการสอบพระปริยัติธรรมจากปากเปล่า เป็นการสอบด้วยข้อเขียนต่อมา (กรมการศาสนา, 2516)

พ.ศ. 2453 ได้ทรงตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ รัตนโกสินทร์ศก 121 เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน ร.ศ. 121 ทรงตั้งมหาเถรสมาคมเป็นที่ทรง ปรึกษาในการพระศาสนาและการปกครองบำรุงสังฆมณฑลทั่วไป การศึกษาพระปริยัติ ธรรมเป็นข้อภาระธุระในพระศาสนาที่ทรงส่งเสริมและทรงโปรดให้มหาเถรสมาคมวินิจฉัย ดำเนินการให้เจริญรุ่งเรือง (กรมการศาสนา, 2516)

2.2 ช่วง พ.ศ. 2453 - พ.ศ. 2468 (สมัยรัชกาลที่ 6)

สมัยรัชกาลที่ 6 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453 ถึง พ.ศ. 2468) การจัดการศึกษาของสงฆ์ในช่วงนี้ เป็นช่วงที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรม พระยาวชิรญาณวโรรส ดำรงตำแหน่งเป็นสมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก ได้มี การปรับปรุงการศึกษาสงฆ์หลายประการ (พาสนา กิจถาวร, 2524) มีการเน้นความรู้ทาง พระธรรมวินัยแก่คณะสงฆ์ และได้ทรงจัดหลักสูตรการศึกษานักธรรมขึ้นในปี พ.ศ. 2454 ส่วนการเรียนภาษาบาลีนั้นเป็นเพียงการรักษาแบบเดิมไว้ เพื่อให้พระภิกษุสามเณร สามารถอ่านพระไตรปิฎกและคัมภีร์อรรถกถาต่าง ๆ ได้เข้าใจและมีความรู้กว้างขวางยิ่งขึ้น (กรมการศาสนา, 2516)

ในปี พ.ศ. 2462 รัชกาลที่ 6 ทรงเห็นว่า การศึกษาของรัฐกับการศึกษา ของสงฆ์นั้นไปกันไม่ได้ จึงได้แยกการศึกษาของรัฐและของคณะสงฆ์ออกจากกัน โดยเอา กรมธรรมการ (กรมการศาสนาในปัจจุบัน) ที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการศึกษาของสงฆ์ไปสังกัด กระทรวงวัง (พระเทพเวที (ประยูรฑ์ ปยุตโต), 2532) และสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรม พระยาวชิรญาณวโรรส ได้นำเอาหลักสูตรการศึกษาพระไตรปิฎกแบบเดิมมาผนวกเข้ากับ หลักสูตรนักธรรมที่จัดตั้งขึ้นใหม่เรียกว่า "เปรียญธรรม"

2.3 ช่วง พ.ศ. 2468 - พ.ศ. 2477 (สมัยรัชกาลที่ 7)

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 7 (พ.ศ. 2468-พ.ศ. 2477) คณะสงฆ์ได้รับการขอร้องให้เข้ามาช่วยจัดการศึกษาของรัฐเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนครูสอนตามโรงเรียนต่าง ๆ ในปี พ.ศ. 2468 จึงได้ทรงกรุณาโปรดเกล้าให้นำเอากรมธรรมการซึ่งได้แยกไปอยู่กับกระทรวงวัง มารวมกับกระทรวงศึกษาธิการตามเดิม และให้เปลี่ยนชื่อกระทรวงศึกษาธิการเป็นกระทรวงธรรมการอีกครั้งหนึ่ง (จดหมายเหตุแห่งชาติ, 2468)

ในช่วงปี พ.ศ. 2474-2475 เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการปกครองของไทย ทำให้พระสงฆ์มีการตื่นตัวทางด้านวิชาการสมัยใหม่ คณะสงฆ์จึงได้มีการบรรจุวิชาภาษาอังกฤษเข้าไปในหลักสูตรเปรียญธรรม 6 ประโยค (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2474) แต่ก็เกิดปัญหาที่สำคัญตรงที่คณะสงฆ์ไม่สามารถเปิดสอนวิชาภาษาอังกฤษได้เอง การที่พระสงฆ์จะต้องไปหาที่เรียนเอาเองและต้องเรียนปนกับฆราวาสทั้งชายหญิง เป็นเหตุให้เกิดภาพลักษณ์ที่ไม่เหมาะสม การกำหนดให้เรียนภาษาอังกฤษจึงถูกยกเลิกไป (จดหมายเหตุแห่งชาติ, 2475)

2.4 ช่วง พ.ศ. 2477 - พ.ศ. 2536

ปี พ.ศ. 2481 มหาเถรสมาคมได้ประกาศกำหนดแต่งตั้งผู้มีหน้าที่จัดการศึกษาของสงฆ์ โดยกำหนด ดังนี้ (แถลงการณ์คณะสงฆ์, 2481)

1. เจ้าอาวาส เป็น เจ้าสำนักเรียน
2. เจ้าคณะแขวง เป็น ผู้อำนวยการศึกษาประจำแขวง
3. เจ้าคณะจังหวัด เป็น ผู้อำนวยการศึกษาประจำจังหวัด
4. เจ้าคณะมณฑล เป็น ผู้อำนวยการศึกษาประจำมณฑล

ปี พ.ศ. 2484 ได้มีประกาศพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484 ขึ้น พร้อมกับออกระเบียบการคณะสงฆ์ ว่าด้วยสำนักศาสนศึกษา และได้รับการปรับปรุง แก้ไขอีกครั้งในปี พ.ศ. 2494 ซึ่งกำหนดว่า การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาพระปริยัติธรรม และการศึกษาอย่างอื่นอันควรแก่สมณะ และคำว่า "การศึกษาพระปริยัติธรรม" หมายถึง การศึกษาธรรมและบาลี ซึ่งได้กำหนดให้จัดตั้งสำนักเรียนขึ้น และมีการแยกเป็นการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีและการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม พร้อมวางระเบียบกำหนดคุณสมบัติของครูผู้สอน หลักสูตร การสอบไล่ เงินอุดหนุนการ

ศึกษา และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ไว้ด้วย (กรมการศาสนา, 2520) ซึ่งได้ใช้เป็นหลักปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน

พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484 ได้มีการกำหนดรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ใหม่ มีการจัดตั้งสภาการศึกษาของคณะสงฆ์ขึ้น เพื่อรับผิดชอบการศึกษาของคณะสงฆ์

ปี พ.ศ. 2487 มีการเทียบวิทยฐานะของเปรียญ ดังนี้ (กรมการศาสนา, 2520)

1. บาลีประโยค 9 เทียบเท่ากับข้าราชการพลเรือนชั้นตรีอันดับ 1
2. บาลีประโยค 6 ขึ้นไป เทียบเท่ากับเตรียมอุดมศึกษา
3. บาลีประโยค 5 ขึ้นไป เทียบเท่าประโยคมัธยมบริบูรณ์

ปี พ.ศ. 2491 การสอบพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ได้แบ่งการสอบออกเป็น 2 สมัย คือ (กรมการศาสนา, 2516)

สมัยแรก เปรียญธรรม 6-9 สอบวันขึ้น 2 ค่ำ เดือน 3 ทุกปี

สมัยหลัง ประโยค 1-2 ถึง เปรียญธรรม 5 สอบวันแรม 10 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์เริ่มเป็นระบบมากขึ้น หลังจากที่เมื่อพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484 หน่วยงานสูงสุดที่รับผิดชอบการศึกษาของคณะสงฆ์ คือ คณะกรรมการสภาการศึกษาของคณะสงฆ์ และมีระเบียบว่าด้วยการจัดตั้งสำนักศาสนศึกษาขึ้นเพื่อเป็นสถานศึกษาของพระภิกษุสามเณร ซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลของสภาการศึกษาคณะสงฆ์ ซึ่งแต่เดิมนั้นการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีจัดสอนกันเองตามลำพังภายในวัดขาดหน่วยงานกลางรับผิดชอบการศึกษา เมื่อมีสภาศึกษาคณะสงฆ์ขึ้นมาทำให้เกิดการตื่นตัวในการศึกษาพระปริยัติธรรมมากขึ้น ดังเห็นได้จากสถิติพระภิกษุสามเณรที่เป็นเปรียญ ในปี พ.ศ. 2489 มีจำนวนเพิ่มขึ้นมากกว่าปีก่อน ๆ ดังนี้ (จดหมายเหตุแห่งชาติ, 2479, 2489)

ตารางที่ 5 แสดงจำนวนพระภิกษุสามเณรเปรียญ ปี พ.ศ. 2472, พ.ศ. 2478, พ.ศ. 2489

ลำดับ ประโยค	พ.ศ.2472		พ.ศ.2476		พ.ศ.2489	
	ภิกษุ	สามเณร	ภิกษุ	สามเณร	ภิกษุ	สามเณร
ประโยค 3	661	172	585	349	5,757	855
ประโยค 4	183	21	245	63	-	-
ประโยค 5	179	11	397	54	745	13
ประโยค 6	85	-	133	4	-	-
ประโยค 7	6	-	28	-	-	-
ประโยค 8	8	-	13	-	20	-
ประโยค 9	4	-	6	-	-	-
รวม	1,126	206	1,680	470	6,531	868

ที่มา : กองจดหมายเหตุแห่งชาติ พ.ศ. 2479 และ พ.ศ. 2489

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี พ.ศ. 2505-2536

ในปี พ.ศ. 2505 ได้มีประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ชั้นใหม่ พร้อมกับยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2484 และให้ใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แทน เป็นผลให้การศึกษาของพระภิกษุสามเณรเป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมและของเจ้าอาวาสการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีมีแม่กองบาลีสนามหลวงเป็นผู้รับผิดชอบ (กมล รอดคล้าย, 2533)

พ.ศ. 2512 มหาเถรสมาคมได้ออกคำสั่งตั้งสภาการศึกษาของคณะสงฆ์ พ.ศ. 2512 ขึ้นเพื่อดำเนินการเกี่ยวกับการศึกษาของคณะสงฆ์

ปี พ.ศ. 2527 รัฐบาลออกพระราชบัญญัติกำหนดให้ผู้สำเร็จการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีเปรียญธรรม 9 ประโยค มีวิทยฐานะเช่นเดียวกับหลักสูตรปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิตของมหาวิทยาลัย และพุทธศาสตรบัณฑิตของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มหาวิทยาลัย, 2536) และกำหนดให้การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีขึ้นอยู่ในความดูแลของคณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์

ปีพ.ศ. 2528 ได้มีการสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎกขึ้นเป็นครั้งที่ 3 ของประเทศไทย โดยพระดำริของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (วาสนมหาเถระ) การสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎกครั้งนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้ทรงรับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ ตามโบราณราชประเพณี และได้มีพระบรมราชโองการประกาศสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎก เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2528 อาราธนาสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก สมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ พระสงฆ์เปรียญธรรม พร้อมด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นภาระดำเนินการสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎกโดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินไปในพระราชพิธีสังคายนาพระธรรมวินัย เป็นปฐมอุดมมงคลพระฤกษ์ เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2528 ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(กมล รอดคล้าย ,2533)

การสังคายนาครั้งนี้ได้มีพระเถระผู้ทรงความรู้ในพระไตรปิฎก 337 รูป ศาสนบัณฑิต 79 ท่าน และคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ร่วมดำเนินการสังคายนาพระธรรมวินัย ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ สถานที่เดียวกันกับการสังคายนาในสมัยรัชกาลที่ 1 และได้ดำเนินการแล้วเสร็จ จัดพิมพ์เป็นพระไตรปิฎก ประกอบด้วยพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎกรวม 45 เล่ม เฉลิมฉลองเนื่องในวโรกาส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรงเจริญพระชนมพรรษา 5 รอบ เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2530 พระไตรปิฎกนี้ ได้มีการพระราชทานไปยังประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก และทุกจังหวัด ทุกสถาบันสำคัญในประเทศไทย เป็นหลักในการศึกษาสำหรับคณะสงฆ์และอบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชนต่อไป

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในปัจจุบันอยู่ในความควบคุมของแม่กองบาลีสนามหลวง ตามพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2505 ได้กำหนดหลักสูตรแต่ละประโยคดังนี้ (แม่กองบาลีสนามหลวง, 2537)

ประโยค 1-2

1) วิชาแปลมคธเป็นไทย โดยพยัญชนะ และโดยอรรถ หลักสูตรใช้หนังสือธมฺมุปทฺฐกฺกา ภาค 1 ถึงภาค 4

2) วิชาบาลีไวยากรณ์ หลักสูตรใช้หนังสือบาลีไวยากรณ์
ประเภทสอบถามความจำ

ประโยคเปรียญธรรม 3 (ป.ธ.3)

1) วิชาแปลมคธเป็นไทย โดยพยัญชนะ และโดยอรรถ หลัก
สูตรใช้หนังสือธรรมมปทฎฐกถา ภาค 5 ถึงภาค 8

2) วิชาสัมพันธไทย หลักสูตรใช้หนังสือธรรมมปทฎฐกถา ภาค 5
ถึงภาค 8

3) วิชาบาลีไวยากรณ์ หลักสูตรใช้หนังสือบาลีไวยากรณ์
ประเภทสอบถามความจำและความเข้าใจประกอบกัน

4) วิชาบูรพภาค ข้อเขียนภาษาไทย โดยแก้ไขให้ถูกต้องตาม
ระเบียบลักษณะ วรรคตอนและตัวอักษรตามสมัยนิยม หลักสูตรใช้หนังสือที่ควรรู้ เช่น
จดหมายทางราชการ

ประโยคเปรียญธรรม 4 (ป.ธ.4)

1) วิชาแปลไทยเป็นมคธ หลักสูตรใช้หนังสือธรรมมปทฎฐกถา
ภาค 1

2) วิชาแปลมคธเป็นไทย หลักสูตรใช้หนังสือมงคลดุกทีปนี
ภาค 1

ประโยคเปรียญธรรม 5 (ป.ธ.5)

1) วิชาแปลไทยเป็นมคธ หลักสูตรใช้หนังสือธรรมมปทฎฐกถา
ภาค 2 ถึงภาค 4

2) วิชาแปลมคธเป็นไทย หลักสูตรใช้หนังสือมงคลดุกทีปนี
ภาค 2

ประโยคเปรียญธรรม 6 (ป.ธ.6)

1) วิชาแปลไทยเป็นมคธ หลักสูตรใช้หนังสือธรรมมปทฎฐกถา
ภาค 5 ถึงภาค 8 แต่ในการสอบกรรมการจะแปลประโยคที่ออกสอบเป็นความไทยโดย
สันทัด หรืออาจดัดแปลงสำนวนและหัวเรื่อง หรือตัดตอนที่ต่าง ๆ มาเรียงติดต่อกันเป็น
ประโยคสอบไล่ก็ได้

2) วิชาแปลมคธเป็นไทย หลักสูตรใช้หนังสือคติข-จตุตถ-

ปณฺจม-สมนตปาสาทิกา

ประโยคเปรียญธรรม 7 (ป.ธ.7)

ภาค 1

1) วิชาแปลไทยเป็นมคธ หลักสูตรใช้หนังสือมงคลดทีปนี

ปาสาทิกา

2) วิชาแปลมคธเป็นไทย หลักสูตรใช้หนังสือปฐม-ทศยสมนต-

ประโยคเปรียญธรรม 8 (ป.ธ.8)

ฉันท คือ

1) วิชาแต่งฉันทมคธ แต่งฉันทเป็นมคธ 3 ฉันท ในจำนวน 6

(1) ปัญชาวัตร

(2) อินทวิเชียร

(3) อุเปนทวิเชียร

(4) อินทวงศ์

(5) วังสัทธูระ

(6) วสันตคิลก

ข้อความแล้วแต่กรรมการจะกำหนดให้

สาทิกา

2) วิชาแปลไทยเป็นมคธ หลักสูตรใช้หนังสือปฐมสมนตปา-

3) วิชาแปลมคธเป็นไทย หลักสูตรใช้หนังสือวิสุทธิมคค

ประโยคเปรียญธรรม 9 (ป.ธ.9)

1) วิชาแต่งไทยเป็นมคธ แต่งมคธจากภาษาไทยล้วน ข้อความ
แล้วแต่กรรมการจะกำหนดให้

2) วิชาแปลไทยเป็นมคธ หลักสูตรใช้หนังสือวิสุทธิมคค

3) วิชาแปลมคธเป็นไทย หลักสูตรใช้หนังสืออภิมมตดิภาวินี

ทางการคณะสงฆ์ได้จัดระบบการเรียนการสอนโดยได้กำหนดเวลาเปิด
ปิดภาคเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีออกเป็น 3 ภาค คือ ภาควิสาขะ ภาคพรรษา และ
ภาคปวารณา ซึ่งกำหนดเวลาเรียนไว้ตั้งแต่เวลา 8.45 น. ถึง 10.30 น. และเวลา 13.00 น. ถึง

16.30 น. และการเปิดปิดภาคเรียนของสำนักเรียน, สำนักเรียนคณะจังหวัด, สำนักศาสนศึกษาแต่ละภาคการศึกษาออกได้ ดังนี้ (กรมการศาสนา, 2530)

ภาควิสาขะ เริ่มตั้งแต่ขึ้น 1 ค่ำ เดือน 6 จนถึงขึ้น 9 ค่ำ เดือน 8

ภาคพรรษา เริ่มตั้งแต่แรม 9 ค่ำ เดือน 8 จนถึงขึ้น 13 ค่ำ เดือน 11

ภาคปวารณา เริ่มตั้งแต่ขึ้น 1 ค่ำ เดือน 12 จนถึงแรม 13 ค่ำเดือนยี่

ในการเปิดการเรียนการสอนตามปกติประจำปีการศึกษาของแผนกบาลีทางสถานศึกษาบาลี จะเปิดการเรียนการสอนก่อนกำหนด 1 เดือน สำหรับการปิดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จะปิดเรียนวันโกน วันพระ และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา นอกนั้นเจ้าสำนักเรียนจะเห็นเป็นการสมควรพิจารณากำหนดเวลาเปิดปิดให้เหมาะสมกับท้องถิ่นนั้นๆหรือเหตุอันสมควรก็ได้ ทั้งนี้ ในปีหนึ่งสำนักศึกษาบาลีจะต้องมีเวลาเรียนไม่น้อยกว่า 300 ชั่วโมง (กรมการศาสนา, 2530)

การวัดผลใช้วิธีหักคะแนนส่วนที่ผิดออก วิชาบูรพภาคผิดได้ไม่เกิน 12 คะแนน เกินนั้นถือว่าตก และไม่ต้องพิจารณาวิชาอื่นอีก

การตัดสินได้-ตก สำหรับ ป.ธ.3 นอกจากต้องไม่มีวิชาใดได้ 0 คะแนนแล้ว วิชาแปลต้องได้ไม่ต่ำกว่า 2 และวิชาทั้ง 3 (ไม่นับบูรพภาค) เมื่อรวมคะแนนแล้วต้องให้ได้ 6 ห (ให้) ขึ้นไป จึงจะถือว่าสอบได้ ส่วนชั้น ป.ธ.4 ขึ้นไป ทุกวิชาต้องได้ 2 ห (ให้) ขึ้นไป จึงจะถือว่าสอบได้ เฉพาะเปรียญชั้นสูง แต่ ป.ธ.6 ขึ้นไป ต้องพิจารณาความเหมาะสมด้วย แม้ผิดคำเดียวก็อาจปรับตกได้ (กรมการศาสนา, 2536)

พระภิกษุสามเณรที่สอบได้ชั้น ป.ธ.3 ประโยคขึ้นไป จึงจะเรียกว่า "เปรียญ" ใช้คำนำหน้าชื่อว่า "มหา" ได้ (พระมหาประยุทธ์ ปยุตโต, 2512)

ในปัจจุบันกระทรวงศึกษาธิการได้เทียบวุฒิความรู้เปรียญธรรมกับวุฒิสามัญ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2526)

- เปรียญธรรม 3 ประโยค (ป.ธ.3) เทียบเท่าระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
- เปรียญธรรม 5 ประโยค (ป.ธ.5) เทียบเท่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
- เปรียญธรรม 9 ประโยค (ป.ธ.9) เทียบเท่าระดับปริญญาตรี

เมื่อสังคมไทยได้พัฒนาเข้าสู่ยุคคอมพิวเตอร์ สำนักคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งมีพระธรรมปิฎกเป็นที่ปรึกษาโครงการก็ได้ประสบความสำเร็จในโครงการพัฒนาระบบคอมพิวเตอร์เพื่อการศึกษาพระไตรปิฎก ซึ่งท่านได้บัญญัติเรียกว่า “พระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์” นับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศไทยและในโลกที่ได้นำคอมพิวเตอร์มาประยุกต์ใช้ พร้อมกันนี้ยังได้มีการพัฒนาโครงการต่อมาเพื่อจัดเก็บคำในอรรถกถา จนล่าสุดนี้ เป็นพระไตรปิฎกและอรรถกถา ฉบับคอมพิวเตอร์ ที่เก็บข้อมูลบนแผ่น cd-ROM (BUDSIR IV on CD-ROM) (พระธรรมปิฎก, 2537)

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

2.1 สถานภาพของผู้บริหารสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ครู-อาจารย์ และนักเรียน

เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพด้านอายุ ภูมิลำเนา จำนวนพรรษาที่บวช ระดับการศึกษาสูงสุดทางสายสามัญ ระดับการศึกษาสูงสุดทางพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ระดับการศึกษาทางพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

ตารางที่ 6 แสดงสถานภาพของผู้บริหารสำนักเรียน ครู-อาจารย์และนักเรียนจำแนกตามอายุ

อายุ	ผู้บริหาร		ครู-อาจารย์		นักเรียน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 20 ปี	-	-	8	4.37	125	43.25
20-30 ปี	2	11.11	107	58.47	145	50.17
31-40 ปี	4	22.22	38	20.76	18	6.23
41-50 ปี	1	5.56	15	8.20	1	0.35
51-60 ปี	6	33.33	7	3.83	-	-
มากกว่า 60 ปี	5	27.78	8	4.37	-	-
รวม	18	100.00	183	100.00	289	100.00

จากตารางที่ 6 แสดงสถานภาพของผู้บริหารสำนักเรียน ครู-อาจารย์ และนักเรียน จำแนกตามอายุ จากผู้บริหาร 18 รูป พบว่า เป็นผู้บริหารที่มีอายุระหว่าง 51-60 ปี มากที่สุด คือ มีจำนวน 6 รูป คิดเป็นร้อยละ 33.33 รองลงมา คือ อายุมากกว่า 60 ปี จำนวน 5 รูป คิดเป็นร้อยละ 27.78 อายุระหว่าง 31-40 ปี จำนวน 4 รูป คิดเป็นร้อยละ 22.22 อายุระหว่าง 20-30 ปี จำนวน 2 รูป คิดเป็นร้อยละ 11.11 อายุระหว่าง 41-50 ปี จำนวน 1 รูป คิดเป็นร้อยละ 5.56

ด้านสถานภาพของครู-อาจารย์ จำแนกตามอายุจากครู-อาจารย์ 183 รูป/คน พบว่า ครู-อาจารย์ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 20-30 ปี คือ มีจำนวน 107 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 58.47 รองลงมา คือ อายุระหว่าง 31-40 ปี จำนวน 38 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 20.76 อายุระหว่าง 41-50 ปี จำนวน 15 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 8.20 อายุต่ำกว่า 20 ปี และอายุมากกว่า 60 ปี จำนวนระดับอายุละ 8 รูป/คน คิดเป็น ร้อยละ 4.37 เท่ากัน อายุระหว่าง 51-60 ปี จำนวน 7 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 3.83

ส่วนสถานภาพของนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จำแนกตามอายุของนักเรียน จากนักเรียน 289 รูป พบว่านักเรียนส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 20-30 ปี คือมีจำนวน 145 รูป คิดเป็นร้อยละ 50.17 รองลงมาคือ อายุต่ำกว่า 20 ปี จำนวน 125 รูป คิดเป็นร้อยละ 43.25 อายุ 31-40 ปี จำนวน 18 รูป คิดเป็นร้อยละ 6.23 อายุ 41-50 ปี จำนวน 1 รูป คิดเป็นร้อยละ 0.35

ตารางที่ 7 แสดงสถานภาพของผู้บริหารสำนักเรียน ครู-อาจารย์ และนักเรียน จำแนกตามภูมิลำเนา

ภูมิลำเนา	ผู้บริหาร		ครู-อาจารย์		นักเรียน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ภาคกลาง	7	38.89	46	25.14	50	17.30
ภาคเหนือ	3	16.67	15	8.20	42	14.53
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	8	44.44	114	62.30	186	64.36
ภาคใต้	-	-	8	4.37	11	3.81
รวม	18	100.00	183	100.00	189	100.00

จากตารางที่ 7 แสดงสถานภาพของผู้บริหารสำนักเรียน ครู-อาจารย์ และนักเรียน จำแนกตามภูมิลำเนา จากผู้บริหาร 18 รูป พบว่า ผู้บริหารสำนักเรียนส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุดคือ มีจำนวน 8 รูป คิดเป็นร้อยละ 44.44 รองลงมา คือ ภาคกลาง จำนวน 7 รูป คิดเป็นร้อยละ 38.89 ภาคเหนือ จำนวน 3 รูป คิดเป็นร้อยละ 16.67 และพบว่าไม่มีผู้บริหารที่มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคใต้

ด้านสถานภาพของครู-อาจารย์ จำแนกตามภูมิลำเนา พบว่า ครู-อาจารย์ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุดคือจำนวน 114 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 62.30 รองลงมาคือภาคกลาง จำนวน 46 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 25.14 ภาคเหนือ จำนวน 15 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 8.20 และภาคใต้ จำนวน 8 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 4.37

ส่วนสถานภาพของนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จำแนกตามภูมิลำเนาจากนักเรียน 289 รูป พบว่า ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีจำนวน 186 รูป คิดเป็นร้อยละ 64.36 รองลงมาคือ ภาคกลาง จำนวน 50 รูป คิดเป็นร้อยละ 17.30 ภาคเหนือ จำนวน 42 รูป คิดเป็นร้อยละ 14.53 และภาคใต้ จำนวน 11 รูป คิดเป็นร้อยละ 3.81

ตารางที่ 8 แสดงสถานภาพของผู้บริหารสำนักเรียน ครู-อาจารย์ และนักเรียน จำแนกตามจำนวนพรรษา (ปี) ที่บวช *

จำนวนพรรษา (ปี) ที่บวช	ผู้บริหาร		ครู-อาจารย์		นักเรียน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 5 พรรษา (ปี)	-	-	31	16.94	41	14.19
5 - 10 พรรษา (ปี)	5	27.78	69	37.70	218	75.43
11 - 20 พรรษา (ปี)	1	5.56	38	20.77	24	8.30
21 - 30 พรรษา (ปี)	3	16.67	23	12.57	5	1.73
31 - 40 พรรษา (ปี)	3	16.67	14	7.65	1	0.35
41 - 50 พรรษา (ปี)	4	22.22	8	4.37	-	-
มากกว่า 50 พรรษา (ปี)	2	11.11	-	-	-	-
รวม	18	100.00	183	100.00	289	100.00

*หมายเหตุ ปี ใช้กับนักเรียน

จากตารางที่ 8 แสดงสถานภาพของผู้บริหารสำนักเรียน และครู-อาจารย์ จำแนกตามจำนวนพรรษาที่บวช จากผู้บริหาร 18 รูป พบว่า ผู้บริหารส่วนใหญ่บวชเป็นระยะเวลา 5-10 พรรษา คือ มีจำนวน 5 รูป คิดเป็นร้อยละ 27.78 รองลงมา คือ บวชเป็นระยะเวลา 41-50

พรรษา จำนวน 4 รูป คิดเป็นร้อยละ 22.22 บวชเป็นระยะเวลา 21-30 พรรษา และ 31-40 พรรษา จำนวนอย่างละ 3 รูป คิดเป็นร้อยละ 16.67 เท่ากัน บวชเป็นระยะเวลามากกว่า 50 พรรษา จำนวน 2 รูป คิดเป็นร้อยละ 11.11 และบวชเป็นระยะเวลา 11-20 พรรษา คิดเป็นร้อยละ 5.56

ด้านสถานภาพของครู-อาจารย์ จำแนกตามจำนวนพรรษาที่บวช จากครู-อาจารย์ 183 รูป/คน พบว่า ครู-อาจารย์ส่วนใหญ่บวชเป็นระยะเวลา 5-10 พรรษา คือ มีจำนวน 69 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 37.70 รองลงมา คือ บวชเป็นระยะเวลา 11-20 พรรษา จำนวน 38 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 20.77 บวชเป็นระยะเวลาดำกกว่า 5 พรรษาจำนวน 31 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 16.94 บวชเป็นระยะเวลา 21-30 พรรษา จำนวน 23 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 12.57 บวชเป็นระยะเวลา 31-40 พรรษา จำนวน 14 รูป/คนคิดเป็นร้อยละ 7.65บวชเป็นระยะเวลา 41-50 พรรษา จำนวน 8 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 4.37 ตามลำดับ และพบว่าไม่มีครู-อาจารย์ที่บวชเป็นระยะเวลามากกว่า 50 พรรษา

ด้านสถานภาพของนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จำแนกตามระยะเวลาในการบวช จากนักเรียน 289 รูป พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่บวชเป็นระยะเวลา 5-10 ปี จำนวน 218 รูป คิดเป็นร้อยละ 75.43 รองลงมาคือ ต่ำว่า 5 ปี จำนวน 41 รูปคิดเป็นร้อยละ 14.19 11-15 ปี จำนวน 24 รูป คิดเป็นร้อยละ 8.30 16-20 ปี จำนวน 5 รูป คิดเป็นร้อยละ 1.73 และ 21-25 ปี จำนวน 1 รูป คิดเป็นร้อยละ 0.35 และพบว่าไม่มีนักเรียนที่บวชเป็นระยะเวลาตั้งแต่ 26 ปีขึ้นไป เป็นผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 9 แสดงสถานภาพของผู้บริหารสำนักเรียน ครู-อาจารย์และนักเรียน
จำแนกตามวุฒิสูงสุดทางการศึกษาสายสามัญ

วุฒิสูงสุดทางการ ศึกษาสายสามัญ	ผู้บริหาร		ครู-อาจารย์		นักเรียน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ได้รับการศึกษาสาย สามัญ	-	-	-	-	-	-
ป.4	4	22.22	4	2.19	3	1.04
ป.6 /ป.7 หรือเทียบเท่า	2	11.11	8	4.37	109	37.32
ม.3 /ม.ศ.3 หรือเทียบเท่า	1	5.56	11	6.01	67	23.18
ม.6 /ม.ศ.5 หรือเทียบเท่า	4	22.22	42	22.95	75	25.95
อนุปริญญาหรือเทียบเท่า (ป.ก.ศ.สูง/พ.ม.)	2	11.11	8	4.37	3	1.04
ปริญญาตรี	3	16.67	91	49.73	35	12.11
สูงกว่าปริญญาตรี	2	11.11	19	10.38	-	-
รวม	18	100.00	183	100.00	289	100.00

จากตารางที่ 9 แสดงสถานภาพของผู้บริหารสำนักเรียน ครู-อาจารย์ และนักเรียน จำแนกตามวุฒิสูงสุดทางการศึกษาสายสามัญ จากผู้บริหาร 18 รูป พบว่า ผู้บริหารส่วนใหญ่จบการศึกษาสูงสุดทางการศึกษาสายสามัญในระดับ ป.4 และ ม.6/ม.ศ.5 หรือเทียบเท่า คือ มีจำนวนร้อยละ 4 รูป คิดเป็นร้อยละ 22.22 เท่ากัน รองลงมาคือ ระดับปริญญาตรี จำนวน 3 รูป คิดเป็นร้อยละ 16.67 และระดับ ป.6/ป.7 หรือเทียบเท่าระดับอนุปริญญาหรือเทียบเท่า (ป.ก.ศ.สูง/พ.ม) ระดับสูงกว่าปริญญาตรี มีจำนวนร้อยละ 2 รูป คิดเป็นร้อยละ 11.11 เท่ากัน ส่วนระดับ ม.3/ม.ศ.3 หรือเทียบเท่า มีจำนวน 1 รูป คิดเป็นร้อยละ 5.56

ด้านสถานภาพของครู-อาจารย์ จำแนกตามวุฒิสูงสุดทางการศึกษาสายสามัญ จากครู-อาจารย์ 183 รูป/คน พบว่า ครู-อาจารย์ส่วนใหญ่จบการศึกษาสูงสุดทางการศึกษาสายสามัญในระดับปริญญาตรีคือ มีจำนวน 91 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 49.73 รองลงมา คือระ

คัม.6/ม.ศ.5 หรือเทียบเท่า จำนวน 42 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 22.95 ระดับสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 19 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 10.38 ระดับ ม.3/ม.ศ.3 หรือเทียบเท่า จำนวน 11 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 6.01 ระดับ ป.6/ป.7 หรือเทียบเท่า และระดับอนุปริญญาหรือเทียบเท่า (ป.ก.ศ.สูง/พ.ม.) มีจำนวนระดับละ 8 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 4.37 เท่ากัน ระดับ ป.4 จำนวน 4 รูป คิดเป็นร้อยละ 2.19

ส่วนสถานภาพของนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จำแนกตามระดับการศึกษาสูงสุดสายสามัญของนักเรียน จากนักเรียน 289 รูป พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีการศึกษาสูงสุดสายสามัญระดับ ป.6/ป.7 หรือเทียบเท่า คือมีจำนวน 109 รูป คิดเป็นร้อยละ 37.72 รองลงมาคือ ม.6/ม.ศ.5 หรือเทียบเท่า จำนวน 75 รูป คิดเป็นร้อยละ 25.95 ม.3/ม.ศ.3 หรือเทียบเท่า จำนวน 67 รูป คิดเป็นร้อยละ 23.18 ระดับปริญญาตรี จำนวน 35 รูป คิดเป็นร้อยละ 12.11 ระดับ ป.4 และอนุปริญญา จำนวนระดับละ 3 รูป คิดเป็นร้อยละ 1.04 เท่ากัน

ตารางที่ 10 แสดงสถานภาพของผู้บริหารสำนักเรียน ครู-อาจารย์ และนักเรียน
จำแนกตามวุฒิสูงสุดทางการศึกษาแผนกธรรม

วุฒิสูงสุดทางการ ศึกษาแผนกธรรม	ผู้บริหาร		ครู-อาจารย์		นักเรียน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ได้รับการศึกษาทาง แผนกธรรม	-	-	-	-	-	-
นักธรรมตรี	-	-	-	-	6	2.08
นักธรรมโท	-	-	-	-	14	4.84
นักธรรมเอก	18	100.00	183	100.00	269	93.08
รวม	18	100.00	183	100.00	289	100.00

จากตารางที่ 10 แสดงสถานภาพของผู้บริหารสำนักเรียน ครู-อาจารย์ และนักเรียน จำแนกตามวุฒิสูงสุดทางการศึกษาแผนกธรรม พบว่า ผู้บริหารทั้ง 18 รูป และครู-อาจารย์ทั้ง 183 รูป จบการศึกษาสูงสุดทางแผนกธรรมในระดับนักธรรมเอก คิดเป็นร้อยละ 100.00

ส่วนสถานภาพของนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จำแนกตามระดับการศึกษาสูงสุดทางพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จากนักเรียน 289 รูป พบว่า ส่วนใหญ่มีการศึกษาแผนกธรรมในระดับนักธรรมเอก คือ มีจำนวน 269 รูป คิดเป็นร้อยละ 93.08 รองลงมา คือ นักธรรมโท จำนวน 14 รูป คิดเป็นร้อยละ 4.84 นักธรรมตรี จำนวน 6 รูป คิดเป็นร้อยละ 2.08 ตามลำดับ และพบว่าไม่มีนักเรียนรูปใดที่ไม่ได้รับการศึกษาแผนกธรรม

ตารางที่ 11 แสดงสถานภาพของผู้บริหารสำนักเรียน ครู-อาจารย์ จำแนกตามวุฒิสูงสุดทางการศึกษาแผนกบาลี และสถานภาพของนักเรียน จำแนกตามระดับการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในปัจจุบัน

ระดับการศึกษา แผนกบาลี	ผู้บริหาร		ครู-อาจารย์		นักเรียน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ได้รับการศึกษาทางบาลี	2	11.11	-	-	-	-
ประโยค 1-2	-	-	-	-	18	6.23
ธรรม 3 ประโยค	-	-	8	4.37	30	10.38
ธรรม 4 ประโยค	1	5.56	11	6.01	43	14.88
ธรรม 5 ประโยค	-	-	23	12.57	54	18.68
ธรรม 6 ประโยค	2	11.11	27	14.75	44	15.22
ธรรม 7 ประโยค	6	33.33	72	39.34	50	17.30
ธรรม 8 ประโยค	-	-	11	6.01	45	15.57
ธรรม 9 ประโยค	7	38.89	31	16.94	5	1.73
รวม	18	100.00	183	100.00	289	100.00

จากตารางที่ 11 แสดงสถานภาพของผู้บริหารสำนักเรียน จำแนกตามวุฒิสูงสุดทางการศึกษาแผนกบาลี จากผู้บริหาร 18 รูป พบว่า ผู้บริหารส่วนใหญ่จบการศึกษาแผนกบาลี ระดับเปรียญธรรม 9 ประโยค คือ มีจำนวน 7 รูป คิดเป็นร้อยละ 38.89 รองลงมา คือ ระดับเปรียญธรรม 7 ประโยค จำนวน 6 รูป คิดเป็นร้อยละ 33.33 เปรียญธรรม 6 ประโยค จำนวน 2 รูป คิดเป็นร้อยละ 11.11 เปรียญธรรม 4 ประโยค จำนวน 1 รูป คิดเป็นร้อยละ 5.56 ตามลำดับ และพบว่า มีผู้บริหารที่ไม่ได้รับการศึกษาแผนกบาลี จำนวน 2 รูป คิดเป็นร้อยละ 11.11

ด้านสถานภาพของครู-อาจารย์ จำแนกตามวุฒิสูงสุดทางการศึกษาแผนกบาลี จากครู-อาจารย์ 183 รูป/คน พบว่า ครู-อาจารย์ส่วนใหญ่มีวุฒิสูงสุดทางแผนกบาลีระดับเปรียญธรรม 7 ประโยค คือ มีจำนวน 72 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 39.34 รองลงมาคือ ระดับเปรียญธรรม 9 ประโยค จำนวน 31 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 16.94 ระดับเปรียญธรรม 6

ประโยค จำนวน 27 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 14.75 ระดับเปรียญธรรม 5 ประโยคจำนวน 23 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 12.57 ระดับเปรียญธรรม 4 ประโยค และเปรียญธรรม 8 ประโยค มีจำนวนระดับละ 11 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 6.01 เท่ากัน ระดับเปรียญธรรม 3 ประโยค จำนวน 8 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 4.37

ส่วนสถานภาพของนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จำแนกตามระดับการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในปัจจุบันของนักเรียน จากนักเรียน 289 รูป พบว่าส่วนใหญ่กำลังศึกษาระดับเปรียญธรรม 5 ประโยค คือมีจำนวน 54 รูป คิดเป็นร้อยละ 18.68 รองลงมาคือ ระดับเปรียญธรรม 7 ประโยค จำนวน 50 รูป คิดเป็นร้อยละ 17.30 ระดับเปรียญธรรม 8 ประโยค จำนวน 45 รูป คิดเป็นร้อยละ 15.57 ระดับเปรียญธรรม 6 ประโยค จำนวน 44 รูป คิดเป็นร้อยละ 15.22 ระดับเปรียญธรรม 4 ประโยค จำนวน 43 รูป คิดเป็นร้อยละ 14.88 ระดับเปรียญธรรม 3 ประโยค จำนวน 30 รูป คิดเป็นร้อยละ 10.38 ระดับประโยค 1-2 จำนวน 18 รูป คิดเป็นร้อยละ 6.23 ระดับเปรียญธรรม 9 ประโยค จำนวน 5 รูป คิดเป็นร้อยละ 1.73

2.2 สถานภาพของผู้บริหารสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพด้านระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งผู้บริหารสำนักเรียน โดยมีรายละเอียดในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 12 แสดงสถานภาพของผู้บริหารสำนักเรียน จำแนกตามระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งผู้บริหารสำนักงาน

ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งผู้บริหารสำนักเรียน	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 5 ปี	6	33.33
5-10 ปี	5	27.78
11-20 ปี	4	22.22
21-30 ปี	1	5.56
31-40 ปี	2	11.11
มากกว่า 40 ปี	-	-
รวม	18	100.00

จากตารางที่ 12 แสดงสถานภาพของผู้บริหารสำนักเรียน จำแนกตามระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งผู้บริหารสำนักเรียน จากผู้บริหาร 18 รูป พบว่าส่วนใหญ่ดำรงตำแหน่งผู้บริหารสำนักเรียนเป็นระยะเวลาต่ำกว่า 5 ปี มีจำนวน 6 รูป คิดเป็นร้อยละ 33.33 รองลงมา คือ ดำรงตำแหน่งเป็นระยะเวลา 5-10 ปี จำนวน 5 รูป คิดเป็นร้อยละ 27.78 ระยะเวลา 11-20 ปี จำนวน 4 รูป คิดเป็นร้อยละ 22.22 ระยะเวลา 31-40 ปี จำนวน 2 รูป คิดเป็นร้อยละ 11.11 และระยะเวลา 21-30 ปี จำนวน 1 รูป คิดเป็นร้อยละ 5.56 และพบว่าไม่มีผู้บริหารที่ดำรงตำแหน่งเป็นระยะเวลามากกว่า 40 ปี

2.3 สถานภาพของครูอาจารย์พระปริยัติธรรมแผนกบาลี เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพด้านประเภทของครูประจำ/ชั่วคราว การสอนที่สำนักเรียนอื่น ๆ ระยะเวลาในการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ค่าตอบแทนที่ได้รับ

ตารางที่ 13 แสดงสถานภาพของครู-อาจารย์ จำแนกตามประเภทของครูประจำและครูชั่วคราว

ประเภทของครู	จำนวน	ร้อยละ
ครูประจำ	152	83.06
ครูชั่วคราว	31	16.94
รวม	183	100.00

จากตารางที่ 13 แสดงสถานภาพของครู-อาจารย์ จำแนกตามประเภทของครู จากครู-อาจารย์ 183 รูป/คน พบว่าครู-อาจารย์ส่วนใหญ่เป็นครูประจำ คือ มีจำนวน 152 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 83.06 และเป็นครูชั่วคราว มีจำนวน 31 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 16.94

ตารางที่ 14 แสดงสถานภาพของครู-อาจารย์ จำแนกตามสำนักเรียนที่สอน

สอนที่สำนักเรียนอื่น	จำนวน	ร้อยละ
สอน	31	16.94
ไม่สอน	152	83.06
รวม	183	100.00

จากตารางที่ 14 แสดงสถานภาพของครู-อาจารย์ จำแนกตามสำนักเรียนที่สอนจากครู-อาจารย์ 183 รูป/คน พบว่า ครู-อาจารย์ส่วนใหญ่ไม่สอนที่สำนักเรียนอื่น คือ มีจำนวน 152 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 83.06 และสอนที่สำนักเรียนอื่น มีจำนวน 31 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 16.94

ตารางที่ 15 แสดงสถานภาพของครู-อาจารย์ จำแนกตามระยะเวลาในการสอน
พระปริยัติธรรม

ระยะเวลาในการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 5 ปี	103	56.28
5-10 ปี	42	22.95
11-20 ปี	34	18.58
21-30 ปี	4	2.19
31-40 ปี	-	-
มากกว่า 40 ปี	-	-
รวม	183	100.00

จากตารางที่ 15 แสดงสถานภาพของครู-อาจารย์ จำแนกตามระยะเวลาในการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จากครู-อาจารย์ 183 รูป/คน พบว่า ครู-อาจารย์ส่วนใหญ่ สอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีเป็นเวลาต่ำกว่า 5 ปี คือ มีจำนวน 103 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 56.28 รองลงมา คือ ระยะเวลา 5-10 ปี จำนวน 42 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 22.95 ระยะเวลา 11-20 ปี จำนวน 34 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 18.58, ระยะเวลา 21-30 ปี จำนวน 4 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 2.19 และไม่พบว่ามีครู-อาจารย์ท่านใดที่สอน เป็นระยะเวลา มากกว่า 40 ปี

ตารางที่ 16 แสดงสถานภาพของครู-อาจารย์ จำแนกตามค่าตอบแทนที่ได้รับ

ค่าตอบแทนที่ได้รับ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ได้รับ	11	6.01
ได้รับ โดยได้รับเดือนละประมาณ	(172)	(93.99)
1-500 บาท	31	16.94
501-1,000 บาท	42	22.95
1,001-1,500 บาท	11	6.01
1,501-2,000 บาท	72	39.34
2,001-2,500 บาท	4	2.19
มากกว่า 2,500 บาท	4	2.19
ไม่ระบุค่าตอบแทน	8	4.37

จากตารางที่ 16 แสดงสถานภาพของครู-อาจารย์ จำแนกตามค่าตอบแทนที่ได้รับ จากครู-อาจารย์ 183 รูป/คน พบว่ามีครู-อาจารย์ที่ไม่ได้รับค่าตอบแทนในการสอน จำนวน 11 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 6.01 และครู-อาจารย์ที่ได้รับค่าตอบแทน จำนวน 172 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 93.99 โดยครู-อาจารย์ที่ได้รับค่าตอบแทนแยกออกตามจำนวนค่าตอบแทนที่ได้รับในแต่ละเดือน พบว่า ครู-อาจารย์ส่วนใหญ่ได้รับค่าตอบแทนเดือนละประมาณ 1,501-2,000 บาท คือ มีจำนวน 72 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 39.34 ของครู-อาจารย์ ที่ได้รับค่าตอบแทนทั้งหมดรองลงมาคือ ได้รับประมาณเดือนละ 501-1,000 บาท จำนวน 42 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 22.95 เดือนละ 1-500 บาท จำนวน 31 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 16.19 เดือนละ 1,001-1,500 บาท จำนวน 11 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 6.01 เดือนละ 2,001-2,500 บาท และเดือนละมากกว่า 2,500 บาท จำนวนอย่างละ 4 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 2.19 เท่ากัน และมีครู-อาจารย์ที่ไม่ระบุค่าตอบแทน จำนวน 8 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 4.37

2.4 สถานภาพของนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เป็นข้อมูลเกี่ยวกับ สถานภาพด้านประเภทของการบวช สาเหตุของการบวช อาชีพหลักของบิดา-มารดา โดยมีรายละเอียดตามตาราง ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 17 แสดงสถานภาพของนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จำแนกตาม ประเภทของการบวช

ประเภทของการบวช	จำนวน	ร้อยละ
พระภิกษุ	131	45.33
สามเณร	158	54.67
รวม	289	100.00

จากตารางที่ 17 แสดงสถานภาพของนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จำแนกตามประเภทของการบวช จากนักเรียน 289 รูป พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีสถานภาพเป็นสามเณร จำนวน 158 รูป คิดเป็นร้อยละ 54.67 และมีสถานภาพเป็นพระภิกษุ รองลงมา จำนวน 131 รูป คิดเป็นร้อยละ 45.33

ตารางที่ 18 แสดงสถานภาพของนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จำแนกตาม สาเหตุของการบวช

สาเหตุของการบวช	จำนวน	ร้อยละ
เพื่อการศึกษา	131	43.96
ศึกษาพระธรรมวินัย	70	23.49
ศรัทธาในพระพุทธศาสนา	39	13.09
บวชตามประเพณี	26	8.72
หาความสงบ	11	3.69
ทดแทนบุญคุณ	10	3.36
ฐานะยากจน	7	2.35
ถูกบังคับ	3	1.01
แก้บน	1	0.33
รวม	289	100.00

จากตารางที่ 18 แสดงสถานภาพของนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จำแนกตามสาเหตุของการบวชจากนักเรียน 289 รูป พบว่า สาเหตุในการบวชของ นักเรียนส่วนใหญ่คือ เพื่อการศึกษา จำนวน 131 รูป คิดเป็นร้อยละ 43.96 รองลงมา คือ เพื่อศึกษาพระธรรมวินัย จำนวน 70 รูป คิดเป็นร้อยละ 23.49, ศรัทธาในพระพุทธ ศาสนา จำนวน 39 รูปคิดเป็นร้อยละ 13.09, บวชตามประเพณี จำนวน 26 รูป คิดเป็น ร้อยละ 8.72 บวชเพื่อหาความสงบ จำนวน 11 รูป คิดเป็นร้อยละ 3.69, บวชเพื่อทด แทนบุญคุณ จำนวน 10 รูป คิดเป็นร้อยละ 3.36, บวชเพราะฐานะทางบ้านยากจน จำนวน 7 รูป คิดเป็นร้อยละ 2.35 บวชเพราะถูกบังคับ จำนวน 3 รูป คิดเป็นร้อยละ 1.01, บวชเพื่อแก้บน จำนวน 1 รูป คิดเป็นร้อยละ 0.33

ตารางที่ 19 แสดงสถานภาพของนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จำแนกตามอาชีพ
หลักของบิดา-มารดา

อาชีพของบิดา- มารดา	บิดา		มารดา	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
กสิกร	239	82.70	240	83.04
รับจ้าง	25	8.65	18	6.23
ค้าขาย	16	5.54	20	6.92
รับราชการ	5	1.73	-	-
นักธุรกิจ	2	0.69	2	0.69
แม่บ้าน/พ่อบ้าน	-	-	5	1.73
ไม่ระบุ	2	0.69	4	1.38
รวม	289	100.00	289	100.00

จากตารางที่ 19 แสดงสถานภาพของนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีจำแนกตามอาชีพหลักของบิดา-มารดา จากนักเรียน 289 รูป พบว่า บิดาส่วนใหญ่ประกอบอาชีพกสิกรรม คือ มีจำนวน 239 รูป คิดเป็นร้อยละ 82.70 รองลงมา คือ อาชีพรับจ้าง จำนวน 25 รูป คิดเป็นร้อยละ 8.65 ค้าขาย จำนวน 16 รูป คิดเป็นร้อยละ 5.54 รับราชการ จำนวน 5 รูป คิดเป็นร้อยละ 1.73 นักธุรกิจ จำนวน 2 รูป คิดเป็นร้อยละ 0.69 ตามลำดับ และไม่ระบุว่าประกอบอาชีพใด จำนวน 2 รูป คิดเป็น ร้อยละ 0.69

มารดาส่วนใหญ่ประกอบอาชีพกสิกรรม คือ มีจำนวน 240 รูป คิดเป็นร้อยละ 83.04 รองลงมาคือ อาชีพค้าขาย จำนวน 20 รูป คิดเป็นร้อยละ 6.92 รับจ้าง จำนวน 18 รูป คิดเป็นร้อยละ 6.23 แม่บ้าน จำนวน 5 รูป คิดเป็นร้อยละ 1.73 นักธุรกิจ จำนวน 2 รูป คิดเป็นร้อยละ 0.69 และไม่ระบุอาชีพ จำนวน 4 รูป คิดเป็นร้อยละ 1.38

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

3.1 สภาพของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามความคิดเห็นของผู้บริหารสำนักเรียน และครู-อาจารย์

เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสภาพของการศึกษาด้านเป้าหมายของการศึกษา หลักสูตรการบริหารงานด้านการกำหนดโครงการและขั้นตอนการวางแผนการดำเนินงานและการบริหารงานด้านการประสานงาน งบประมาณ สถานที่ บุคลากร (ครู-อาจารย์) กิจกรรมการเรียน การสอน สื่อ การวัดและการประเมินผล โดยมีรายละเอียดตามตาราง ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 20 แสดงเป้าหมายของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี *

เป้าหมายของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี	ผู้บริหาร		ครู-อาจารย์	
	จำนวน (N=18)	ร้อยละ	จำนวน (N=183)	ร้อยละ
- มีวิชาความรู้บาลีไวยากรณ์เพื่อสามารถศึกษาพระไตรปิฎกได้เข้าใจ	18	100.00	141	77.05
- มีวิชาความรู้เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อใน	14	77.78	141	77.05
ระดับที่สูงขึ้น	13	72.22	130	71.04
- เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	10	55.56	72	39.34
- ประกอบศาสนกิจได้ถูกต้อง				
- มีความรู้ความเข้าใจภาษาบาลีในแง่วรรณคดี	15	83.33	99	54.10
และสารัตถธรรมที่มีในคัมภีร์บาลีนั้น ๆ	4	22.22	15	8.20
- สามารถนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันได้				

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

จากตารางที่ 20 แสดงเป้าหมายของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามความคิดเห็นของผู้บริหาร 18 รูป พบว่า ผู้บริหารทั้ง 18 รูป หรือร้อยละ 100.00 ให้ความเห็นว่า เป้าหมายของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีคือ เพื่อให้มีวิชาความรู้บาลี ไวยากรณ์ เพื่อให้สามารถศึกษาพระไตรปิฎกได้เข้าใจ รองลงมา คือ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจภาษาบาลีในแง่วรรณคดีและสารัตถธรรมที่มีในคัมภีร์นั้น ๆ จำนวน 15 รูป คิดเป็นร้อยละ 83.33 มีวิชาความรู้เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น จำนวน 14 รูป คิดเป็นร้อยละ 77.78 เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จำนวน 13 รูป คิดเป็นร้อยละ 72.22, เพื่อประกอบศาสนกิจได้ถูกต้อง จำนวน 10 รูป คิดเป็นร้อยละ 55.56 และเพื่อสามารถนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ จำนวน 4 รูป คิดเป็นร้อยละ 22.22

ด้านเป้าหมายของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามความคิดเห็นของครู-อาจารย์ 183 รูป พบว่า ครู-อาจารย์ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า เป้าหมายของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี คือ เพื่อให้มีวิชาความรู้บาลี ไวยากรณ์ เพื่อสามารถศึกษาพระไตรปิฎกได้เข้าใจ และให้มีวิชาความรู้เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น โดยครู-อาจารย์ให้ความคิดเห็นจำนวนอย่างละ 141 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 77.05 เท่ากัน รองลงมา คือ เพื่อเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดย ให้ความคิดเห็นจำนวน 130 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 71.04, มีความรู้ความเข้าใจภาษาบาลีในแง่วรรณคดีและสารัตถธรรมที่มีใน คัมภีร์บาลีนั้น ๆ ให้ความคิดเห็นจำนวน 99 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 54.10 เพื่อประกอบ ศาสนกิจได้ถูกต้อง ให้ความคิดเห็นจำนวน 72 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 39.34 และเพื่อสามารถนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ให้ความคิดเห็นจำนวน 15 รูป/คน คิดเป็น ร้อยละ 8.20

ตารางที่ 21 แสดงวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี *

วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งสำนักเรียน	ผู้บริหาร		ครู-อาจารย์	
	จำนวน (N=18)	ร้อยละ	จำนวน (N=183)	ร้อยละ
- เพื่อช่วยเหลือประชาชนที่ยากจนและขาดโอกาสทางการศึกษาให้ได้มีโอกาสได้รับการศึกษาโดยการบวชเรียน	14	77.78	122	66.67
- เพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้รับการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี	15	83.33	118	64.48
- เพื่อให้พระภิกษุ สามเณรใช้เวลาให้เกิดประโยชน์	12	66.67	69	37.70
- เพื่อให้พระภิกษุสามเณร ได้ศึกษาพระไตรปิฎกอย่างลึกซึ้ง	11	61.11	69	37.70
- เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ ความเชี่ยวชาญ สามารถแปลภาษาบาลีเป็นภาษาไทยได้อย่างถูกต้องเพื่อประโยชน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	18	100.00	153	83.60
- เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีที่เรียน ไม่ต้องเดินทางไปเรียนที่สำนักเรียนอื่น	3	16.67	31	16.94

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

จากตารางที่ 21 แสดงวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร 18 รูป พบว่า ผู้บริหารทั้ง 18 รูป หรือร้อยละ 100.00 ให้ความเห็นว่า วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี คือ เพื่อให้ พระภิกษุสามเณรมีความรู้ ความเชี่ยวชาญ สามารถแปลภาษาบาลีเป็นภาษาไทยได้อย่างถูกต้อง เพื่อประโยชน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา รองลงมา คือ เพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้รับการ ศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี มีจำนวน 15 รูป คิดเป็นร้อยละ 83.33, เพื่อช่วยเหลือ ประชาชนที่ยากจนและขาดโอกาสทางการ

ศึกษาให้ได้มีโอกาสได้รับการศึกษาโดยการบวชเรียน จำนวน 14 รูป คิดเป็นร้อยละ 77.78, เพื่อให้พระภิกษุสามเณรใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ จำนวน 12 รูป คิดเป็นร้อยละ 66.67, เพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาพระไตรปิฎกอย่าง ลึกซึ้ง จำนวน 11 รูป คิดเป็นร้อยละ 61.11 และเพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีที่เรียนไม่ต้อง เดินทางไปเรียนที่ สำนักเรียนอื่น จำนวน 3 รูป คิดเป็นร้อยละ 16.67 ตามลำดับ

ด้านวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามความคิดเห็นของครู-อาจารย์ จำนวน 183 รูป/คน พบว่า ครู-อาจารย์ส่วนใหญ่ ให้ความสำคัญเห็นว่า วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี คือ เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ ความเชี่ยวชาญ สามารถแปลภาษาบาลีเป็นภาษาไทยได้อย่างถูกต้องเพื่อประโยชน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ จำนวน 150 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 83.60 รองลงมา คือ เพื่อช่วยเหลือประชาชนที่ยากจนและขาดโอกาสทางการศึกษาให้มีโอกาสได้รับการศึกษาโดยการบวชเรียน จำนวน 122 รูป คิดเป็นร้อยละ 66.67, เพื่อให้พระภิกษุสามเณร ได้รับการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จำนวน 118 รูป คิดเป็นร้อยละ 64.48, เพื่อให้พระภิกษุสามเณรใช้เวลาให้เกิดประโยชน์และเพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาพระไตรปิฎกอย่างลึกซึ้ง มีจำนวนอย่างละ 69 รูป คิดเป็นร้อยละ 37.70 เท่ากัน และเพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีที่เรียน ไม่ต้องเดินทางไปเรียนที่ สำนักเรียนอื่น จำนวน 31 รูป คิดเป็นร้อยละ 16.94 ตามลำดับ

ตารางที่ 22 แสดงสภาพของหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลี *

สภาพของหลักสูตร	ผู้บริหาร		ครู-อาจารย์	
	จำนวน (N=18)	ร้อยละ	จำนวน (N=183)	ร้อยละ
- เหมาะสมและครอบคลุมเป้าหมาย ของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนก บาลี	13	72.22	61	33.33
- เนื้อหามากเกินไป	4	22.22	23	12.57
- เนื้อหาซ้ำซ้อน	2	11.11	15	8.20
- เนื้อหาไม่ทันสมัยไม่สอดคล้องกับ สังคมยุคโลกาภิวัตน์	2	11.11	76	41.53
- เนื้อหาน้อยเกินไป	2	11.11	8	4.37
- เนื้อหายังไม่เหมาะสมกับผู้เรียน	3	16.67	23	12.57

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

จากตารางที่ 22 แสดงสภาพของหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามความคิดเห็นของผู้บริหาร จำนวน 18 รูป พบว่า ผู้บริหารส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า หลักสูตรมีความเหมาะสมและครอบคลุมเป้าหมายของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี คือ มีจำนวน 13 รูป คิดเป็นร้อยละ 72.22 รองลงมา คือ หลักสูตรมีเนื้อหามากเกินไป จำนวน 4 รูป คิดเป็นร้อยละ 22.22, หลักสูตรมีเนื้อหายังไม่เหมาะสมกับผู้เรียน จำนวน 3 รูป คิดเป็นร้อยละ 16.67, หลักสูตรมีเนื้อหาซ้ำซ้อน, หลักสูตรมีเนื้อหาไม่ทันสมัยไม่สอดคล้องกับสังคมยุคโลกาภิวัตน์ และหลักสูตรมีเนื้อหาน้อยเกินไป มีจำนวนอย่างละ 2 รูป คิดเป็นร้อยละ 11.11

ด้านสภาพของหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามความคิดเห็นของครู-อาจารย์ จำนวน 183 รูป/คน พบว่า ครู-อาจารย์ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า หลักสูตรมีเนื้อหาไม่ทันสมัยไม่สอดคล้องกับสังคมยุคโลกาภิวัตน์ มีจำนวน 76 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 41.53 รองลงมา คือ หลักสูตรมีความเหมาะสมและครอบคลุมเป้าหมายของการ

ศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จำนวน 61 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 33.33, หลักสูตรมีเนื้อหามากเกินไป และหลักสูตรมีเนื้อหายังไม่เหมาะสมกับผู้เรียน จำนวนอย่างละ 23รูป/คน คิดเป็น ร้อยละ 12.57 เท่ากัน, หลักสูตรมีเนื้อหาซ้ำซ้อน จำนวน 15 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 8.20 และหลักสูตรมีเนื้อหาน้อยเกินไป จำนวน 8 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 4.37 ตามลำดับ

ตารางที่ 23 แสดงการกำหนดโครงการและขั้นตอนการวางแผนการดำเนินงาน

การกำหนดโครงการและขั้นตอน การวางแผนการดำเนินงาน	ผู้บริหาร		ครู-อาจารย์	
	จำนวน (N=18)	ร้อยละ	จำนวน (N=183)	ร้อยละ
- มีการกำหนดไว้ชัดเจน	13	72.22	95	51.91
- มีการกำหนดไว้ชัดเจนแต่ขาด บุคลากรที่จะดำเนินงาน	3	16.67	42	22.95
- มีการกำหนดแต่ไม่ชัดเจน	2	11.11	46	25.14
- ไม่มี	-	-	-	-
รวม	18	100.00	183	100.00

จากตารางที่ 23 แสดงการกำหนดโครงการและขั้นตอนการวางแผนการดำเนินงานตามความคิดเห็นของผู้บริหาร จำนวน 18 รูป พบว่า ผู้บริหารส่วนใหญ่เห็นว่าการกำหนดโครงการและขั้นตอนการวางแผนการดำเนินงานมีการกำหนดไว้ชัดเจน คือ มีจำนวน 13 รูป คิดเป็นร้อยละ 72.22 รองลงมา คือ มีการกำหนดไว้ชัดเจนแต่ขาดบุคลากรที่จะดำเนินงาน จำนวน 3 รูป คิดเป็นร้อยละ 16.67 และมีแต่กำหนดไม่ชัดเจน จำนวน 2 รูป คิดเป็นร้อยละ 11.11 ตามลำดับ

ด้านการกำหนดโครงการและขั้นตอนการวางแผนการดำเนินงานตามความคิดเห็นของครู-อาจารย์ จำนวน 183 รูป/คน พบว่า ครู-อาจารย์ ส่วนใหญ่เห็นว่า สำนักเรียนมีการกำหนดโครงการและขั้นตอนการวางแผนการดำเนินงานไว้ชัดเจน คือ เห็นด้วยจำนวน 95 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 51.91 รองลงมา คือ เห็นว่ามี การกำหนดโครงการและขั้นตอนการวางแผนการดำเนินงาน แต่กำหนดไม่ชัดเจน จำนวน 46 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 25.14 และมีการกำหนดไว้ชัดเจนแต่ขาดบุคลากรที่จะดำเนินงาน จำนวน 42 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 22.95 ตามลำดับ

ตารางที่ 24 แสดงการประสานงานระหว่างสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีกับ
หน่วยงาน/บุคคลต่าง ๆ เพื่อการจัดการศึกษา *

การประสานงานด้าน	มีการประสาน		ไม่มีการประสาน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
- การอบรมครู	13	72.22	5	27.78
- การสรรหาบุคลากร ครู/อาจารย์	12	66.67	6	33.33
- การสอนวิชาต่าง ๆ	8	44.44	10	55.56
- กาจจัดหาวัสดุประกอบการเรียนการสอน	8	44.44	10	55.56
- การจัดหาครุภัณฑ์	8	44.44	10	55.56
- การจัดหางบประมาณ	13	72.22	5	27.78
- การขอคำปรึกษาหารือในการจัดการเรียนการสอน	11	64.11	7	38.89

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

จากตารางที่ 24 แสดงการประสานงานระหว่างสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีกับหน่วยงาน/บุคคลต่าง ๆ เพื่อการจัดการศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหาร จำนวน 18 รูป พบว่า ผู้บริหารส่วนใหญ่ตอบว่า มีการประสานงานกันมากที่สุดคือ ด้านการอบรมครู และด้านการจัดหางบประมาณ คือ มีจำนวนอย่างละ 13 รูป คิดเป็นร้อยละ 72.22 เท่ากัน รองลงมา คือ การประสานงานด้านการสรรหาบุคลากรครู-อาจารย์ จำนวน 12 รูป คิดเป็น ร้อยละ 66.67, การประสานงานด้านการขอคำปรึกษาหารือในการจัดการเรียนการสอน มีจำนวน 11 รูป คิดเป็นร้อยละ 61.11, การประสานงานด้านการสอนวิชาต่าง ๆ, ด้านการ จัดหาวัสดุประกอบการเรียนการสอน และด้านการจัดหาครุภัณฑ์ มีจำนวนอย่างละ 8 รูป คิดเป็น ร้อยละ 44.44 เท่ากัน ตามลำดับ

ตารางที่ 25 แสดงความเพียงพอของงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงาน

ความเพียงพอของงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงาน	ผู้บริหาร	
	จำนวน	ร้อยละ
- เพียงพอ	8	44.44
- ไม่เพียงพอ	10	55.56
รวม	18	100.00

จากตารางที่ 25 แสดงความเพียงพอของงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงาน ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร จำนวน 18 รูป พบว่า ผู้บริหารส่วนใหญ่เห็นว่า งบประมาณ มีไม่เพียงพอที่จะใช้ในการดำเนินงาน คือ มีจำนวน 10 รูป คิดเป็นร้อยละ 55.56 ส่วน ผู้บริหารที่เห็นว่า งบประมาณมีเพียงพอ จำนวน 8 รูป คิดเป็นร้อยละ 44.44

ตารางที่ 26 แสดงแหล่งที่มาของงบประมาณที่นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน *

แหล่งที่มาของงบประมาณ	ผู้บริหาร	
	จำนวน (N = 18)	ร้อยละ
- เงินบำรุงการศึกษาหรือค่าธรรมเนียมการเรียน	1	5.56
- การบริจาคของประชาชน	14	77.78
- เงินสนับสนุนจากกรมการศาสนา	18	100.00
- เงินกองทุนหรือมูลนิธิของเอกชนหรือสมาคม การกุศลอุปถัมภ์	1	5.56
- เงินจากดอกผลมูลนิธิเพื่อการศึกษาของสำนักเรียน	13	72.22

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

จากตารางที่ 26 แสดงจำนวนสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จำแนกตามแหล่งที่มาของงบประมาณที่นำมาใช้ในการกำหนดการเรียนการสอนตามความคิดเห็นของผู้บริหาร จำนวน 18 รูป พบว่า ผู้บริหารทั้ง 18 รูป หรือร้อยละ 100.00 ส่วนใหญ่ได้งบประมาณมาจาก กรมการศาสนา รองลงมา คือ ได้งบประมาณจากการบริจาคของประชาชน จำนวน 14 รูป คิดเป็นร้อยละ 77.78, ได้จากเงินดอกผลมูลนิธิเพื่อการศึกษาของสำนักเรียน จำนวน 13 รูป คิดเป็นร้อยละ 72.22, ได้จากเงินบำรุงการศึกษาหรือค่าธรรมเนียมการเรียน และได้จาก เงินกองทุน หรือมูลนิธิของเอกชน หรือการกุศลอุปถัมภ์ จำนวนอย่างละ 1 รูป คิดเป็นร้อยละ 5.56 เท่ากัน ตามลำดับ

ตารางที่ 27 แสดงประเภทค่าใช้จ่ายของสำนักเรียน

ประเภทค่าใช้จ่ายของสำนักเรียน	ผู้บริหาร	
	จำนวน (N = 18)	ร้อยละ
- ค่านิตยภัตสำหรับครูพระ	18	100.00
- ค่าอุปกรณ์การเรียนการสอน	18	100.00
- ค่าก่อสร้างอาคารเรียน	6	33.33
- ค่าจ้างครูฆราวาส	1	5.56
- ค่าสาธารณูปโภค	12	66.67
- ค่าอาหารสำหรับนักเรียน	4	22.22
- รางวัลแก่นักเรียนที่สอบผ่านและเรียนดี	4	22.22

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

จากตารางที่ 27 แสดงประเภทค่าใช้จ่ายของสำนักเรียนตามความคิดเห็นของ ผู้บริหาร จำนวน 18 รูป พบว่า ผู้บริหารทั้ง 18 รูป หรือร้อยละ 100.00 ระหว่างประเภทของค่าใช้จ่ายที่จะต้องจ่าย คือ ค่านิตยภัตสำหรับครูพระและค่าอุปกรณ์การเรียนการสอน รองลงมา คือ ต้องจ่ายค่าสาธารณูปโภค จำนวน 12 รูป คิดเป็นร้อยละ 66.67, จ่ายค่าก่อสร้างอาคารเรียน จำนวน 6 รูป คิดเป็นร้อยละ 33.33, จ่ายค่าอาหารสำหรับนักเรียน และจ่ายค่ารางวัลแก่นักเรียนที่สอบผ่านและเรียนดี จำนวนอย่างละ 4 รูป คิดเป็นร้อยละ 22.22 เท่ากัน, จ่ายค่าจ้างครูฆราวาส จำนวน 1 รูป คิดเป็นร้อยละ 5.56 ตามลำดับ

ตารางที่ 28 แสดงการวางแผนการใช้จ่ายของสำนักเรียน

การวางแผนการใช้จ่ายของสำนักเรียน	ผู้บริหาร	
	จำนวน	ร้อยละ
วางแผนไว้ชัดเจน	10	55.56
ไม่ได้มีการวางแผนไว้	3	16.67
วางแผนไว้ไม่ชัดเจน	5	27.78
รวม	18	100.00

จากตารางที่ 28 แสดงการวางแผนการใช้จ่ายของสำนักเรียนตามความคิดเห็นของผู้บริหาร จำนวน 18 รูป พบว่า ผู้บริหารส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าสำนักเรียนมีการวางแผนการใช้จ่ายไว้ชัดเจน คือ มีจำนวน 10 รูป คิดเป็นร้อยละ 55.56 รองลงมา คือ วางแผนไว้ไม่ชัดเจน จำนวน 5 รูป คิดเป็นร้อยละ 27.78 และไม่ได้มีการวางแผนไว้ จำนวน 3 รูป คิดเป็นร้อยละ 16.67 ตามลำดับ

ตารางที่ 29 แสดงสถานที่ที่ใช้ในการดำเนินการเรียนการสอน *

สถานที่ที่ใช้ในการดำเนินการเรียนการสอน	ผู้บริหาร		ครูอาจารย์	
	จำนวน (N = 18)	ร้อยละ	จำนวน (N = 183)	ร้อยละ
- อาคารเรียนพระปริยัติธรรม	17	94.44	164	89.62
- วิหารคตรอบองค์พระเจดีย์	-	-	-	-
- ศาลาการเปรียญ	2	11.11	46	25.14
- กุฏิพระ	1	5.56	11	6.01

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

จากตารางที่ 29 แสดงสถานที่ที่ใช้ในการดำเนินการเรียนการสอนตามความคิดเห็นของผู้บริหาร จำนวน 18 รูป พบว่า ผู้บริหารส่วนใหญ่ตอบว่าใช้อาคารเรียนพระปริยัติธรรมเป็นสถานที่ในการดำเนินการเรียนการสอน คือ มีจำนวน 17 รูป คิดเป็นร้อยละ 94.44 รองลงมา คือ ใช้ศาลาการเปรียญ จำนวน 2 รูป คิดเป็นร้อยละ 11.11 และใช้กุฏิพระ จำนวน 1 รูป คิดเป็นร้อยละ 5.56 ตามลำดับ

ด้านสถานที่ที่ใช้ในการดำเนินการเรียนการสอนตามความคิดเห็นของครู-อาจารย์ จำนวน 183 รูป/คน พบว่า ครู-อาจารย์ส่วนใหญ่ตอบว่าใช้อาคารเรียนพระปริยัติธรรมเป็นสถานที่ที่ใช้ในการดำเนินการเรียนการสอน คือ มีจำนวน 163 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 89.62 รองลงมา คือ ใช้ศาลาการเปรียญ จำนวน 46 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 25.14 และใช้กุฏิพระ จำนวน 11 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 6.01 ตามลำดับ

ตารางที่ 30 แสดงความเพียงพอของสถานที่เรียน

ความเพียงพอของสถานที่เรียน	ผู้บริหาร		ครู-อาจารย์	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เพียงพอ	16	88.89	152	83.06
ไม่เพียงพอ	2	11.11	31	16.94
รวม	18	100.00	183	100.00

จากตารางที่ 30 แสดงความเพียงพอของสถานที่เรียนตามความคิดเห็นของผู้บริหาร จำนวน 18 สำนัก พบว่า ผู้บริหารส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า สำนักเรียนมีสถานที่เรียน เพียงพอ คือ มีจำนวน 16 รูป คิดเป็นร้อยละ 88.89 และสำนักเรียนที่มีสถานที่เรียนไม่เพียงพอ มีจำนวน 2 รูป คิดเป็นร้อยละ 11.11

ด้านความเพียงพอของสถานที่เรียนตามความคิดเห็นของ ครู-อาจารย์ จำนวน 183 รูป/คน พบว่า ครู-อาจารย์ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า สำนักเรียน มีสถานที่เรียนเพียงพอ มีจำนวน 152 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 83.06 และส่วนน้อยที่เห็นว่า สำนักเรียนที่มีสถานที่เรียนไม่เพียงพอ เห็นด้วยจำนวน 31 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 16.94

ตารางที่ 31 แสดงความเหมาะสมของสถานที่เรียน

ความเหมาะสมของสถานที่เรียน	ผู้บริหาร		ครูอาจารย์	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เหมาะสม	14	77.78	152	83.06
ไม่เหมาะสม	4	22.22	31	16.94
รวม	18	100.00	183	100.00

จากตารางที่ 31 แสดงความเหมาะสมของสถานที่เรียนตามความคิดเห็นของผู้บริหาร จำนวน 18 รูป พบว่า ผู้บริหารส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า สำนักเรียนมีสถานที่เรียน เหมาะสม คือ มีจำนวน 14 รูป คิดเป็นร้อยละ 77.78 และสำนักเรียนที่สถานที่เรียน ไม่มีความเหมาะสม จำนวน 4 รูป คิดเป็นร้อยละ 22.22

ด้านความเหมาะสมของสถานที่เรียน ตามความคิดเห็นของครู-อาจารย์ เหมาะสม คือ มีจำนวน 152 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 83.06 และส่วนน้อยที่เห็นว่า สถานที่เรียน ไม่มีความเหมาะสม เห็นด้วยมีจำนวน 31 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 16.94

ตารางที่ 32 แสดงความเพียงพอของบุคลากร (ครู-อาจารย์)

ความเพียงพอของบุคลากร (ครู-อาจารย์)	ผู้บริหาร	
	จำนวน	ร้อยละ
เพียงพอ	17	94.44
ไม่เพียงพอ	1	5.56
รวม	18	100.00

จากตารางที่ 32 แสดงความเพียงพอของบุคลากร (ครู-อาจารย์) ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร จำนวน 18 รูป พบว่า ผู้บริหารส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า สำนักเรียนมีบุคลากร (ครู-อาจารย์) เพียงพอ คือ มีจำนวน 17 รูป คิดเป็นร้อยละ 94.44 และสำนักเรียนที่มีบุคลากร (ครู-อาจารย์) ไม่เพียงพอ มีจำนวน 1 รูป คิดเป็นร้อยละ 5.56

ตารางที่ 33 แสดงการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู-อาจารย์
ในสำนักเรียน

การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนของครู-อาจารย์	ผู้บริหาร		ครู-อาจารย์	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
- ไม่มีส่วนร่วม	-	-	38	20.77
- มีส่วนร่วม	18	100.00	145	79.23
รวม	18	100.00	183	100.00

จากตารางที่ 33 แสดงการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
ของ ครู-อาจารย์ในสำนักเรียนตามความคิดเห็นของผู้บริหาร จำนวน 18 รูป พบว่า ผู้
บริหารให้ ความเห็นว่า ครู-อาจารย์มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้ง
18 รูป คิดเป็น ร้อยละ 100.00

ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของ ครู-อาจารย์ใน
สำนักเรียน ตามความคิดเห็นของครู-อาจารย์ จำนวน 183 รูป/คน พบว่า ครู-อาจารย์
ส่วนใหญ่ให้ตอบว่า มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน คือ มีจำนวน 145
รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 79.23 และส่วนน้อยที่ตอบว่า ไม่มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม
การเรียนการสอน มีจำนวน 38 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 20.77

ตารางที่ 34 แสดงกิจกรรมการเรียนการสอนที่ครู-อาจารย์มีส่วนร่วม *

กิจกรรมการเรียนการสอน ที่ครู-อาจารย์มีส่วนร่วม	ผู้บริหาร		ครูอาจารย์	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน (N = 145)	ร้อยละ
- การกำหนดจุดประสงค์ราย วิชา	7	38.89	42	22.95
- ทำแผนปฏิบัติการสอนราย วิชา	10	55.56	46	25.14
- ทำข้อสอบร่วมรายวิชาในสำนัก เรียน	10	55.56	76	41.53
- ประชุมปรึกษาหารือกำหนดวิธี การเรียนการสอนและการวัดผล	18	100.00	76	41.53

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

จากตารางที่ 34 แสดงกิจกรรมการเรียนการสอนที่ครู-อาจารย์มีส่วนร่วม ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร จำนวน 18 รูป จาก 18 สำนักเรียน พบว่า ผู้บริหารให้ ความเห็นว่า ครู-อาจารย์มีส่วนร่วมในการประชุมปรึกษาหารือกำหนดวิธีการเรียนการ สอนและการวัดผลทั้ง 18 รูป คิดเป็นร้อยละ 100.00 รองลงมา คือ มีส่วนร่วมในการทำ แผนปฏิบัติการสอนรายวิชา และมีส่วนร่วมในการทำข้อสอบร่วมรายวิชาในสำนักเรียน มีจำนวนอย่างละ 10 รูป คิดเป็นร้อยละ 55.56 เท่ากัน, มีส่วนร่วมในการกำหนดจุด ประสงค์รายวิชา จำนวน 7 รูป คิดเป็นร้อยละ 38.89 ตามลำดับ

ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนที่ครู-อาจารย์มีส่วนร่วมตามความคิดเห็น ของครู-อาจารย์ จำนวน 145 รูป/คน พบว่า ครู-อาจารย์ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมใน การทำข้อสอบร่วมรายวิชาในสำนักเรียน และมีส่วนร่วมในการประชุมปรึกษาหารือ กำหนดวิธีการเรียนการสอนและการวัดผลโดยมีจำนวนผู้ตอบอย่างละ 76 รูป/คน คิด เป็นร้อยละ 41.53 เท่ากัน รองลงมา คือ มีส่วนร่วมในการทำแผนปฏิบัติการสอนราย วิชา จำนวน 46 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 25.14 และมีส่วนร่วมในการกำหนดจุดประสงค์ รายวิชา จำนวน 42 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 22.95 ตามลำดับ

ตารางที่ 35 แสดงการได้รับการอบรมในเรื่องการจัดการเรียนการสอนของครู-อาจารย์

การได้รับการอบรมในการจัดการเรียนการสอน	จำนวน	ร้อยละ
- ไม่ได้รับการอบรม	122	66.67
- ได้รับการอบรม	61	33.33
รวม	183	100.00

จากตารางที่ 35 แสดงการได้รับการอบรมในเรื่องการจัดการเรียนการสอนของครู-อาจารย์ จำนวน 183 รูป/คน พบว่า ครู-อาจารย์ส่วนใหญ่ตอบว่า ไม่ได้รับการอบรม ในเรื่องการจัดการเรียนการสอน คือ มีจำนวน 122 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 66.67 ส่วนครู-อาจารย์ที่ได้รับการอบรมในการจัดการเรียนการสอน มีจำนวน 61 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 33.33

ตารางที่ 36 แสดงการได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่น

การได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่น	ผู้บริหาร	
	จำนวน	ร้อยละ
- ไม่ได้รับ	10	55.56
- ได้รับ	8	44.44
รวม	18	100.00

จากตารางที่ 36 แสดงการได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่นตามความคิดเห็นของผู้บริหาร จำนวน 18 รูป พบว่า ผู้บริหารส่วนใหญ่ตอบว่า ไม่ได้รับความช่วยเหลือ จากหน่วยงานอื่น คือ มีจำนวน 10 รูป คิดเป็นร้อยละ 55.56 และสำนักเรียนที่ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่น มีจำนวน 8 รูป คิดเป็นร้อยละ 44.44

ตารางที่ 37 แสดงการส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพิ่มเติมของผู้บริหาร*

เรื่องที่มีการส่งเสริมเพิ่มเติม	ผู้บริหาร	
	จำนวน (N = 18)	ร้อยละ
- จัดให้มีการเรียนการสอนนอกเวลาเรียน	9	50.00
- ให้มีเวลาเรียนวิชาทางบาลีและการปฏิบัติ ศาสนกิจให้มากขึ้น	10	55.56
- ขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่นในการจัดการ เรียนการสอน เช่น ขอวิทยากรทางด้านบาลี	1	5.56
- จัดการเรียนการสอนหลักสูตรภาคพิเศษ 15 วัน ก่อนสอบบาลีสนามหลวง	17	94.44

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

จากตารางที่ 37 แสดงการส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพิ่มเติมของผู้บริหาร 18 รูป พบว่า ผู้บริหารส่วนใหญ่ตอบว่า ให้การส่งเสริมในเรื่อง การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรภาคพิเศษ 15 วัน ก่อนสอบบาลีสนามหลวง คือ มีจำนวน 17 รูป คิดเป็นร้อยละ 94.44 รองลงมา คือ ส่งเสริมให้มีเวลาเรียนวิชาทางบาลี และการปฏิบัติศาสนกิจให้มากขึ้น มีจำนวน 10 รูป คิดเป็นร้อยละ 55.56, ส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนนอกเวลาเรียน จำนวน 9 รูป คิดเป็นร้อยละ 50.00 และขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่น ในการจัดการเรียนการสอน เช่น ขอวิทยากรทางด้านบาลี มีจำนวน 1 รูป คิดเป็นร้อยละ 5.56 ตามลำดับ

ตารางที่ 38 แสดงความเพียงพอของสื่อที่ใช้ในการเรียนการสอน

ความเพียงพอของสื่อที่ใช้	ผู้บริหาร		ครูอาจารย์	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
- เพียงพอ	4	22.22	84	45.90
- ไม่เพียงพอ	14	77.78	99	54.10
ไม่มีการใช้สื่อ	-	-	-	-
รวม	18	100.00	183	100.00

จากตารางที่ 38 แสดงความเพียงพอของสื่อที่ใช้ในการเรียนการสอนตามความคิดเห็นของผู้บริหาร จำนวน 18 รูป พบว่า ผู้บริหารส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า สื่อที่ใช้ในการเรียนการสอนมีไม่เพียงพอ คือ มีจำนวน 14 รูป คิดเป็นร้อยละ 77.78 ส่วนผู้บริหารที่เห็นว่าสื่อที่ใช้ในการเรียนการสอนมีเพียงพอ มีจำนวน 4 รูป คิดเป็นร้อยละ 22.22

ด้านความเพียงพอของสื่อที่ใช้ในการเรียนการสอนตามความคิดเห็นของครู-อาจารย์ จำนวน 183 รูป/คน พบว่า ครู-อาจารย์ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า สื่อที่ใช้ในการเรียนการสอนมีไม่เพียงพอ คือ มีจำนวน 99 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 54.10 ส่วนครู-อาจารย์ที่เห็นว่าสื่อที่ใช้ในการเรียนการสอนมีเพียงพอ มีจำนวน 84 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 45.90

ตารางที่ 39 แสดงการกำหนดให้มีการวัดและการประเมินผลการเรียนการสอนของ
สำนักเรียน

การกำหนดให้มีการวัดและการประเมิน ผลการเรียนการสอน	ผู้บริหาร		ครูอาจารย์	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
- ระหว่างเรียนกับครูที่วัดเพียงอย่าง เดียว	-	-	-	-
- เมื่อสิ้นปีตอนสอบบาลีสนามหลวง เพียงอย่างเดียว	2	11.11	8	4.37
- ทั้งระหว่างเรียนกับครูที่วัด และเมื่อ สิ้นปีตอนสอบบาลีสนามหลวง	16	88.89	175	95.63
รวม	18	100.00	183	100.00

จากตารางที่ 39 แสดงการกำหนดให้มีการวัดและการประเมินผลการเรียนการสอนตามความคิดเห็นของผู้บริหาร จำนวน 18 รูป พบว่า ผู้บริหารส่วนใหญ่ตอบว่า สำนักเรียนมีการวัดและการประเมินผลการเรียนการสอนทั้งระหว่างเรียนกับครูที่วัด และเมื่อสิ้นปีตอนสอบบาลีสนามหลวง คือ มีจำนวน 16 รูป คิดเป็นร้อยละ 88.89 และสำนักเรียนที่มีการวัดและการวัดประเมินผลเมื่อสิ้นปีตอนสอบบาลีสนามหลวงเพียงอย่างเดียว มีจำนวน 2 รูป คิดเป็นร้อยละ 11.11

ด้านการกำหนดให้มีการวัดและการประเมินผลการเรียนการสอนของสำนักเรียนตามความคิดเห็นของครู-อาจารย์ จำนวน 183 รูป/คน พบว่า ครู-อาจารย์ส่วนใหญ่ตอบว่า สำนักเรียนมีการวัดและการประเมินผลการเรียนการสอนทั้งระหว่างเรียนกับครูที่วัด และเมื่อสิ้นปีตอนสอบบาลีสนามหลวง คือ มีจำนวน 175 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 95.63 และสำนักเรียนที่มีการวัดและการประเมินผลเมื่อสิ้นปีตอนสอบบาลีสนามหลวงเพียงอย่างเดียว มีจำนวน 8 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 4.37

3.2 สภาพของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามความคิดเห็นของนักเรียน

เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสภาพของการศึกษาด้านหลักสูตร, งบประมาณ, สถานที่, การเรียนการสอน, ประโยชน์ของการเรียน, ความมั่นใจในการเรียน โดยมีรายละเอียดตามตาราง ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 40 แสดงสภาพของหลักสูตร *

สภาพของหลักสูตร	จำนวน (N = 289)	ร้อยละ
- เหมาะสมและครอบคลุมเป้าหมายของการศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกบาลี	130	34.12
- เนื้อหามากเกินไป	50	13.12
- เนื้อหาซ้ำซ้อน	66	17.32
- เนื้อหาไม่ทันสมัยไม่สอดคล้องกับสังคม ยุคโลกาภิวัตน์	84	22.05
- เนื้อหาน้อยเกินไป	15	3.94
- เนื้อหายังไม่เหมาะสมกับผู้เรียน	36	9.45

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

จากตารางที่ 40 แสดงสภาพของหลักสูตรตามความคิดเห็นของนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จำนวน 289 รูป พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าหลักสูตรมีความเหมาะสมและครอบคลุมเป้าหมายของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี โดยมีจำนวน 130 รูป คิดเป็นร้อยละ 34.12 รองลงมา คือ หลักสูตรมีเนื้อหาไม่ทันสมัย ไม่สอดคล้องกับ สังคมยุคโลกาภิวัตน์ จำนวน 84 รูป คิดเป็นร้อยละ 22.05 หลักสูตรมีเนื้อหาซ้ำซ้อน จำนวน 66 รูป คิดเป็นร้อยละ 17.32 หลักสูตรมีเนื้อหามากเกินไป จำนวน 50 รูป คิดเป็นร้อยละ 13.12 หลักสูตรมีเนื้อหายังไม่เหมาะสมกับผู้เรียน จำนวน 36 รูป คิดเป็นร้อยละ 9.45 และหลักสูตรมีเนื้อหาน้อยเกินไป จำนวน 15 รูป คิดเป็นร้อยละ 3.94 ตามลำดับ

ตารางที่ 41 แสดงค่าใช้จ่ายในการเรียนของนักเรียน

ค่าใช้จ่ายในการเรียน	จำนวน	ร้อยละ
- ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย	48	16.61
- ต้องเสียค่าใช้จ่าย	241	83.39
รวม	289	100.00

จากตารางที่ 41 แสดงค่าใช้จ่ายในการเรียนของนักเรียน จำนวน 289 รูป พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ตอบว่า ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเรียน คือ มีจำนวน 241 รูป คิดเป็นร้อยละ 83.39 และส่วนน้อยนักเรียนที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเรียน มีจำนวน 48 รูป คิดเป็นร้อยละ 16.61

ตารางที่ 42 แสดงรายการที่นักเรียนต้องเสียค่าใช้จ่าย *

รายการที่ต้องเสียค่าใช้จ่าย	จำนวน (N = 241)	ร้อยละ
- ใบสมัครเรียน	5	2.07
- เงินบำรุงห้องสมุด	5	2.07
- ค่าวุฒิบัตร	3	1.24
- อุปกรณ์การศึกษา	241	100.00
- ค่าเดินทาง	43	17.84
- เงินบำรุงการศึกษา	8	3.32
- ค่าธรรมเนียมการสอบ	3	1.24

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

จากตารางที่ 42 แสดงรายการที่นักเรียนต้องเสียค่าใช้จ่ายจากนักเรียน 24 รูป พบว่า นักเรียนทั้ง 241 รูป คิดเป็นร้อยละ 100.00 ต้องเสียค่าอุปกรณ์การศึกษา รองลงมา คือ เสียค่าเดินทาง จำนวน 43 รูป คิดเป็นร้อยละ 17.84 เสียเงินบำรุงการศึกษา จำนวน 8 รูป คิดเป็นร้อยละ 3.32 เสียค่าใบสมัครเรียนและเงินบำรุงห้องสมุด จำนวน 5 รูป คิดเป็นร้อยละ 2.07 เท่ากัน, เสียค่าวุฒิบัตรและค่าธรรมเนียมการสอบ จำนวนอย่างละ 3 รูป คิดเป็นร้อยละ 1.24 เท่ากัน ตามลำดับ

ตารางที่ 43 แสดงที่มาของงบประมาณค่าใช้จ่ายที่นักเรียนได้รับ *

ได้งบประมาณค่าใช้จ่ายจาก	จำนวน (N = 241)	ร้อยละ
- กิจนิมนต์	49	16.96
- ผู้ศรัทธา	97	35.56
- เจ้าอาวาส, พระอาจารย์ที่ดูแล	17	5.88
- บิณฑบาต	60	20.76
- เงินทุนสำนักเรียน	86	29.76
- กรรมการศาสนา	3	1.04
- ไม่ระบุ	10	3.46

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

จากตารางที่ 43 แสดงที่มาของงบประมาณค่าใช้จ่ายที่นักเรียนได้รับจากนักเรียน 289 รูป พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ได้รับงบประมาณค่าใช้จ่ายจากผู้ศรัทธา โดยมีจำนวน 97 รูป คิดเป็นร้อยละ 35.56 รองลงมา คือ ได้จากเงินทุนสำนักเรียน จำนวน 86 รูป คิดเป็นร้อยละ 29.76 ได้จากบิณฑบาต จำนวน 60 รูป คิดเป็นร้อยละ 20.76 ได้จากกิจนิมนต์ จำนวน 49 รูป คิดเป็นร้อยละ 16.96 ได้จากเจ้าอาวาสหรือพระอาจารย์ที่ดูแลจำนวน 17 รูป คิดเป็นร้อยละ 5.88 ได้จากกรรมการศาสนา จำนวน 3 รูป คิดเป็นร้อยละ 1.04 ตามลำดับ และไม่ระบุว่าได้รับจากที่ใด จำนวน 10 รูป คิดเป็นร้อยละ 3.46

ตารางที่ 44 แสดงความเหมาะสมของสถานที่เรียน

ความเหมาะสมของสถานที่เรียน	จำนวน	ร้อยละ
เหมาะสม	239	82.70
ไม่เหมาะสม	50	17.30
รวม	289	100.00

จากตารางที่ 44 แสดงความเหมาะสมของสถานที่เรียนตามความคิดเห็นของนักเรียน จำนวน 289 รูป พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า สถานที่เรียนมีความเหมาะสม คือ มีจำนวน 239 รูป คิดเป็นร้อยละ 82.70 ส่วนน้อยที่เห็นว่าสถานที่เรียนไม่มีความเหมาะสม มีจำนวน 50 รูป คิดเป็นร้อยละ 17.30

ตารางที่ 45 แสดงความคิดเห็นของนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีที่มีต่อวิธีการสอนของครู

ความรู้สึกต่อวิธีการสอนของครู	จำนวน	ร้อยละ
พอใจ	215	74.39
ไม่พอใจ	74	25.61
รวม	289	100.00

จากตารางที่ 45 แสดงความคิดเห็นของนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีที่มีต่อวิธีการสอนของครู จากนักเรียน 289 รูป พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีความพอใจต่อวิธีการสอนของครู คือ มีจำนวน 215 รูป คิดเป็นร้อยละ 74.39 ส่วนที่ไม่พอใจต่อวิธีการสอนของครู มีจำนวน 74 รูป คิดเป็นร้อยละ 25.61

ตารางที่ 46 แสดงวิธีการสอนของครู *

วิธีการสอนของครู	จำนวน (N=289)	ร้อยละ
การอธิบายและให้จด	119	41.18
การบรรยายอย่างเดียว	47	16.26
การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง	103	35.64
การเล่านิทานประกอบ	17	5.88
การบรรยายประกอบการใช้อุปกรณ์	6	2.08
การอภิปราย	9	3.11
การตั้งคำถาม/ตั้งปัญหา	99	34.26
แปลตามแบบเรียนและแต่งตามแบบเรียน	48	16.61

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

จากตารางที่ 46 แสดงวิธีการสอนของครูตามความคิดเห็นของนักเรียน พระปริยัติธรรมแผนกบาลี จำนวน 289 รูป พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ตอบว่า วิธีการสอนที่ครู ใช้มากที่สุด คือ การอธิบายและให้จด มีจำนวน 119 รูป คิดเป็นร้อยละ 41.18 รองลงมา คือ การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง จำนวน 103 รูป คิดเป็นร้อยละ 35.64 การตั้งคำถาม/ ตั้งปัญหา จำนวน 99 รูป คิดเป็นร้อยละ 34.26 แปลตามแบบเรียนและแต่งตามแบบเรียน จำนวน 48 รูป คิดเป็นร้อยละ 16.61 การบรรยายอย่างเดียว จำนวน 47 รูป คิดเป็น ร้อยละ 16.26 การเล่านิทานประกอบ จำนวน 17 รูป คิดเป็นร้อยละ 5.88 การอภิปราย จำนวน 9 รูป คิดเป็นร้อยละ 3.11 และการบรรยายประกอบการใช้อุปกรณ์ จำนวน 6 รูป คิดเป็นร้อยละ 2.08 ตามลำดับ

ตารางที่ 47 แสดงความสม่ำเสมอในการเข้าชั้นเรียนของนักเรียน

ความสม่ำเสมอในการเข้าชั้นเรียน	จำนวน	ร้อยละ
สม่ำเสมอ	220	76.12
ไม่สม่ำเสมอ	69	23.88
รวม	289	100.00

จากตารางที่ 47 แสดงความสม่ำเสมอในการเข้าชั้นเรียนของนักเรียน
พระปริยัติธรรมแผนกบาลี จำนวน 289 รูป พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่เข้าชั้นเรียน
สม่ำเสมอ โดยมีจำนวน 220 รูป คิดเป็นร้อยละ 76.12 ส่วนนักเรียนที่เข้าชั้นเรียนไม่
สม่ำเสมอ มีจำนวน 69 รูป คิดเป็นร้อยละ 23.88

ตารางที่ 48 แสดงประโยชน์ของการเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี *

ประโยชน์ของการเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี	จำนวน	ร้อยละ
- เป็นประโยชน์ในการเรียนชั้นสูงต่อไป	68	23.53
- เป็นประโยชน์ต่อการดำรงเพศบรรพชิตในด้านที่ จะเข้าใจความเป็นมาของสังคมโดยส่วนรวม	51	17.65
- เป็นประโยชน์ต่อการดำรงเพศบรรพชิตในด้าน การเผยแผ่พระพุทธศาสนา	157	54.33
- เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและแปลคัมภีร์ พระไตรปิฎกและคัมภีร์พระพุทธศาสนาภาษา บาลีอื่น ๆ	97	33.56
- เข้าใจหลักการพุทธศาสนามากขึ้น	12	4.15
- ให้หลักในการดำเนินชีวิตและเข้าใจชีวิตดีขึ้น	19	6.57
- เป็นประโยชน์ต่อการประพาศิตนให้อยู่ใน พรหมจรรย์	18	6.23
- อนุรักษ์ภาษาบาลี	3	1.04

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

จากตารางที่ 48 แสดงประโยชน์ของการเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามความคิดเห็นของนักเรียน จำนวน 289 รูป พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าการเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีเป็นประโยชน์ต่อการดำรงเพศบรรพชิตในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยมีจำนวน 157 รูป คิดเป็นร้อยละ 54.33 รองลงมา คือ เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและการแปลคัมภีร์พระไตรปิฎกและคัมภีร์พระพุทธศาสนาภาษาบาลีอื่น ๆ จำนวน 97 รูป คิดเป็นร้อยละ 33.56 เป็นประโยชน์ในการเรียนชั้นสูงต่อไป เห็นด้วยจำนวน 68 รูป คิดเป็นร้อยละ 23.53 เป็นประโยชน์ต่อการดำรงเพศบรรพชิตในด้านที่จะเข้าใจความเป็นมาของสังคมโดยส่วนรวม จำนวน 51 รูป คิดเป็นร้อยละ 17.65 ให้หลักในการดำเนินชีวิตและเข้าใจชีวิตดีขึ้น

จำนวน 19 รูป คิดเป็นร้อยละ 6.57 เป็นประโยชน์ต่อการประพาศดินให้อยู่ในพรหม
จรรย์เห็นด้วย จำนวน 18 รูป คิดเป็นร้อยละ 6.57 เข้าใจหลักพระพุทธศาสนามากขึ้น
จำนวน 12 รูป คิดเป็นร้อยละ 4.15 และเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ภาษาบาลี จำนวน 3
รูป คิดเป็นร้อยละ 1.04 ตามลำดับ

ตารางที่ 49 แสดงความมั่นใจที่จะเรียนจบเปรียญธรรม 9 ประโยค ของนักเรียน

ความมั่นใจที่จะเรียนจบเปรียญธรรม 9 ประโยค	จำนวน	ร้อยละ
มั่นใจ	71	24.57
ไม่มั่นใจ	218	74.43
รวม	289	100.00

จากตารางที่ 49 แสดงความมั่นใจที่จะเรียนจบเปรียญธรรม 9 ประโยค
ของนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จำนวน 289 รูป พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ไม่ม
ใจที่จะ เรียนจบเปรียญธรรม 9 ประโยค โดยมีจำนวน 218 รูป คิดเป็นร้อยละ 74.43
ส่วนนักเรียน ที่มั่นใจว่าจะเรียนจบเปรียญธรรม 9 ประโยค มีจำนวน 71 รูป คิดเป็นร้อย
ละ 24.57

ตารางที่ 50 แสดงความตั้งใจที่จะเรียนถึงระดับใดของนักเรียน

ตั้งใจจะเรียนถึงระดับ	จำนวน	ร้อยละ
เปรียญธรรม 3 ประโยค	6	2.08
เปรียญธรรม 4 ประโยค	-	-
เปรียญธรรม 5 ประโยค	11	3.81
เปรียญธรรม 6 ประโยค	71	24.57
เปรียญธรรม 7 ประโยค	34	11.76
เปรียญธรรม 8 ประโยค	-	-
เปรียญธรรม 9 ประโยค	151	52.25
ยังไม่กำหนด	16	5.54
รวม	289	100.00

จากตารางที่ 50 แสดงความตั้งใจที่จะเรียนถึงระดับใดของนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี จำนวน 289 รูป พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ตั้งใจที่จะเรียนถึงระดับเปรียญธรรม 9 ประโยค คือ มีจำนวน 151 รูป คิดเป็นร้อยละ 52.25 รองลงมา คือ ตั้งใจจะเรียนถึง ระดับเปรียญธรรม 6 ประโยค มีจำนวน 71 รูป คิดเป็นร้อยละ 24.57, ระดับเปรียญธรรม 7 ประโยค มีจำนวน 34 รูป คิดเป็นร้อยละ 11.76, ระดับเปรียญธรรม 5 ประโยค มีจำนวน 11 รูป คิดเป็นร้อยละ 3.81 และระดับเปรียญธรรม 3 ประโยค มีจำนวน 6 รูป คิดเป็นร้อยละ 2.08 ตามลำดับ ส่วนที่ยังไม่กำหนดว่าจะเรียนถึงระดับใดนั้น มีจำนวน 16 รูป คิดเป็นร้อยละ 5.54

ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

4.1 ปัญหาของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามความคิดเห็นของผู้บริหาร และครู-อาจารย์

เป็นข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาของการศึกษาด้านเป้าหมายทางการศึกษา หลักสูตร การบริหาร งบประมาณ สถานที่ บุคลากร การเรียนการสอน สื่อ การวัดและการประเมินผล โดยมีรายละเอียดตามตาราง ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 51 แสดงปัญหาด้านเป้าหมายการศึกษา

เป้าหมายการศึกษา	ผู้บริหาร			ครู - อาจารย์		
	\bar{X}	S.D.	แปลความ	\bar{X}	S.D.	แปลความ
1. นโยบายและเป้าหมายในการจัดการศึกษาไม่ชัดเจน..	2.44	1.15	น้อยที่สุด	2.44	1.15	น้อยที่สุด
2. นโยบายและเป้าหมายในการทำงานของสำนักเรียนยังไม่กระจ่างชัด	2.44	1.34	น้อยที่สุด	2.44	1.34	น้อยที่สุด
รวม	2.44	1.22	น้อยที่สุด	2.44	1.22	น้อยที่สุด

จากตารางที่ 51 แสดงปัญหาด้านเป้าหมายการศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหาร พบว่า ภาพรวมของปัญหาด้านเป้าหมายการศึกษาเป็นปัญหาในระดับน้อยที่สุด โดยมี $\bar{X}=2.44$ เมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่า ปัญหาทั้งสองด้าน คือ นโยบายและเป้าหมายในการจัดการศึกษาไม่ชัดเจน ($\bar{X}=2.44$) และนโยบายและเป้าหมายใน

ต้นฉบับ หน้าขาดหาย

ตารางที่ 52 แสดงปัญหาด้านหลักสูตร

หลักสูตร	ผู้บริหาร			ครู - อาจารย์		
	\bar{X}	S.D.	แปลความ	\bar{X}	S.D.	แปลความ
1. เนื้อหาวิชาบาลี เรียน เข้าใจยาก	2.94	1.35	น้อย	3.14	1.23	น้อย
2. เนื้อหาวิชาที่เรียนไม่ สามารถนำไปใช้ในชีวิต ประจำวันได้.....	3.00	1.46	น้อย	1.30	1.30	น้อย
3. วิชาเกี่ยวกับพระปริยัติ ธรรมแผนกบาลีมุ่งให้ นักเรียนมีความรู้ความ จำมากกว่าการนำไป ประพฤติปฏิบัติ	3.44	1.29	น้อย	1.41	1.41	น้อย
4. เนื้อหาวิชาทางบาลี ไม่ทันสมัย ไม่สอดคล้อง กับสังคมยุคโลกาภิวัตน์	2.44	1.46	น้อยที่สุด	1.41	1.41	น้อย
5. การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ยังไม่มีราย ละเอียด ขอบข่ายของ หลักสูตรที่ชัดเจน.....	2.89	1.28	น้อย	1.33	1.33	น้อย
6. การเรียนการสอนแต่ละ สำนักเรียนไม่ค่อยสอดคล้อง กันเป็นไปในแนวเดียวกัน	2.39	1.14	น้อยที่สุด	1.42	1.42	น้อย
รวม	2.85	0.97	น้อยที่สุด	3.02	0.94	น้อย

จากตารางที่ 52 แสดงปัญหาด้านหลักสูตรตามความคิดเห็นของผู้บริหาร พบว่า ภาพรวมของปัญหาด้านหลักสูตรมีในระดับน้อย โดยมี $\bar{X}=2.85$ เมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่เป็นปัญหาระดับน้อยมี 4 ด้าน ได้แก่ วิชาเกี่ยวกับพระปริยัติธรรม แผนกบาลีมุ่งให้นักเรียนมีความรู้ ความจำมากกว่าการนำไปประพฤติปฏิบัติ ($\bar{X}=3.44$)

เนื้อหาวิชาที่เรียนไม่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ($\bar{X}=3.00$) เนื้อหาวิชาทางบาลีเรียนเข้าใจยาก ($\bar{X}=2.94$) และการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ยังไม่มีรายละเอียดของบข่ายของหลักสูตร ที่ชัดเจน ($\bar{X}=2.89$)

ส่วนปัญหาด้านเนื้อหาวิชาทางบาลีไม่ทันสมัย ไม่สอดคล้องกับสังคมยุคโลกาภิวัตน์ ($\bar{X}=2.44$) และการเรียนการสอนแต่ละสำนักเรียนไม่ค่อยสอดคล้องเป็นไปในแนว เดียวกัน ($\bar{X}=2.39$) เป็นปัญหาในระดับน้อยที่สุด

ปัญหาด้านหลักสูตรตามความคิดเห็นของครู-อาจารย์ พบว่า ภาพรวมของปัญหามีน้อย โดยมี $\bar{X}=3.02$ เมื่อแยกเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านเป็นปัญหาในระดับน้อยเช่นกัน โดยเรียงตาม \bar{X} ดังนี้ การเรียนการสอนแต่ละสำนักเรียนไม่ค่อย สอดคล้องเป็นไปในแนวเดียวกัน ($\bar{X}=3.21$) เนื้อหาวิชาทางบาลีไม่ทันสมัย ไม่สอดคล้องกับสังคมยุคโลกาภิวัตน์ ($\bar{X}=3.20$) วิชาเกี่ยวกับพระปริยัติธรรมแผนกบาลีมุ่งให้ นักเรียนมีความรู้ความจำมากกว่าการนำไปปฏิบัติ ($\bar{X}=3.15$) เนื้อหาวิชาทางบาลี เรียนเข้าใจยาก ($\bar{X}=3.14$) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลียังไม่มีรายละเอียดของบข่ายของหลักสูตรที่ชัดเจน ($\bar{X}=2.87$) เนื้อหาวิชาที่เรียนไม่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ($\bar{X}=2.55$)

ตารางที่ 53 แสดงปัญหาด้านการบริหาร

การบริหาร	ผู้บริหาร			ครู - อาจารย์		
	\bar{X}	S.D.	แปลความ	\bar{X}	S.D.	แปลความ
1. สำนักเรียน ไม่มีการกำหนดโครงการ และขั้นตอนการวางแผนการดำเนินงานไว้แน่นอน.....	1.94	1.26	น้อยที่สุด	1.94	1.26	น้อย
2. ผู้บริหารสำนักเรียนมีภารกิจที่ต้องรับผิดชอบมากเกินไป.....	3.06	1.51	น้อย	3.06	1.51	น้อย
3. ประชาชนทั่วไปมองไม่เห็นความสำคัญและประโยชน์ของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี.....	3.50	1.42	มาก	3.50	1.42	น้อย
4. ขาดความร่วมมือระหว่างพระภิกษุสามเณรในการปรับปรุงการดำเนินงานของสำนักเรียน.....	2.83	1.47	น้อย	2.83	1.47	น้อย
รวม	2.83	1.16	น้อย	2.83	1.16	น้อย

จากตารางที่ 53 แสดงปัญหาด้านการบริหารตามความคิดเห็นของผู้บริหาร พบว่า ภาพรวมของปัญหาด้านการบริหารมีในระดับน้อย โดยมี $\bar{X}=2.83$ เมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่เป็นปัญหาในระดับมาก คือ ประชาชนทั่วไปมองไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ($\bar{X}=3.50$) และด้านที่เป็นปัญหาในระดับน้อย ได้แก่ ผู้บริหารสำนักเรียนมีภารกิจที่ต้องรับผิดชอบมากเกินไป ($\bar{X}=3.06$) และขาดความร่วมมือระหว่างพระภิกษุสามเณรในการปรับปรุงการดำเนินงานของสำนักเรียน ($\bar{X}=2.83$)

ส่วนปัญหาด้านสำนักเรียน ไม่มีการกำหนดโครงการและขั้นตอนการวางแผนการดำเนินงานไว้แน่นอน ($\bar{X}=1.94$) เป็นปัญหาในระดับน้อยที่สุด

ปัญหาด้านการบริหารตามความคิดเห็นของครู-อาจารย์ โดยภาพรวมพบว่าปัญหาด้านการบริหารมีในระดับน้อย โดยมี $\bar{X}=3.33$ เมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่

เป็นปัญหาในระดับมาก คือ ประชาชนทั่วไปมองไม่เห็นความสำคัญและประโยชน์ของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ($\bar{X}=3.78$) นอกนั้นเป็นปัญหาน้อย ได้แก่ ผู้บริหาร สำนักเรียนมีภารกิจที่ต้องรับผิดชอบมากเกินไป ($\bar{X}=3.31$), ขาดความร่วมมือระหว่างพระภิกษุสามเณรในการปรับปรุงการดำเนินงานของสำนักงาน ($\bar{X}=3.26$) และสำนักเรียนไม่มีการกำหนดโครงสร้างและขั้นตอนการวางแผนการดำเนินงานไว้แน่นอน ($\bar{X}=2.97$)

ตารางที่ 54 แสดงปัญหาด้านงบประมาณ

งบประมาณ	ผู้บริหาร			ครู - อาจารย์		
	\bar{X}	S.D.	แปลความ	\bar{X}	S.D.	แปลความ
1. งบประมาณที่สนับสนุนและ พัฒนาการเรียนการสอนไม่เพียงพอ	3.11	1.18	น้อย	3.63	1.36	มาก
2. หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องยังไม่ให้ การสนับสนุนด้านงบประมาณอย่าง จริงจัง	3.39	1.33	น้อย	4.02	1.16	มาก
รวม	3.25	1.23	น้อย	3.83	1.15	มาก

จากตารางที่ 54 แสดงปัญหาด้านงบประมาณตามความคิดเห็นของผู้บริหาร พบว่า ภาพรวมของปัญหามีในระดับน้อย โดยมี $\bar{X}=3.25$ เมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่า ทั้งสองด้าน คือ หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องยังไม่ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณอย่างจริงจัง ($\bar{X}=3.39$) และงบประมาณที่สนับสนุนและพัฒนาการเรียนการสอนไม่เพียงพอ ($\bar{X}=3.11$) เป็นปัญหาในระดับน้อยเช่นกัน

ปัญหาด้านงบประมาณตามความคิดเห็นของครู-อาจารย์ พบว่า ภาพรวมของปัญหาด้านงบประมาณมีในระดับมาก โดยมี $\bar{X}=3.83$ เมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่า ทั้งสองด้าน คือ หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องยังไม่ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณอย่างจริงจัง ($\bar{X}=4.02$) และงบประมาณที่สนับสนุนและพัฒนาการเรียนการสอนไม่เพียงพอ ($\bar{X}=3.63$) ต่างก็เป็นปัญหาในระดับมากเช่นกัน

ตารางที่ 55 แสดงปัญหาด้านสถานที่เรียน

สถานที่เรียน	ผู้บริหาร			ครู - อาจารย์		
	\bar{X}	S.D.	แปลความ	\bar{X}	S.D.	แปลความ
1. สถานที่เรียนมีไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน.....	1.83	1.34	น้อยที่สุด	2.04	1.31	น้อยที่สุด
2. สถานที่เรียนไม่มีความเหมาะสม.....	1.94	1.26	น้อยที่สุด	2.25	1.39	น้อยที่สุด
รวม	1.86	1.26	น้อยที่สุด	2.14	1.25	น้อยที่สุด

จากตารางที่ 55 แสดงปัญหาด้านสถานที่เรียนตามความคิดเห็นของผู้บริหาร พบว่า ภาพรวมของปัญหาด้านสถานที่เรียนมีในระดับน้อยที่สุด โดยมี $\bar{X}=1.89$ เมื่อแยกเป็นรายด้านพบว่าทั้งสองด้าน คือ สถานที่เรียน ไม่มีความเหมาะสม ($\bar{X}=1.94$) และสถานที่เรียนมีไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน ($\bar{X}=1.83$) เป็นปัญหาในระดับน้อยที่สุดเช่นกัน

ปัญหาด้านสถานที่เรียนตามความคิดเห็นของครู-อาจารย์ พบว่า ภาพรวมของปัญหาด้านสถานที่เรียนมีในระดับน้อยที่สุด โดยมี $\bar{X}=2.14$ เมื่อแยกเป็นรายด้านพบว่าทั้งสองด้าน คือ สถานที่เรียน ไม่มีความเหมาะสม ($\bar{X}=2.25$) และสถานที่เรียนมีไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน ($\bar{X}=2.04$) ต่างก็เป็นปัญหาในระดับน้อยที่สุดเช่นกัน

ตารางที่ 56 แสดงปัญหาด้านบุคลากร

บุคลากร	ผู้บริหาร			ครู - อาจารย์		
	\bar{X}	S.D.	แปลความ	\bar{X}	S.D.	แปลความ
1. ครูที่สอนปรีชัตถกรรมแผนกบาลีมีจำนวน ไม่เพียงพอ	1.61	1.29	น้อยที่สุด	2.27	1.32	น้อยที่สุด
2. ขาดบุคลากรที่มีความเข้าใจในวิชาการศึกษาวิธีการสอน	2.22	1.26	น้อยที่สุด	2.89	1.32	น้อย
3. บุคลากรไม่มีความรู้ความเข้าใจในวิชาการศึกษาและวิธีการสอน	2.50	1.20	น้อย	2.94	1.15	น้อย
4. บุคลากรในสำนักเรียนขาดความริเริ่มในการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอน	2.67	1.28	น้อย	3.17	1.21	น้อย
5. ครู - อาจารย์ไม่คอยสนใจแต่งตำราประกอบการเรียนการสอน	3.33	1.33	น้อย	3.48	1.18	น้อย
รวม	2.47	1.08	น้อยที่สุด	2.95	0.94	น้อยที่สุด

จากตารางที่ 56 แสดงปัญหาด้านบุคลากรตามความคิดเห็นของผู้บริหาร พบว่า ภาพรวมของปัญหาด้านบุคลากรมีในระดับน้อยที่สุด โดยมี $\bar{X}=2.47$ เมื่อแยกเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่เป็นปัญหาในระดับน้อย ได้แก่ ครู-อาจารย์ไม่คอยสนใจแต่งตำราประกอบการเรียนการสอน ($\bar{X}=3.33$), บุคลากรในสำนักเรียนขาดความคิดริเริ่มในการดำเนินงานการจัดการเรียน การสอน ($\bar{X}=2.67$), บุคลากรไม่มีความรู้ความเข้าใจในวิชาการศึกษาและวิธีการสอน ($\bar{X}=2.50$)

ส่วนปัญหาด้านขาดบุคลากรที่มีความรู้ทางบาลีอย่างแท้จริง ($\bar{X}=2.22$) และ ครูที่สอนปรีชัตถกรรมแผนกบาลีมีจำนวนไม่เพียงพอ ($\bar{X}=1.61$) เป็นปัญหาในระดับน้อยที่สุด

ปัญหาด้านบุคลากรตามความคิดเห็นของครู-อาจารย์ พบว่า ภาพรวมของ

ปัญหาด้านบุคลากรมีในระดับน้อย โดยมี $\bar{X} = 2.95$ เมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่เป็นปัญหาระดับน้อย ได้แก่ ครู-อาจารย์ไม่ค่อยสนใจแต่งตำราประกอบการเรียนการสอน ($\bar{X} = 3.48$), บุคลากรในสำนักเรียนขาดความคิดริเริ่มในการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X} = 3.17$), บุคลากรไม่มีความรู้ความเข้าใจในวิชาการศึกษาและวิธีการสอน ($\bar{X} = 2.94$) และขาดบุคลากรที่มีความรู้ทางบาลีอย่างแท้จริง ($\bar{X} = 2.89$)

ส่วนปัญหาด้านครูสอนปริยัติธรรมแผนกบาลีมีจำนวนไม่เพียงพอ เป็นปัญหาระดับน้อยที่สุด ($\bar{X} = 2.27$)

ตารางที่ 57 แสดงปัญหาด้านการเรียนการสอน

การเรียนการสอน	ผู้บริหาร			ครู - อาจารย์		
	\bar{X}	S.D.	แปลความ	\bar{X}	S.D.	แปลความ
1. การเรียนการสอนเน้นวิธีการท่องจำ	3.34	1.38	น้อย	3.62	1.25	มาก
2. สำนักเรียนไม่มีแหล่งความรู้ให้นักเรียน ค้นคว้าเพิ่มเติม เช่น ห้องสมุดหรือ มุมอ่านหนังสือ	3.28	1.45	น้อย	3.58	1.33	มาก
รวม	3.36	1.21	น้อย	3.60	1.09	มาก

จากตารางที่ 57 แสดงปัญหาด้านการเรียนการสอนตามความคิดเห็นของผู้บริหาร พบว่า ภาพรวมของปัญหาการเรียนการสอนมีในระดับน้อย โดยมี $\bar{X}=3.36$ เมื่อแยกเป็นรายด้านพบว่าทั้งสองด้าน คือ การเรียนการสอนเน้นวิธีการท่องจำ ($\bar{X}=3.34$) และ สำนักเรียนไม่มีแหล่งความรู้ให้นักเรียนค้นคว้าเพิ่มเติม เช่น ห้องสมุดหรือมุมอ่านหนังสือ ($\bar{X}=3.28$) ก็เป็นปัญหาในระดับน้อยเช่นกัน

ปัญหาการเรียนการสอนตามความคิดเห็นของครู- อาจารย์ พบว่า ภาพรวมของปัญหาการเรียนการสอนมีในระดับมาก โดยมี $\bar{X}=3.60$ เมื่อแยก เป็นรายด้านพบว่าทั้งสองด้าน คือ การเรียนการสอนเน้นวิธีการท่องจำ ($\bar{X}=3.62$) และสำนักเรียนไม่มีแหล่งความรู้ให้นักเรียนค้นคว้าเพิ่มเติม เช่น ห้องสมุดหรือมุมอ่านหนังสือ ($\bar{X}=3.58$) ต่างก็เป็นปัญหาในระดับมากเช่นกัน

ตารางที่ 58 แสดงปัญหาด้านสื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอน	ผู้บริหาร			ครู - อาจารย์		
	\bar{X}	S.D.	แปลความ	\bar{X}	S.D.	แปลความ
1. สำนักเรียนขาดความพร้อมด้านสื่อและ อุปกรณ์การเรียนการสอน.....	3.17	1.42	น้อย	3.30	1.39	น้อย
2. ครู-อาจารย์ขาดทักษะในการใช้สื่อและ อุปกรณ์ การเรียนการสอน.....	2.83	1.25	น้อย	3.28	1.28	น้อย
3. ตำราวิชาทางศาสนาที่ใช้อยู่มีเนื้อหา วิชาล้าสมัย.....	2.39	1.04	น้อยที่สุด	2.79	1.30	น้อย
รวม	2.80	1.06	น้อย	3.12	1.09	น้อย

จากตารางที่ 58 แสดงปัญหา ด้านสื่อการเรียนการสอนตามความคิดเห็น ของ ผู้บริหาร พบว่า ภาพรวมของปัญหาด้านสื่อการเรียนการสอนมีในระดับน้อย โดยมี $\bar{X}=2.80$ เมื่อแยกเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่เป็นปัญหาระดับน้อย คือ สำนักเรียนขาดความพร้อมด้านสื่อและ อุปกรณ์การเรียนการสอน ($\bar{X}=3.17$) และครู-อาจารย์ขาดทักษะในการใช้สื่อและ อุปกรณ์การเรียนการสอน ($\bar{X}=2.83$)

ส่วนปัญหาด้านตำราวิชาทางศาสนาที่ใช้อยู่มีเนื้อหาวิชาล้าสมัยเป็นปัญหา ระดับน้อยที่สุด ($\bar{X}=2.39$)

ปัญหาด้านสื่อการเรียนการสอนตามความคิดเห็นของครู- อาจารย์ พบว่า ภาพรวมของปัญหาด้านสื่อการเรียนการสอนมีระดับน้อย โดยมี $\bar{X}=3.12$ เมื่อ แยกเป็นรายด้านพบว่าทุกด้านเป็นปัญหาในระดับน้อยเช่นกัน โดยเรียงตาม \bar{X} ดังนี้ สำนักเรียนขาดความพร้อมด้านสื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอน ($\bar{X}=3.30$), ครู-อาจารย์ขาดทักษะในการใช้สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอน ($\bar{X}=3.28$) และตำราวิชาทางศาสนา ที่ใช้อยู่มีเนื้อหาวิชาล้าสมัย ($\bar{X}=2.79$)

ตารางที่ 59 แสดงปัญหาด้านการวัดผลและการประเมินผล

การวัดผลและการประเมินผล	ผู้บริหาร			ครู - อาจารย์		
	\bar{X}	S.D.	แปลความ	\bar{X}	S.D.	แปลความ
1. ข้อสอบที่ใช้ในการวัดผล วัดได้ไม่ครอบคลุมเนื้อหาที่สอน.....	2.94	1.47	น้อย	3.58	1.31	มาก
2. อาจารย์ผู้สอนตัดสินคะแนนตามเกณฑ์ที่แม่กองบาลีสนามหลวงวางไว้.....	2.56	1.46	น้อย	3.19	1.55	น้อย
3. สำนักเรียนขาดการวัดผลและการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ	1.89	1.36	น้อยที่สุด	2.61	1.30	น้อย
4. มีการทุจริตในการสอบ	1.67	0.97	น้อยที่สุด	2.09	0.99	น้อยที่สุด
5. มีนักเรียนขาดสอบ	3.00	1.24	น้อย	3.12	1.15	น้อย
6. มีนักเรียนสอบตก	3.94	0.94	มาก	3.79	1.08	มาก
รวม	2.67	0.82	น้อย	3.06	0.87	น้อย

จากตารางที่ 59 แสดงปัญหาด้านการวัดผลและการประเมินผลตามความคิดเห็น ของผู้บริหาร พบว่า ภาพรวมของปัญหาด้านการวัดผลและการประเมินผลมีในระดับน้อย โดยมี $\bar{X}=2.67$ เมื่อแยกเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่เป็นปัญหาระดับมาก คือ มีนักเรียนสอบตก ($\bar{X}=3.94$) ส่วนด้านที่เป็นปัญหาระดับน้อย ได้แก่ มีนักเรียนขาดสอบ ($\bar{X}=3.00$), ข้อสอบที่ใช้ในการวัดผลวัดได้ไม่ครอบคลุมเนื้อหาที่สอน ($\bar{X}=2.94$) และ อาจารย์ผู้สอนตัดสินคะแนนตามเกณฑ์ที่แม่กองบาลีสนามหลวงวางไว้ ($\bar{X}=2.56$)

นอกนั้นเป็นปัญหาในระดับน้อยที่สุด คือ สำนักเรียนขาดการวัดผลและการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ ($\bar{X}=1.89$) และมีการทุจริตในการสอบ ($\bar{X}=1.67$)

ปัญหาด้านการวัดผลและการประเมินผลตามความคิดเห็น ของครู-อาจารย์ พบว่า ภาพรวมของปัญหาด้านการวัดผลและการประเมินผลมีในระดับน้อย โดยมี $\bar{X}=3.06$ เมื่อแยกเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่เป็นปัญหามาก คือ มีนักเรียนสอบตก ($\bar{X}=3.79$)

และข้อสอบที่ใช้ในการวัดผล วัดได้ไม่ครอบคลุมเนื้อหาที่สอน ($\bar{X}=3.58$), ส่วนที่เป็น
 ปัญหาระดับน้อย ได้แก่ อาจารย์ผู้สอนตัดสินใจคะแนนตามเกณฑ์ที่แม่กองบาลีสนาม
 หลวงวางไว้ ($\bar{X}=3.19$), มีนักเรียนขาดสอบ ($\bar{X}=3.12$), สำนักเรียนขาดการวัดผลและ
 การประเมินผล อย่างสม่ำเสมอ ($\bar{X}=2.61$)

ส่วนปัญหาด้านมีการทุจริตในการสอบ เป็นปัญหาระดับน้อยที่สุด ($\bar{X}=$
 2.09)

4.3 ปัญหาของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามความคิดเห็นของ นักเรียน

เป็นข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาของการศึกษาด้านหลักสูตร สถานที่ บุคลากร
 การเรียนการสอน สื่อ การวัดและการประเมินผล โดยมีรายละเอียดตามตาราง ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 60 แสดงปัญหาด้านหลักสูตร

หลักสูตร	\bar{X}	S.D.	แปล ความ
1. เนื้อหาวิชาทางบาลี เรียนเข้าใจยาก	3.57	1.13	มาก
2. เนื้อหาวิชาที่เรียนไม่สามารถนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้.....	2.17	1.39	น้อยที่สุด
3. วิชาเกี่ยวกับพระปริยัติธรรมแผนกบาลีมุ่ง ให้นักเรียนมีความจำมากกว่าการนำไป ประพฤติปฏิบัติ.....	3.34	1.39	น้อย
4. เนื้อหาวิชาทางบาลีไม่ทันสมัย ไม่สอดคล้องกับ สังคมยุคโลกาภิวัตน์	2.89	1.52	น้อย
รวม	2.85	0.97	น้อย

จากตารางที่ 60 แสดงปัญหาด้านหลักสูตรตามความคิดเห็นของนักเรียน พระปริยัติธรรมแผนกบาลี พบว่า ภาพรวมของปัญหาด้านหลักสูตรมีในระดับน้อย โดยมี $\bar{X}=2.99$ เมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่า เนื้อหาวิชาทางบาลีเรียนเข้าใจยาก เป็นปัญหาระดับมาก ($\bar{X}=3.57$) นอกนั้นเป็นปัญหาระดับน้อย ได้แก่ วิชาเกี่ยวกับพระปริยัติธรรมแผนกบาลีมุ่งให้นักเรียนมีความจำมากกว่าการนำไปประพฤติปฏิบัติ ($\bar{X}=3.34$) และปัญหาเรื่องเนื้อหาวิชาทางบาลีไม่ทันสมัย ไม่สอดคล้องกับสังคมยุคโลกาภิวัตน์ ($\bar{X}=2.89$) ส่วนปัญหาด้านเนื้อหาวิชาที่เรียนไม่สามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้ เป็นปัญหาระดับน้อยที่สุด ($\bar{X}=2.17$)

ตารางที่ 61 แสดงปัญหาด้านสถานที่เรียน

สถานที่เรียน	\bar{X}	S.D.	แปลความ
1. สถานที่เรียนมีไม่เพียงพอกับ จำนวนนักเรียน	1.49	0.97	ไม่เป็นปัญหาเลย
2. สถานที่เรียน ไม่มีความเหมาะสม สม.....	1.74	1.14	น้อยที่สุด
รวม	1.62	0.87	น้อยที่สุด

จากตารางที่ 61 แสดงปัญหาด้านสถานที่เรียนตามความคิดเห็นของนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี พบว่า ภาพรวมของปัญหาด้านสถานที่เรียนมีในระดับน้อยที่สุด โดยมี $\bar{X} = 1.62$ เมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่า สถานที่เรียน ไม่มีความเหมาะสม เป็นปัญหาระดับน้อยที่สุด ($\bar{X} = 1.74$) ส่วนปัญหาด้านสถานที่เรียนมีไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน ไม่เป็นปัญหาเลย ($\bar{X} = 1.49$)

ตารางที่ 62 แสดงปัญหาด้านบุคลลากร

บุคลลากร	\bar{X}	S.D.	แปลความ
1. ครูที่สอนปรีชัตริธรรมแผนกบาลีมี จำนวนไม่เพียงพอ	1.97	1.37	น้อยที่สุด
2. ขาดครูที่มีความรู้ทางบาลีอย่างแท้ จริง.....	2.41	1.37	น้อยที่สุด
3. ครูไม่มีความรู้ความเข้าใจในวิชาการ ศึกษาและวิธีการสอน.....	2.38	1.35	น้อยที่สุด
4. นักเรียนขาดความมั่นใจในตัวครู	2.15	1.17	น้อยที่สุด
รวม	2.23	1.08	น้อยที่สุด

จากตารางที่ 62 แสดงปัญหาด้านบุคลลากรตามความคิดเห็นของนักเรียน พระปรีชัตริธรรมแผนกบาลี พบว่า ภาพรวมของปัญหาด้านบุคลลากรมีระดับน้อยที่สุด โดยมี $\bar{X} = 2.23$ เมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านเป็นปัญหาระดับน้อยที่สุดเช่นกัน ซึ่งเรียงตาม \bar{X} ได้ ดังนี้ ขาดครูที่มีความรู้ทางบาลีอย่างแท้จริง ($\bar{X} = 2.41$) ครูไม่มีความรู้ความเข้าใจในวิชาการศึกษาและวิธีการสอน ($\bar{X} = 2.38$) นักเรียนขาดความมั่นใจในตัวครู ($\bar{X} = 2.15$) ครูที่สอนปรีชัตริธรรมแผนกบาลีมีจำนวนไม่เพียงพอ ($\bar{X} = 1.97$)

ตารางที่ 63 แสดงปัญหาด้านการเรียนการสอน

การเรียนการสอน	\bar{X}	S.D.	แปลความ
1. ครูสอนใช้วิธีการบรรยาย ไม่ค่อยมีการยกตัวอย่างประกอบ.....	2.36	1.14	น้อยที่สุด
2. การเรียนการสอนเน้นวิธีการท่องจำ.....	3.70	1.37	มาก
3. สำนักเรียน ไม่มีแหล่งความรู้ให้นักเรียนค้นคว้าเพิ่มเติม เช่น ห้องสมุดหรือมุมอ่านหนังสือ.....	3.19	1.61	น้อย
รวม	3.08	1.05	น้อย

จากตารางที่ 63 แสดงปัญหาด้านการเรียนการสอนตามความคิดเห็นของนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี พบว่า ภาพรวมของปัญหาด้านการเรียนการสอนมีในระดับน้อย โดยมี $\bar{X} = 3.08$ เมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่า ปัญหาในแต่ละด้านมีไม่เท่ากัน คือ ปัญหาด้านการเรียนการสอนเน้นวิธีการท่องจำ เป็นปัญหาระดับมาก ($\bar{X} = 3.70$) ส่วนปัญหาด้านสำนักเรียน ไม่มีแหล่งความรู้ให้นักเรียนค้นคว้าเพิ่มเติม เช่น ห้องสมุดหรือมุมอ่านหนังสือ เป็นปัญหาระดับน้อย ($\bar{X} = 3.19$) และปัญหาด้านครูสอนใช้วิธีการบรรยาย ไม่ค่อยมีการยกตัวอย่างประกอบ เป็นปัญหา ระดับน้อยที่สุด ($\bar{X} = 2.36$)

ตารางที่ 64 แสดงปัญหาด้านสื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอน	\bar{X}	S.D	แปลความ
1. สำนักเรียนขาดความพร้อมด้านสื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอน.....	2.73	1.47	น้อย
2. นักเรียนไม่มีหนังสือและอุปกรณ์การเรียน.....	1.82	1.11	น้อยที่สุด
3. ครู-อาจารย์ขาดทักษะในการใช้สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอน.....	2.60	1.33	น้อย
3. ตำราวิชาทางศาสนาที่ใช้อยู่มีเนื้อหาวิชาล้าสมัย	2.56	1.49	น้อย
รวม	2.43	0.99	น้อยที่สุด

จากตารางที่ 64 แสดงปัญหาด้านสื่อการเรียนการสอนตามความคิดเห็นของ นักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี พบว่า ภาพรวมของปัญหาด้านสื่อการเรียนการสอนมีในระดับน้อยที่สุด โดยมี $\bar{X}=2.43$ เมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่เป็นปัญหาระดับน้อยที่สุด คือ นักเรียนไม่มี หนังสือและอุปกรณ์การเรียนการสอน ($\bar{X}=1.82$) นอกนั้นเป็นปัญหาระดับน้อย ได้แก่ สำนักเรียน ขาดความพร้อมด้านสื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอน ($\bar{X}=2.73$) ครู-อาจารย์ขาดทักษะ ในการใช้สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอน ($\bar{X}=2.60$) และตำราวิชาทางศาสนาที่ใช้อยู่ มีเนื้อหาวิชาล้าสมัย ($\bar{X}=2.56$)

ตารางที่ 65 แสดงปัญหาด้านการวัดผลและการประเมินผล

การวัดผลและการประเมินผล	\bar{X}	S.D	แปลความ
1. ข้อสอบที่ใช้ในการวัดผล วัดได้ไม่ครอบคลุมเนื้อหาวิชาที่เรียน	3.28	1.54	น้อย
2. อาจารย์ผู้สอนตัดสินคะแนนตามเกณฑ์ที่แม่กองบาลีวางไว้.....	3.34	3.34	น้อย
3. สำนักเรียนขาดการวัดผลและการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ	2.48	1.39	น้อยที่สุด
4. มีการทุจริตในการสอบ.....	2.01	1.04	น้อยที่สุด
5. มีนักเรียนขาดสอบ.....	2.79	1.14	น้อย
6. มีนักเรียนสอบตก.....	3.58	1.19	มาก
7. ครูและนักเรียนไม่ให้ความสำคัญต่อการสอบประจำของสำนักเรียน เพราะถือว่าไม่ใช้การวัดผลและการประเมินผลอย่างเป็นทางการ	2.45	1.25	น้อยที่สุด
รวม	2.85	0.80	น้อย

จากตารางที่ 65 แสดงปัญหาด้านการวัดผลและการประเมินผลตามความคิดเห็น ของนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี พบว่า ภาพรวมของปัญหาด้านการวัดผลและการประเมิน ผลมีในระดับน้อย โดยมี $\bar{X}=2.85$ เมื่อแยกเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่เป็นปัญหาระดับมาก คือ มีนักเรียนสอบตก ($\bar{X}=3.58$) ส่วนด้านที่เป็นปัญหาระดับน้อย ได้แก่ และอาจารย์ผู้สอนตัดสินคะแนนตามเกณฑ์ที่แม่กองบาลีวางไว้ ($\bar{X}=3.34$) ข้อสอบที่ใช้ในการวัดผลวัดได้ไม่ครอบคลุมเนื้อหาวิชาที่เรียน ($\bar{X}=3.28$) นักเรียนขาดสอบ ($\bar{X}=2.79$)

นอกจากนั้นเป็นปัญหาระดับน้อยที่สุด คือ ปัญหาด้านสำนักเรียนขาดการวัดผลและการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ ($\bar{X}=2.48$) ครูและนักเรียนไม่ให้ความสำคัญต่อการ

สอบประจำของสำนักเรียน เพราะถือว่าไม่ใช้การวัดผลและการประเมินผลอย่างเป็นทางการ ($\bar{X}=2.45$) และมีการทุจริตในการสอบ ($\bar{X}=2.01$)

ตอนที่ 5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

5.1 ข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาทางการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสำนักเรียน

เป็นข้อมูลเกี่ยวกับ ข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาจากการศึกษาด้าน เป้าหมายทางการศึกษา หลักสูตร การบริหาร งบประมาณ สถานที่ การเรียนการสอน สื่อ การเรียนการสอน การวัดและการประเมินผล โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคด้านเป้าหมายการศึกษา
 - 1.1 ควรกำหนดเป้าหมายการศึกษาให้ชัดเจน (6) และนำไปปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด (5)
 - 1.2 ควรมุ่งให้สามารถถ่ายทอดความรู้ทางบาลีแก่ผู้อื่น ทั้งในประเทศและนอกประเทศด้วยภาษาสื่อสารที่เป็นสากล (ภาษาอังกฤษ) (3)
2. ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคด้านหลักสูตร
 - 2.1 ไม่ควรเน้นความจำมากเกินไป (13) ควรเน้นให้มีการวิเคราะห์เนื้อหา แยกแยะกระบวนการคิดให้มากขึ้น (5)
 - 2.2 ควรแบ่งหลักสูตรออกให้มากกว่านี้ (3) และเพิ่มหลักสูตรวิชาด้านอื่นมาเสริม เช่น ภาษา ฯลฯ (9)
3. ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคด้านการบริหาร
 - 3.1 ควรมีการประสานงานระหว่างแต่ละสำนักเรียนและแม่กองบาลี อย่างจริงจัง (3) และมีการรวมกลุ่มสำนักเรียนต่าง ๆ เพื่อจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้อง กัน (4)
 - 3.2 จัดระบบการบริหารให้ชัดเจน (8) มีการผลัดเปลี่ยนผู้ที่มาทำหน้าที่เป็นผู้บริหารสำนักเรียน (3)
 - 3.3 ผู้บริหารสำนักเรียนต้องเวลาไปติดตามการศึกษาคณะสำนักเรียน ให้มาก (5)

3.4 ควรมีการนิเทศก์การเรียนการสอนจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ การศึกษาพระ
ปรัชญาธรรมแผนกบาลี (3)

4. ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคด้านงบประมาณ

4.1 ควรเพิ่มงบประมาณการศึกษาพระปรัชญาธรรมแผนกบาลีให้เพียงพอ
กับความจำเป็น (15) และพิจารณางบประมาณตามจำนวนนักเรียนในสำนักเรียน (5)

4.2 แต่ละสำนักเรียนควรจัดตั้งมูลนิธิของสำนักเรียน (3) และจัด ทำแผนง
ประมาณให้ชัดเจนเพื่อความสะดวกในการขอความสนับสนุน (3)

5. ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคด้านสถานที่เรียนควรจัดให้มี
สถานที่เรียนที่เหมาะสมและเพียงพอ (5)

6. ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคด้านบุคลากร ควรได้รับการแนะ
แนวการสอนวิธีใหม่ ๆ (3) โดยเฉพาะผู้ที่สำเร็จ เปรียญธรรม 9 ประโยค ในแต่ละปีควรได้
รับการพิจารณาให้ได้รับการอบรมวิชาการสอนและ ให้ปฏิบัติงานสอน (4)

7. ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคด้านการเรียนการสอน

7.1 ควรมีการประยุกต์เทคนิควิธีการใหม่ ๆ มาใช้ในการเรียน การสอน เพื่อดึง
ดูดความสนใจของนักเรียนให้มากกว่านี้ (9)

7.2 ควรจัดกิจกรรมเพิ่มเติมจากระบบการเรียนการสอนที่มีอยู่ (5) เช่น การไป
รับการอบรมในรายวิชาต่าง ๆ ร่วมกับสำนักเรียนอื่น ๆ (3) ให้นักเรียนทำ แบบฝึกหัดให้
มาก (4) และมีแหล่งวิชาการค้นคว้าในแต่ละสำนักเรียน (8)

8. ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคด้านสื่อการเรียนการสอน

8.1 ควรเพิ่มตำราและแบบเรียนให้เพียงพอกับจำนวนนักเรียน (10)

8.2 ครูผู้สอนต้องคิดค้นการผลิตสื่อเพื่อนำมาใช้ในการเรียนการสอน (3)

9. ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคด้านการวัดและการ ประเมินผล

9.1 ควรให้มีการกำหนดวิธีการตรวจสอบและการวัดผลให้ชัดเจน กว่าที่เป็น
อยู่ในปัจจุบัน และให้สอดคล้องเป็นระบบเดียวกัน (7)

9.2 แต่ละสำนักเรียนควรมีการวัดผลอย่างสม่ำเสมอ (8) เพื่อปรับ ปรุงนักเรียน
และการเรียนการสอน และควรมีการเสริมแรงจูงใจแก่ผู้ที่ทำคะแนนได้ดี (9) พร้อมทั้งให้
กำลังใจแก่ผู้เรียนอ่อนกว่าเพื่อน (3)

9.3 การสอบบาลีสนามหลวงควรจัดให้มีการสอบซ่อมได้ (5)

5.2 ข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามความคิดเห็นของครู-อาจารย์

เป็นข้อมูลเกี่ยวกับข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาของการศึกษาด้าน โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคด้านเป้าหมายการศึกษา
 - 1.1 ทุกสำนักเรียนควรมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการจัดการศึกษา (42) และควรเป็นไปในทางเดียวกัน (39)
 - 1.2 ควรมุ่งให้นักเรียนเข้าใจและนำไปปฏิบัติได้จริงในสังคม (75)
 - 1.3 ทุกฝ่ายต้องให้การยอมรับและรับสมัครผู้ที่เรียนจบทางบาลีเข้าทำงาน (89)
2. ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคด้านหลักสูตร
 - 2.1 หลักสูตรมีมากเกินไป ควรกำหนดให้ชัดเจน (45) และปรับปรุงให้ทันสมัย (57)
 - 2.2 หลักสูตรควรมีเนื้อหาครอบคลุมเรื่องราวในปัจจุบันบ้าง (48)
 - 2.3 ควรปรับปรุงให้เน้นกระบวนการเรียนรู้ เข้าใจ มากกว่าความจำ (65)
3. ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคด้านการบริหาร
 - 3.1 ผู้บริหารควรเป็นผู้ที่ทำงานจริง ๆ (36) และมีความรู้เกี่ยวกับการบริหารงานมากกว่านี้ (25)
 - 3.2 ควรเป็นแบบกระจายอำนาจ (53) ไม่ใช่อำนาจอยู่ที่เจ้าสำนักเรียนผู้เดียว (26)
4. ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคด้านงบประมาณ

ทุกฝ่ายควรให้ความสนใจและสนับสนุนงบประมาณให้แก่ละสำนักเรียนอย่างเพียงพอ (91)
5. ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคด้านสถานที่เรียน
 - 5.1 สถานที่เรียนควรเป็นสัดส่วนที่แน่นอน (87) และแบ่งตามชั้นเรียนอย่างชัดเจน (32)
 - 5.2 ควรเป็นที่สัปปายะ ไม่มีเสียงดังรบกวน (39)
6. ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคด้านบุคลากร
 - 6.1 ควรได้รับการอบรมการเรียนการสอนก่อนลงมือปฏิบัติจริง (66)
 - 6.2 ควรเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และมีประสบการณ์ทางบาลี (40)

- 6.3 ควรจัดสรรให้มีอย่างเพียงพอครบทุกสำนักเรียน (21)
- 7. ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคด้านการเรียนการสอน
 - 7.1 เป็นความเข้าใจมากกว่าความจำ (93)
 - 7.2 ควรจะเป็นระบบมากกว่านี้ (35)
- 8. ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคด้านสื่อการเรียนการสอน
 - ควรเพิ่มงบประมาณทางด้านสื่อ (22)
- 9. ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคด้านการวัดและการประเมินผล
 - 9.1 ควรรื้อปรับระบบการวัดผลใหม่ทั้งหมด (73)
 - 9.2 ให้ครอบคลุมเนื้อหา (33) และรัดกุมมากกว่านี้ (24)
 - 9.3 ควรมีคะแนนเก็บ (86) และมีการสอบบาลีสนามหลวงปีละ 2 ครั้ง (32), มีการสอบซ่อม (58)
- 10. รัฐบาลควรให้ความช่วยเหลือในด้าน ต่อไปนี้
 - 10.1 จัดสรรงบประมาณให้แก่แต่ละสำนักเรียนให้เพียงพอ (92)
 - 10.2 สนับสนุนการศึกษาทางบาลีให้มากขึ้น (32) และรับรองคุณวุฒิ เมื่อจบการศึกษาให้เทียบเท่ากับทางโลก (51)
 - 10.3 ให้ความช่วยเหลือทางด้านสวัสดิการต่าง ๆ (41)
 - 10.4 จัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอน (77)
- 11. เอกชนควรให้ความช่วยเหลือในด้าน ต่อไปนี้
 - 11.1 ร่วมมือกับรัฐบาลประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้เห็นถึงความสำคัญทางการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (70)
 - 11.2 ช่วยในด้านงบประมาณ (39)
 - 11.3 ช่วยด้านสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอนต่าง ๆ (85)
- 12. ความต้องการการช่วยเหลือในด้านอื่น ๆ
 - 12.1 การรับรองวิทยฐานะของการศึกษาบาลี (70)
 - 12.2 ควรมีการคัดเลือกคนที่จะมาบวช (35)
 - 12.3 การอำนวยความสะดวกในการเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ (31)
 - 12.4 จัดให้ผู้ที่มีปรีชาญาณสูง ๆ ไปสอนตามสำนักเรียนในต่างจังหวัด (35)

5.3 ข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาทางการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามความคิดเห็นของนักเรียน

เป็นข้อมูลเกี่ยวกับข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาของการศึกษาด้าน โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคด้านสถานที่
 - อาคารเรียนควรเป็นสัดส่วนให้มากกว่านี้ (93), ควรอยู่ห่างไกลจาก บริเวณที่มีเสียงดัง (70), ห่างไกลจากชุมชน (131) และเป็นบริเวณที่ไม่ใช่ทางผ่าน (52)
2. ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคด้านบุคลากร
 - 2.1 ควรเพิ่มจำนวนอาจารย์สอนในแต่ละประโยค (65)
 - 2.2 ควรใช้ครูที่เป็นฆราวาสที่เคยศึกษาทางด้านบาลีมาสอน (156) เพื่อเป็นการเปลี่ยนมุมมองและทัศนคติ
 - 2.3 ครูควรได้รับการอบรมทางการสอน (106) ก่อนที่จะมาเป็น ครูสอน และควรได้รับการอบรมเทคนิค, จิตวิทยา (47)
 - 2.4 ควรใช้ครูที่มีประสบการณ์และมีความรู้ทางบาลีอย่างแท้จริง (94)
 - 2.5 ครูควรตั้งใจสอนให้มากกว่าปัจจุบันนี้ (39)
3. ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคด้านการเรียนการสอน
 - 3.1 ควรมีวิธีการสอนแบบอื่นมาแทนการบรรยายอย่างเดียว (77)
 - 3.2 ควรเน้นความเข้าใจมากกว่าความจำ (115) และให้นักเรียนได้มีโอกาสเสนอความคิดเห็น(62)
 - 3.3 ควรเพิ่มวิชาที่เกี่ยวข้องกับสังคมไทยในปัจจุบัน (109) และสอดแทรกเนื้อหาวิชาแขนงอื่น (45) เป็นการลดความจำเจในห้องเรียน
 - 3.4 ควรเปลี่ยนระบบการเรียนการสอนให้คล้ายกับทางโลกให้มากขึ้น (29) และมีการเรียนการสอนวิชาสามัญ (68)
4. ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคด้านสื่อ การเรียนการสอน
 - ควรจัดหาสื่อที่ทันสมัย (31)
5. ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคด้านการวัดผลและการประเมินผล

5.1 ควรให้มีการสอบมากกว่าปีละหนึ่งครั้ง (94) และมีการสอบซ่อม (163) มีการสอบเก็บคะแนน (133)

5.2 การวัดผลควรมีมาตรฐานกว่านี้ (52)

5.3 ข้อสอบควรมีทั้งอัตนัยและปรนัย (97)

6. รัฐบาลควรให้ความช่วยเหลือในด้านต่อไปนี้

6.1 ให้ทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรที่สอบได้ (53)

6.2 ควรสนับสนุนงบประมาณให้เพียงพอ (78)

6.3 ตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมส่วนกลาง (42) โดยรัฐเป็นผู้จ้างครูมาสอน

6.4 ควรยกระดับและให้ความสำคัญกับการศึกษาทางด้านนี้ (89)

6.5 ดูแลอย่างจริงจัง (43) และช่วยแก้ไขปัญหอย่างใกล้ชิด (36)

6.6 ควรมีการรับรองคุณวุฒิเมื่อจบการศึกษาและควรมีงานให้ทำ (55)

6.7 จัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอนให้เพียงพอ (53) โดยเฉพาะหนังสือในระดับเปรียญธรรมชั้นสูง ๆ (34)

7. เอกชนควรให้ความช่วยเหลือในด้านต่อไปนี้

7.1 สื่อการเรียนการสอน (53)

7.2 งบประมาณ (49)

8. ความต้องการการช่วยในด้านอื่น ๆ ได้แก่

8.1 ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเห็นถึงความสำคัญของบาลีให้มาก (57)

8.2 เปรียบเปรียญธรรมกับทางโลกให้สูงกว่านี้ (37)

8.3 ปรับปรุงเนื้อหาและวิธีการสอบ (71)

8.4 โอกาสในการศึกษาในสถานศึกษาทั่วไป การศึกษาแขนงอื่น (42)

8.5 ควรมีองค์กรบริหารเฉพาะกิจด้านนี้ (30)

8.6 รัฐบาลควรให้ความสนใจมากกว่านี้ (73)

ตอนที่ 6 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการทางการศึกษาของนักเรียน

พระปริยัติธรรมแผนกบาลี

โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. นักเรียนต้องการให้สำนักเรียนช่วยเหลือด้านการศึกษาในเรื่อง ต่อไปนี้

1.1 อุปกรณ์การเรียน เช่น หนังสือ สมุด คู่มือประกอบการเรียน และ อุปกรณ์เครื่องเขียนต่าง ๆ (80)

1.2 เงินทุนการศึกษา

- ให้ทุนศึกษาต่อหลังจากเรียนจบปริญญาธรรม 9 ประโยค (18)
- ให้นิตยภัตสำหรับพระภิกษุสามเณรที่ตั้งใจเรียน เรียนดี ประพฤติดี (36)
- ให้เงินทุนการศึกษาหรือนิตยภัตสำหรับนักเรียนแต่ละประโยค (102)

1.3 ส่งเสริมให้มีการเรียนทางโลกเสริมควบคู่ไปกับเรียนบาลี (46)

1.4 แห่ล้างคั่นคว่ำ ห้องสมุด (92)

นอกจากนี้ ยังมีผู้ตอบว่า ต้องการความช่วยเหลือในเรื่องสภาพความเป็นอยู่ สวัสดิการด้านที่อยู่อาศัย (73) กำล้างใจ (45) และสวัสดิการด้านโภชนาการ, โครงการ ภัตตาหารเพล (32)

2. ความต้องการทางการศึกษาเพิ่มเติมของนักเรียน

ตารางที่ 66 แสดงความต้องการทางการศึกษาเพิ่มเติมของนักเรียน

ความต้องการทางการศึกษาเพิ่มเติม	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มี	5	1.73
มี	284	98.27
รวม	289	100.00

จากตารางที่ 66 แสดงจำนวนนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จำแนกตาม ความต้องการการศึกษาเพิ่มเติม จากนักเรียนจำนวน 289 รูป พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีความ ต้องการการศึกษาด้านอื่นเพิ่มเติมนอกเหนือจากการเรียนทางด้านบาลี คือ มี จำนวน 284 รูป คิดเป็นร้อยละ 98.27 ส่วนนักเรียนที่ไม่มีความต้องการการศึกษาด้านอื่นเพิ่มเติม มีจำนวน 5 รูป คิดเป็นร้อยละ 1.73

ตารางที่ 67 แสดงความต้องการทางการศึกษาเพิ่มเติมแต่ละประเภทของนักเรียน *

ต้องการศึกษาเพิ่มเติมด้าน	จำนวน	ร้อยละ
- การศึกษาด้านอาชีพ	84	29.58
- การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา	84	29.58
- การศึกษาเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิต เช่น การ รักษาสุขภาพ ความรู้ด้านโภชนาการ	42	14.79
- การศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาใน มหาวิทยาลัยสงฆ์	152	53.52
- การศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาใน มหาวิทยาลัยทั่ว ๆ ไป	183	64.44
- การศึกษาเพิ่มเติมทางความรู้เฉพาะด้าน เช่น ภาษา คอมพิวเตอร์ วาดศิลป์ พิมพ์ดีด	159	55.99

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

จากตารางที่ 67 แสดงจำนวนนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จำแนกตามความต้องการทางการศึกษา จากนักเรียน 284 รูป ที่มีความต้องการทางการศึกษาด้านอื่นเพิ่มเติมนอกเหนือจากการศึกษาทางบาลี พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีความต้องการการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยทั่ว ๆ ไป จำนวน 183 รูป คิดเป็นร้อยละ 64.44 รองลงมา คือ มีความต้องการการศึกษาเพิ่มเติมทางความรู้เฉพาะด้าน เช่น ภาษา คอมพิวเตอร์ วาดศิลป์ พิมพ์ดีด มีจำนวน 159 รูป คิดเป็นร้อยละ 55.99, ต้องการการศึกษาต่อในระดับ ศึกษา ด้านอาชีพและการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จำนวนอย่างละ 84 รูป คิดเป็น ร้อยละ 29.58 เท่ากัน และต้องการการศึกษาเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิต เช่น การรักษาสุขภาพ ความรู้ด้าน โภชนาการ จำนวน 42 รูป คิดเป็นร้อยละ 14.79 ตามลำดับ

3. นักเรียนต้องการให้สำนักเรียนมีบริการการเรียนการสอนเพิ่มเติมด้าน
 - 3.1 เพิ่มความรู้ทางด้านอื่นนอกเหนือจากความรู้ทางบาลี (61)
 - 3.2 ปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน (53)
 - 3.3 ปรับปรุงการเรียนการสอนให้เป็นระบบมากขึ้น (34)
 - 3.4 มีการสอบแก้ตัว หรือสอบซ่อมในการสอบบาลีสนามหลวง (33)
 - 3.5 เพิ่มชั่วโมงสอนให้มากขึ้น
 - 3.6 สอนพิเศษทางบาล โดยครู-อาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญ และเข้าใจวิธีการสอน (15)
 - 3.7 มีการตรวจเช็คการเรียนการสอนแต่ละสำนักเรียนโดยพระเถระ (13)

ตอนที่ 7 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสำนักเรียน

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสำนักเรียน 10 สำนักเรียนเกี่ยวกับสภาพและปัญหาของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี สามารถสรุปได้ดังนี้ คือ

1. สภาพโดยทั่วไป
 - 1.1 การเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในแต่ละสำนักเรียนจะมีพระจากวัดอื่น ๆ มาเรียนร่วม (5) สำหรับประโยคชั้นสูง เช่น เปรียญธรรม 7-9 ประโยค จะรับนักเรียนจากสำนักเรียนต่างจังหวัดเข้ามาเรียน (4)
 - 1.2 พระภิกษุสามเณรทุกรูปที่อยู่ที่วัดจะต้องเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (7) การเรียนการสอนจะเป็นระบบที่สอนน้อง คือ พระรูปใด ที่เรียนจบประโยคนั้นแล้ว จะมาสอนรุ่นน้องต่อไป (8)
 - 1.3 เวลาที่ใช้ในการเรียนประมาณวันละ 2-3 ชั่วโมง (10) มีหยุดวันพระ วันอาทิตย์ และวันหยุดตามประเพณี ในช่วงระยะเวลาที่ใกล้สอบจะมีการสอนซ่อมเสริมเพิ่มเติม (5) ให้มีการหัดแปลและแต่งตามแบบเรียน (6)
 - 1.4 การเรียนการสอนขึ้นอยู่กับเจ้าอาวาสวัด (4) ถ้าวัดใดเจ้าอาวาสมี ความสนใจในการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ก็จะเปิดสอน (4)

1.5 การเรียนในแต่ละสำนักเรียนจะค่อนข้างมีระเบียบกฎเกณฑ์ที่เข้มงวด (6) มีการเช็คเวลาเรียน (4) มีตารางเรียนและมีการประเมินผลทุกครั้งที่มีการเรียน การสอน (3)

1.6 นโยบายการจัดการศึกษาและการบริหารการศึกษาขึ้นอยู่กับแต่ละ สำนักเรียนว่าจะบริหารงานอย่างไร (10)

1.7 การเรียนการสอนเป็นแบบกระจัดกระจาย (2) ไม่มีการรวมกลุ่ม

1.8 การเรียนการสอนจะเน้นการจำจากบทเรียน (10) แล้วจึงแปลให้ อาจารย์ฟัง (9) ซึ่งอาจารย์จะเป็นผู้ชี้แนะ (5)

1.9 ค่าตอบแทนในการสอนทางวัดจะจัดให้กับอาจารย์ผู้สอน (8) ถ้าอาจารย์ที่มีสมณศักดิ์ พระปริยัตินิเทศก์ และจบเปรียญธรรม 9 ประโยค จะได้รับนิยัตติจากรมการศาสนา

1.10 พระภิกษุสามเณรที่บวชเรียนส่วนใหญ่มาจากต่างจังหวัด ฐานะค่อนข้างไม่ดี (10) การเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีจึงเป็นการเปิดโอกาสให้คนเหล่านี้ได้เรียน หนังสือ (8) เป็นการช่วยยกระดับฐานะขึ้นมา (10)

1.11 พระภิกษุสามเณรสามารถที่จะไปเรียนทางสายสามัญได้ แต่ต้องสอบให้ได้วุฒิทางศาสนาก่อนจึงจะอนุญาตให้ไปเรียนได้ (4)

1.12 งบประมาณที่ได้ส่วนใหญ่ทางสำนักเรียนจัดหาเอง (10) อาจได้มา จากมูลนิธิต่างๆ (3) จากประชาชนที่ศรัทธาบริจาคให้ (7) ฯลฯ มีบางส่วนได้มาจากกรมการศาสนา (10) จำนวนที่ได้จะขึ้นอยู่กับจำนวนพระเณรที่สอบได้ (3) จำนวนงบประมาณ เหล่านี้จะนำมาเป็นค่าใช้จ่ายภายในวัดและภายในสำนักเรียนทั้งหมด ทั้งค่าครู-อาจารย์ เจ้าหน้าที่ อุปกรณ์การเรียนการสอน ค่าภัตตาหาร ฯลฯ (4)

2. ปัญหาโดยทั่วไป

2.1 งบประมาณมีไม่เพียงพอ (9) ค่าตอบแทนที่ครูได้รับในแต่ละเดือน น้อยมาก (7)

2.2 ครู-อาจารย์ที่สอนมีไม่แน่นอน (4) ทำให้ไม่สามารถทำสถิติได้ และมีไม่เพียงพอกับจำนวนชั้นเรียน (5)

2.3 นักเรียนส่วนใหญ่เรียนเพราะถูกบังคับ (9) เพื่อเอาคุณวุฒิไปเป็น บรรทัดฐานเพื่อสอบเรียนต่อสายสามัญ (7) หรือต้องเรียนเพื่อให้มีวัดอยู่ (4) คนที่สนใจ

จริง ๆ จัง ๆ มีน้อยมาก (3)

2.4 มีความขัดแย้งระหว่างพระรุ่นเก่ากับพระรุ่นใหม่ในด้านความคิดเกี่ยวกับการศึกษาของพระภิกษุสามเณร (7)

2.5 มีการแปลบาลีผิดไปจากเดิมมาก (3)

2.6 ประชาชนและรัฐบาลไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (7)

2.7 การตรวจจะตรวจนับเฉพาะข้อผิด ทำให้นักเรียนเห็นว่ายาก (8) ด้วยเหตุนี้ในปัจจุบันจึงมีคนเรียนบาลีน้อย (4)

2.8 ผลจากการขยายโอกาสทางการศึกษาสายสามัญ ทำให้มีผู้มาบวชเรียน น้อยลง (4)

2.9 เรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีเมื่อสึกออกไป ไม่สามารถนำไปประกอบอาชีพได้ (4) และประชาชนทั่วไปก็ไม่ยอมรับการศึกษาทางด้านนี้

2.10 เนื่องจากการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีขึ้นอยู่กับเจ้าอาวาสวัดเป็นหลัก ถ้าเจ้าอาวาสไม่สนใจและมีงบประมาณไม่เพียงพอ สำนักเรียนนั้นก็จะปิดได้ (4)

3. ข้อเสนอแนะโดยทั่วไป

3.1 รัฐโดยเฉพาะกรมการศาสนา ควรเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (4)

3.2 ควรประชาสัมพันธ์ให้ทุกฝ่ายเห็นความสำคัญของการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี (7) และควรยกระดับการศึกษาทางด้านนี้ให้เทียบเท่ากับทางโลก

ตอนที่ 8 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต

โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

8.1 ด้านอาคารสถานที่

สำนักเรียนขนาดใหญ่ มีอาคารเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ภายในอาคารแบ่งชั้นเรียนเป็นสัดส่วน สภาพของอาคารเป็นอาคารที่ได้ถูกสร้างมานาน ไม่มีห้องสมุดสำหรับค้นคว้า

สำนักเรียนขนาดกลาง ใช้ศาลาการเปรียญเป็นสถานที่เรียน สภาพของศาลาการเปรียญเป็นศาลาการเปรียญขนาดใหญ่ ไม่มีห้องสมุดสำหรับค้นคว้า เมื่อมีกิจกรรมหรืองานภายในวัดก็จะงดใช้ศาลาการเปรียญสำหรับสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

สำนักเรียนขนาดเล็ก ใช้อาคารเรียนพระปริยัติธรรมและศาลาการเปรียญเป็นสถานที่เรียน มีการแบ่งชั้นเรียนโดยใช้กระดานดำเป็นฉากกั้น สภาพของอาคารอยู่ในสภาพปานกลาง ถูกแบ่งเป็นห้องสมุด ซึ่งพบแต่หนังสือเก่าที่อยู่ในสภาพชำรุด ศาลาการเปรียญที่ใช้เป็นสถานที่เรียนเมื่อมีกิจกรรมของวัดวันนั้นก็จะงดการเรียนการสอน

8.2 ด้านสภาพแวดล้อมทั่วไป

สำนักเรียนขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ในบริเวณชุมชน มีประชาชนใช้เป็นทางเดินผ่านสัญจรไปมา มีอาหารเพลสำหรับนักเรียนที่ทางวัดและ โยมผู้ศรัทธาจัดถวาย ภายในวัดมีพระภิกษุ-สามเณรจำนวนมาก และมีประชาชนมาติดต่อกับทางวัดตลอดเวลา

สำนักเรียนขนาดกลาง ตั้งอยู่บริเวณชุมชน อยู่ใกล้กับคลอง ทำให้มีเสียงรบกวนจากเรือที่สัญจรไปมาขนาดเล็ก ตั้งอยู่บริเวณชุมชน

สำนักเรียนขนาดเล็ก ตั้งอยู่ใกล้กับโรงเรียนมัธยมศึกษา

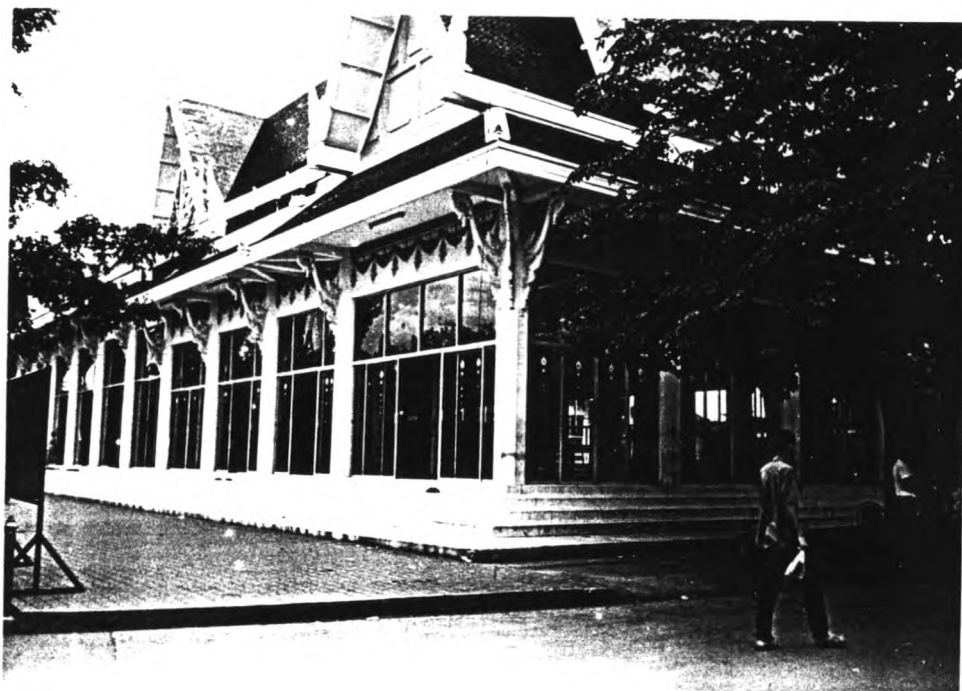
8.3 ด้านการเรียนการสอน

สำนักเรียนขนาดใหญ่ ช่วงเวลาที่มีการเรียนการสอนคือเวลา 8.30-10.30 น. สำหรับประโยค 1-2-3-4-5 และเวลา 13.30-15.00 น. สำหรับประโยค 6-7-8-9 ปิดเรียนวันพระและวันอาทิตย์ ผู้สอนจะเป็นพระภิกษุที่จบเปรียญธรรมตั้งแต่ 6 ประโยคขึ้นไป มีพระภิกษุสามเณรจากสำนักเรียนหรือวัดอื่นมาเรียนในประโยค 6-7-8-9 ด้วย ด้านสื่อนอกจากหนังสือเรียนแล้วไม่พบว่ามีการใช้สื่อชนิดอื่น ครูสอนเน้นการแปล อธิบายบทเรียน

สำนักเรียนขนาดกลาง ช่วงเวลาที่มีการเรียนการสอนคือ เวลา 13.30-15.00 น. ปิดเรียนวันพระและวันอาทิตย์ ผู้สอนจะเป็นพระภิกษุหรือสามเณรที่เรียนจบในชั้นเรียนนี้แล้ว และมีเวลามาสอนรุ่นน้อง พระภิกษุสามเณรทุกรูปต้องเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เปิดสอนถึงเปรียญธรรม 5 ประโยค สำหรับเปรียญธรรม 6-7-8-9 ต้องไปเรียนที่สำนักเรียนอื่นที่มีการเรียนการสอนในช่วงเวลา 19.00-20.00 น. หลังทำวัตรเย็น นักเรียนทุกรูปจะต้องมาแปลบาลีให้ครู-อาจารย์ฟัง ด้านสื่อ นอกเหนือจากหนังสือเรียนแล้วไม่พบว่ามีการใช้

สื่อชนิดอื่น

สำนักเรียนขนาดเล็ก ช่วงเวลาที่มีการเรียนการสอนคือเวลา 8.30-10.30 น. ผู้สอนจะเป็นลักษณะรุ่นพี่สอนรุ่นน้อง พระภิกษุหรือสามเณรต้องเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีทุกรูป เปิดสอนถึงเปรียญธรรม 4 ประโยค สำหรับเปรียญธรรม 5-6-7-8-9 ต้องไปเรียนที่สำนักเรียนอื่นนอกจากเปิดหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลี สำนักเรียนยังมีหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ เพื่อให้พระภิกษุสามเณรที่สนใจได้ศึกษาเล่าเรียนเมื่อจบบทเรียนในแต่ละวันถ้านักเรียนรูปใดยังไม่เข้าใจครู-อาจารย์ก็จะทำการสอนเป็นพิเศษให้ ด้านสื่อนอกจากหนังสือเรียนแล้วไม่พบว่ามีการใช้สื่อชนิดอื่น

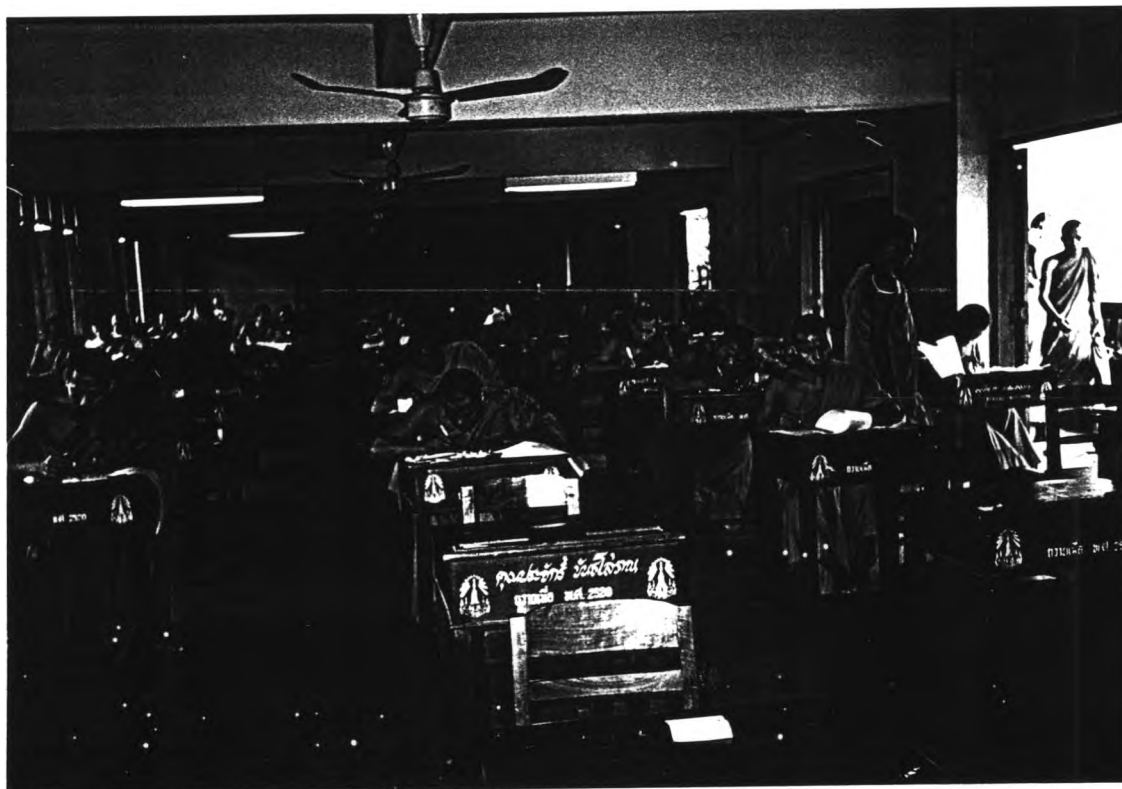
ภาพแสดงการใช้ศาลาการเปรียญเป็นอาคารเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

ภาพแสดงการแบ่งชั้นเรียนในระดับต่าง ๆ ภายในตัวอาคารเดียวกัน
โดยใช้กระดานดำเป็นฉากกันแต่ละชั้นเรียน

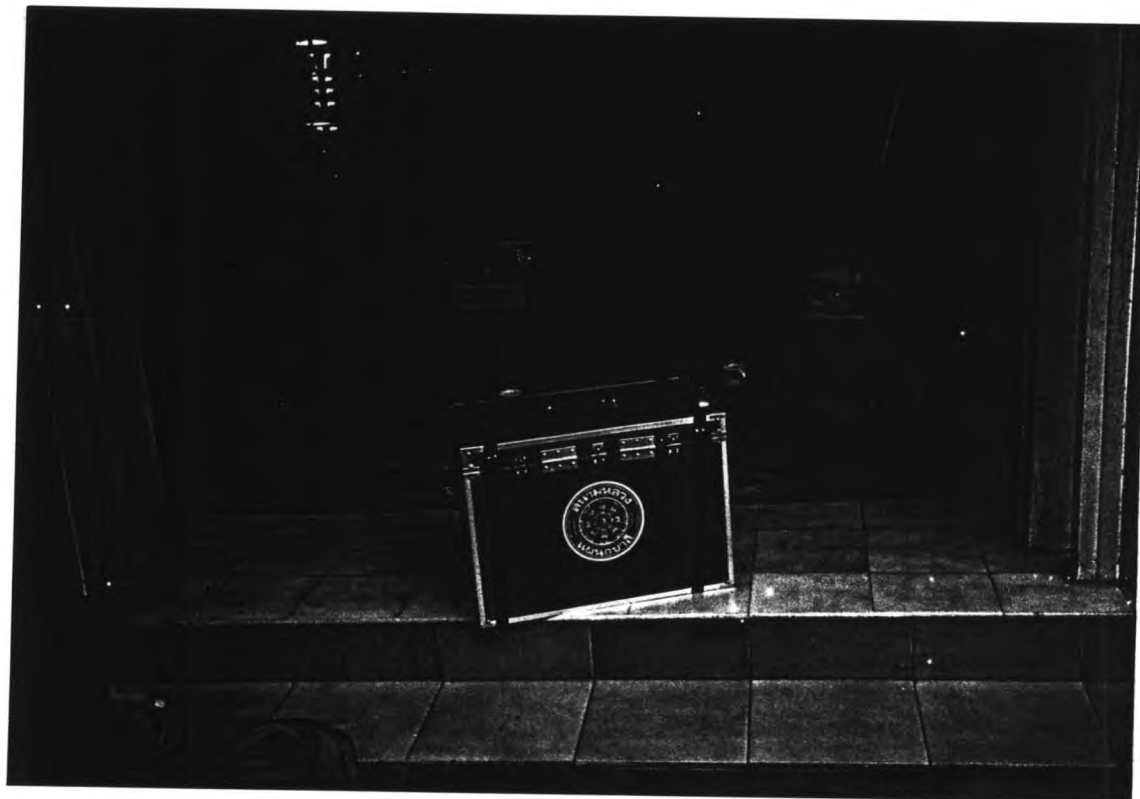
ภาพแสดงห้องสมุดภายในสำนักเรียนแห่งหนึ่ง

ภาพแสดงสภาพภายในห้องสอบพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

ภาพแสดงสภาพภายในห้องสอบพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

ภาพกล่องบรรจุข้อสอบทางบาลที่จะส่งไปยังสนามสอบตามวัดต่าง ๆ

ภาพการประกาศรายชื่อพระภิกษุสามเณรที่สอบบาลีสนามหลวงได้ในแต่ละประโยค